

ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง
อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
THE ACHIEVEMENT STUDY OF LIVING LIFE ACCORDING TO BUDDHIST
WAY OF STUDENTS AT BAN SAPOONG SCHOOL, PASANG DISTRICT,
LAMPHUN PROVINCE

พระเทพวิญญู จันทวณฺโณ (ปัญญาแก้ว)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง
อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

พระเทพวิญญู จันทวณโณ (ปัญญาแก้ว)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Achievement Study of Living Life According to Buddhist
Way of students at Ban Sapoong School, Pasang District,
Lamphun Province

Phra Tawan Candavan^๑ (Panyakaew)

A Thesis Submitted in Partrail Fulfillment of
the Requirements for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E.2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
“ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะป๋ง อำเภอบ้านฉาง จังหวัด
ลำพูน” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(รศ.ดร.ปรุฑมภ์ บุญศรีตัน)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทรแรง)

กรรมการ

(ดร.สุนทรี สุริยะรังษี)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.สุนทรี สุริยะรังษี

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระเทวัญ จันทคุณ)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียน โรงเรียนบ้านสะปุ่น อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ผู้วิจัย : พระเทพวิญญู จันทวนโณ (ปัญญาแก้ว)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ดร.สุนทรี สุริยะรังษี, ศศ.บ. (คหกรรมศาสตร์), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร, ป.ธ.๙, ศษ.บ. (ภาษาไทย), รป.บ. (บริหารรัฐกิจ),
อ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและการจัดตั้งโรงเรียนวิถีพุทธ ๒) เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ๓) เพื่อวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีการเก็บข้อมูลภาคสนามจากแบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธ

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนวิถีพุทธคือโรงเรียนปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนา มาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาโดยเน้นรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงปัญญา และมีวัฒนธรรม เมตตาเป็นรากฐานการดำเนินชีวิต โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือมีปัญหาเข้าใจในคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นรากฐานดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรพัฒนา

โรงเรียนบ้านสะปุ่น ได้มีการนำโครงการโรงเรียนวิถีพุทธมาเป็นแนวทางในการเรียนการสอน โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา แนวทางการปฏิบัติตน ประพฤติตนให้เหมาะสม มีการนำหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ตามหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธที่เน้นการ

พัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตร การพัฒนาและได้เชิญครูพระสอนศีลธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วิทยาเขตเชียงใหม่มาให้ความรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะป๋ง ๔ ด้าน คือ ด้านกายภาพ (กาย) ด้านศีล (สังคม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ด้านปัญญาอยู่ในระดับดีจากการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียน ผู้ปกครองและครูประทับใจในการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีพุทธของโรงเรียน มีความพึงพอใจในระดับดี ครูในโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมวิถีพุทธที่หลากหลาย บรรลุวัตถุประสงค์ตามแนวทางการเรียนการสอนวิถีพุทธ ส่วนผู้ปกครองมีความพึงพอใจพฤติกรรมของนักเรียนในระดับดี เห็นควรส่งเสริมและพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อพัฒนาฝึกฝนนักเรียนให้ดำเนินชีวิตตามแนวทางไตรสิกขาอันเป็นหลักการวิถีพุทธต่อไป

Thesis Title : The Achievement Study of Living Life According to Buddhist Way of students at Ban Sapoonng School, Pasang District, Lamphun Province

Researcher : Phra Tawan Candavanng (Panyakaew)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Soontree Suriyarangsee, B.A. (Home Economics Education), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Sayam Ratchawat, Pali IX, B.Ed. (Thai Language), B.P.A. Administration, M.A. (Comparative Religion), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : October 31, 2018

Abstract

This thesis aims to study the concept and establishment of Buddhist school, to study the teaching and learning activities according to Buddhist way of Ban Sapoonng School, Muang Noi sub-district, Pasang district, Lamphun province, and to analyze the achievement of living life according to Buddhist way of Ban Sapoonng School, Muang Noi sub-district, Pasang district, Lamphun province. This study is mixed research with the qualitative research and quantitative research with studying documents and related research and having the field data collection by using questionnaire for opinion on living activities according to Buddhist way.

These findings indicate that Buddhist School is a general school that takes the principles of Buddhism for applying in the management and overall development of learners of education place by focusing on the development framework of the integrated Threefold Training. Learners have learned to eat, live, see and listen through the cultural process, seeking wisdom and having cultural compassion is the foundation of life. Buddhist School is developed with using the principle of Threefold Training, including virtue, concentration and integrated

wisdom. Learners have to learn through eating, living, seeing and listening by having wisdom to understand the true value that takes the cultural process to seek wisdom and having cultural compassion are based on living life by having administrators and teachers are good friends.

Ban Sapong School has taken the project of Buddhist School as a guideline for teaching and learning with inserting the teachings of Buddhism, guidelines for their conduct, behave appropriately by taking the Threefold Training principles (virtue, concentration and wisdom) according to the principle of Buddhist school based on the development of learners by using Threefold Training principles, including virtue, concentration and wisdom. Learners have learned through the development of "eating, living, seeing and listening" it means the wisdom to understand the true value by using cultural processes to seek wisdom and a merciful culture are based on living life by having administrators and teachers are good friends and invite the monk morality teaching from Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus Lamphun Buddhist College for providing knowledge about learning Buddhism in order to the students to understand and apply to practice in daily life. The achievement of living life according to the Buddhist way of the students at Ban Sapong School is 4 aspects, including physical (body), virtue (social), mind (mental / emotional) and wisdom is good level from comments and suggestions of students, parents and teachers. Impressions of attending the school's Buddhist activities is a good level, teachers in the school have a variety of Buddhist activities and achieve the objectives of the Buddhist teachings. Parents are satisfied with their behavior that is good level and should promote and develop the Buddhist Oriented Schools to develop and train the students to living life in accordance with the threefold training principles that are Buddhist principles continually.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยความเสียสละ ความอนุเคราะห์ และน้ำใจจากบุคคลหลายฝ่าย ตลอดจนศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ช่วยสนับสนุนการวิจัย ผู้วิจัยขอขอบคุณในความกรุณาของท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพรขอบคุณ ดร.สุนทรี สุริยะรังษี ประธานกรรมการ และกรรมการ ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร ผู้ที่ให้คำแนะนำให้กำลังใจมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มต้นจนเขียนวิทยานิพนธ์เสร็จเป็นรูปเล่ม

ขอเจริญพรขอบคุณ ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ และ รศ.ดร.ปรุทม์ บุญศรีตัน ที่อนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือการวิจัยทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ขอขอบคุณคณะครูและผู้บริหารโรงเรียนสะป่ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ที่อนุเคราะห์กลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ และขอขอบคุณ นักเรียนโรงเรียนบ้านสะป่งทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนร่วมมือเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ทุกท่าน และขอบคุณในกำลังใจจาก บิดา มารดา เพื่อน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและเป็นพื้นฐานในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

พระเทพญาณ จนทวณโน (ปัญญาแก้ว)

๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๔
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๘
บทที่ ๒ แนวคิดและการจัดตั้งโรงเรียนวิถีพุทธ	๙
๒.๑ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒	๙
๒.๒ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑	
สาระการเรียนรู้กลุ่มสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม	๑๓
๒.๒.๑ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑	๑๓
๒.๒.๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๑๗
๒.๓ ความมุ่งหมายของการเรียนรู้และลักษณะพื้นฐานของการศึกษา	๒๑
๒.๔ โรงเรียนวิถีพุทธ	๒๕
๒.๔.๑ โรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนระบบปกติทั่วไป	๒๗
๒.๔.๒ เป้าหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ	๒๘
๒.๔.๓ ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	๒๙
๒.๔.๔ รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ	๓๔
๒.๔.๕ การจัดสภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ	๓๕

๒.๔.๖ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	๓๖
๒.๔.๗ วิธีปฏิบัติของโรงเรียนวิถีพุทธ	๓๗
๒.๔.๘ การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ	๓๗
๒.๔.๙ การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้	๔๑
๒.๔.๑๐ กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา	๔๒
๒.๔.๑๑ คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ	๔๖
๒.๔.๑๒ กิจกรรมเสนอแนะเกื้อกูลสัมพันธ์	๔๖
๒.๕ อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ	๔๘
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๓

บทที่ ๓ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนสะป่ง

ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ๖๐

๓.๑ แนวคิดโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป่ง	๖๐
๓.๒ ประวัติโรงเรียนบ้านสะป่ง	๖๒
๓.๓ ความเป็นมาของการจัดตั้งโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป่ง	๖๓
๓.๔ แนวทางดำเนินการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป่ง	๖๔
๓.๕ การจัดสภาพโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป่ง	๖๕
๓.๖ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	๖๘
๓.๗ การจัดการวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านสะป่ง	๗๑
๓.๘ การพัฒนาคุณธรรมผู้เรียน โรงเรียนวิถีพุทธบ้านสะป่ง	๗๒
๓.๙ แนวคิดการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนวิถีพุทธบ้านสะป่ง	๗๓
๓.๑๐ การประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	๗๗
๓.๑๑ ตัวอย่างโครงการกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนบ้านสะป่ง	๗๘

บทที่ ๔ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียน โรงเรียนบ้านสะป่ง

ต.ม่วงน้อย อ.ป่าซาง จ.ลำพูน ๘๒

๔.๑ ผลการศึกษากลุ่มนักเรียน	๘๒
๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไป	๘๒
๔.๑.๒ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธด้านกายภาพ	๘๔
๔.๑.๓ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธด้านศีล (สังคัม)	๘๕
๔.๑.๔ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)	๘๘
๔.๑.๕ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธด้านปัญญา	๘๙

๔.๑.๖ ผลการศึกษาความคิดเห็นการจัดกิจกรรมตามโครงการ ของโรงเรียนวิถิพุทธ	๙๐
๔.๒ ผลการศึกษากลุ่มครู	๙๘
๔.๒.๑ ข้อมูลทั่วไป	๙๘
๔.๒.๒ ผลการศึกษาการจัดกิจกรรมเสริมเนื้อหาตามหลักสูตร	๙๙
๔.๒.๓ ผลการศึกษาการจัดกิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์	๑๐๐
๔.๒.๔ ผลการศึกษาการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๑๐๑
๔.๒.๕ ผลการศึกษาการจัดกิจกรรมพิเศษอื่นๆ	๑๐๒
๔.๓ ผลการศึกษากลุ่มผู้ปกครอง	๑๐๓
๔.๓.๑ ข้อมูลทั่วไป	๑๐๓
๔.๓.๒ ผลการศึกษาความรู้สึกรู้สึกและข้อคิดเห็นของผู้ปกครอง	๑๐๔
๔.๓.๒.๑ ความคิดเห็นของผู้ปกครองของนักเรียนในด้านกาย	๑๐๔
๔.๓.๒.๒ ความคิดเห็นของผู้ปกครองของนักเรียนในด้านศีล (สังคัม)	๑๐๕
๔.๓.๒.๓ ความคิดเห็นของผู้ปกครองของนักเรียนในด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)	๑๐๕
๔.๓.๒.๔ ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไรในด้านปัญญา ของนักเรียน	๑๐๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๐๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๗
๕.๑.๑ แนวคิดและการจัดตั้งโรงเรียนวิถิพุทธ	๑๐๗
๕.๑.๒ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโรงเรียนวิถิพุทธของโรงเรียนบ้านสะบั้ง	๑๐๙
๕.๑.๓ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถิพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะบั้ง	๑๑๓
๕.๒ อภิปรายผล	๑๑๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๖
บรรณานุกรม	๑๑๘
ภาคผนวก	๑๒๑
ภาคผนวก ก หนังสือผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย	๑๒๒
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์	๑๒๘
ภาคผนวก ค หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย	๑๔๒
ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรม	๑๔๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๖๑

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๑.๑ อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ	๕๐
ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของนักเรียน	๘๒
ตารางที่ ๔.๑.๒ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ในชีวิต ตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านกายภาพ	๘๔
ตารางที่ ๔.๑.๓ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ในชีวิต ตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านศีล (สังคัม)	๘๕
ตารางที่ ๔.๑.๔ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ในชีวิต ตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)	๘๘
ตารางที่ ๔.๑.๕ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ในชีวิต ตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านปัญญา	๘๙
ตารางที่ ๔.๑.๖.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะด้านความรู้สึกเมื่อได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน	๙๐
ตารางที่ ๔.๑.๖.๒ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้านความรู้สึก เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมหรือแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	๙๑
ตารางที่ ๔.๑.๖.๓ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ด้านความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิตอนเช้า	๙๒
ตารางที่ ๔.๑.๖.๔ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ด้านความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์	๙๓
ตารางที่ ๔.๑.๖.๕ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ด้านความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา	๙๔
ตารางที่ ๔.๑.๖.๖ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ด้านความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมมารยาทไทย	๙๕
ตารางที่ ๔.๑.๖.๗ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้านความรู้สึก เมื่อได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมสะสมความดี	๙๖
ตารางที่ ๔.๑.๖.๘ แสดงจำนวนและร้อยละของกิจกรรมที่ชอบหรือประทับใจ หรือภูมิใจของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม	๙๗
ตารางที่ ๔.๒.๑ จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของครู	๙๘
ตารางที่ ๔.๓.๑ จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ปกครอง	๑๐๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนการศึกษาแห่งชาติซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว ๑๕ ปี (พ.ศ.๒๕๔๔-๒๕๕๙) มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติศึกษาแห่งชาติ และนโยบายของรัฐสู่การปฏิบัติเป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยยึดหลักทางสายกลางที่อยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี รู้จักประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลกเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยเพื่อมุ่งให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและการอยู่ดี กินดี มีความสุขของคนไทย” พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๓ ได้กำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการเอาไว้ว่า การจัดการศึกษาที่ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต โดยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^๑

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ ใช้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศไทย โดยกำหนดจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันกับเวทีโลกได้

วิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทยจนกล่าวได้ว่า “วิถีพุทธ” คือวิถีไทยและวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่มีความเป็นเอกลักษณ์ ตั้งแต่ระดับดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไปคือการกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ ช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปอย่างชัดเจน ซึ่งพุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาอย่างเป็นระบบแบ่งเป็นการศึกษาได้๓ประการ ได้แก่ สิกขา ๓ หรือไตรสิกขา

สุนน อมรวิวัฒน์ กล่าวว่า จากการศึกษาข้อมูลนักเรียนในสถานการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบัน พบว่าสถาบันครอบครัวมีความอ่อนแอลงส่วนใหญ่ครอบครัวแบบปัจจุบันเป็นแบบครอบครัว

^๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๔-๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

^๒ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

เดี๋ยวมมากกว่าครอบครัวใหญ่ซึ่งเป็นวิถีครอบครัววิถีไทย มีการพึ่งพาอาศัยกันมีความเอื้ออาทรกัน ดังนั้น ครอบครัวเดี่ยวจึงขาดทักษะในการดำเนินชีวิต ประกอบกับทรัพยากรทางเศรษฐกิจฝืดเคือง ประชาชนคนไทยมีความแตกแยกกันในเชิงความคิด สถานการณ์เช่นนี้เป็นสาเหตุให้เยาวชนที่อยู่ในวัยเรียนจำนวนไม่น้อยต้องถูกทอดทิ้งหรือถูกเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย บางคนมีปัญห สุขภาพจิต ซึ่งปัจจุบันนี้สุขภาพจิตของวัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะรุนแรงและเพิ่มมากขึ้นจึงเป็นการสะท้อนออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากสื่อมวลชน เช่นปัญหาการฆ่าตัวตาย ปัญหาทางเพศปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด เหล้า บุหรี่ และการพนันตลอดจนถึงเกมออนไลน์ต่างๆ ปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยตกต่ำลงเป็นอย่างมากเมื่อเยาวชนเหล่านี้เจริญเติบโตขึ้นก็ย่อมจะเป็นผู้ใหญ่หรือพลเมืองที่ดีอยู่คุณภาพ ปัญหาสังคมดังกล่าวข้างต้นนี้ส่วนหนึ่งมีผลให้สถาบันครอบครัวอ่อนแอลง มีผลให้สมาชิกที่อยู่ในครอบครัวนั้นๆ มีโอกาสที่จะมีปัญหาภายในครอบครัวและลูกหลานเป็นปัญหาสังคม ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาจึงจัดได้ว่าเป็นบ้านหลังที่สองของนักเรียนต้องจัดการทำหน้าที่จัดการศึกษาแก่เยาวชน ให้เป็นไปตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ การนำหลักสูตรพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาให้แก่ผู้เรียนโดยรวมของสถาบัน การศึกษาเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา อย่างบูรณาการในวิถีชีวิตและบูรณาการไตรสิกขา มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและจะต้องพัฒนาจริยธรรมคุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์^๓

โรงเรียนบ้านสะป่ง มีเอกลักษณ์เป็นรูปแบบ “โรงเรียนวิถีพุทธ” โดยการนำหลักไตรสิกขา (ศีล, สมาธิ, ปัญญา) มาบูรณาการการจัดการให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข โดยมีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนรอบด้านและจัดโอกาสเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตอันประกอบไปด้วยการกิน อยู่ ดู ฟังเพื่อสร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงหาปัญญาโดยเน้นการเรียนรู้แบบ โยนิโสมนสิการ การนำหลักพระพุทธศาสนาใช้ โดยการ บูรณาการ ในวิถีชีวิตและมาประยุกต์ใช้ในการเรียน ให้แก่ผู้เรียนรู้ด้วยหลักการและเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาผลสัมฤทธิ์การเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธ : กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านสะป่ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ด้วยโรงเรียนดังกล่าว เป็นโรงเรียนประจำตำบลขนาดกลางที่มีการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผลการเรียน จนปรากฏชัดเจนได้รับการยอมรับจากสังคม โดยรอบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้วยแนวนโยบายการจัดการศึกษาวิถีพุทธได้ขัดเกลานักเรียนให้มีพฤติกรรมที่ดี จึงนำมาสู่ความสนใจถึงสภาพการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนว่ามีสภาพการจัดกิจกรรมเช่นใด มีปัญหาและอุปสรรครวมทั้งมีแนวทางพัฒนาเช่นใด ซึ่งข้อมูลที่ได้จาก

^๓ สุนน อมรวิวัฒน์, **ก้าวสู่มาตรฐานการเรียนรู้ สู่ทักษะชีวิตและพัฒนาเด็กให้เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข**, (กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑).

การศึกษา เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการขยายผลแนวคิดการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธให้ บรรลุประสิทธิภาพพัฒนาที่ดีต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและการจัดตั้งโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนบ้าน สะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้าน สะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ โรงเรียนวิถีพุทธมีแนวคิดและการจัดตั้งอย่างไร

๑.๓.๒ โรงเรียนบ้านสะปุ่นมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ อย่างไร

๑.๓.๓ ผลสัมฤทธิ์ด้านกาย,สังคม,จิต,ปัญญาในการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียน โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูนเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียน โรงเรียนบ้านสะปุ่น โดยมี ขอบเขตการศึกษา ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธ ของโรงเรียนบ้าน สะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

๒) ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียน โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน มีทั้งหมด ๔ ด้านคือ

๑ ผลสัมฤทธิ์ด้านกายภาพ

๒ ผลสัมฤทธิ์ด้านสังคม

๓ ผลสัมฤทธิ์ด้านจิต

๔ ผลสัมฤทธิ์ด้านปัญญา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ จำนวน ๓๙ คน ครู ๗ คน ผู้ปกครองนักเรียน ๑๐ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านสถานที่ ผู้ศึกษาได้กำหนดพื้นที่วิจัยเป็น โรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการศึกษาค้นคว้าประมาณ ๕ เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ – เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนบ้านสะป๋งที่จัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ

ครูผู้สอน หมายถึง ครูผู้สอน โรงเรียนบ้านสะป๋ง

นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาในในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐ สังกัดโรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ผลผลิตของกิจกรรมตามกระบวนการเรียนการสอนของนักเรียนตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป๋ง ให้ได้วัตถุประสงค์หรือตามความต้องการที่คาดหวังไว้ที่เกิดขึ้นต่อนักเรียนในการใช้ชีวิตประจำวัน ในด้าน กาย,สังคม,จิต,ปัญญา

ไตรสิกขา หมายถึง การศึกษาตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา

การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธ หมายถึง กิจกรรมระหว่างวันของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะป๋ง

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธ : กรณีศึกษานักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน กระบวนการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธ เพื่อศึกษาข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑.๖.๑ ประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ไดแก่นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะป๋ง ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐ จำนวนทั้งสิ้น ๓๙ คน ครูโรงเรียนบ้านสะป๋งจำนวน ๗ คน ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านสะป๋งจำนวน ๑๐ คนโดยการสุ่มคัดเลือกจากผู้ปกครองเด็กนักเรียนในระดับชั้นต่างๆ

๑.๖.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีการเก็บข้อมูล ๓ แบบ ดังนี้

๑. แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ต่อสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปึ่ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน แบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ต่อสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียน

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะข้อคิดเห็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธ

๒. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ต่อสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปึ่ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน โดยวิธีการสุ่ม แบ่งเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ต่อสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียน

๓. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับครูโรงเรียนบ้านสะปึ่ง ต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปึ่ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน แบ่งเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปึ่ง

๑.๖.๓ ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษา ดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลทั่วไป ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สารการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ความมุ่งหมายของการเรียนรู้ ลักษณะพื้นฐานของการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ กิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธตามหลักไตรสิกขา แนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนบ้านสะปึ่ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน

๒. ศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยการสร้างแบบสอบถามเพื่อการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งประกอบด้วยแบบสอบถามจำนวน ๓ ชุด ดังนี้

๒.๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ต่อสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

๒.๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ต่อสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง

๒.๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับครูโรงเรียนบ้านสะปุ่น ต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้การสอนตามแนววิถีพุทธของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

๑.๖.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้กระบวนการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธ และมีขั้นตอนเก็บข้อมูล ดังนี้

๓.๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ต่อสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

๓.๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ต่อสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง

๓.๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับครูโรงเรียนบ้านสะปุ่น ต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้การสอนตามแนววิถีพุทธของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

๑.๖.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ ดังต่อไปนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ

๒) แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ต่อสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

สำหรับแบบสอบถามเป็นคำถามแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละระดับหลักเกณฑ์การแปลความหมายของระดับค่าเฉลี่ย ดังนี้

มากที่สุด	คะแนน	๕
มาก	คะแนน	๔
ปานกลาง	คะแนน	๓
น้อย	คะแนน	๒
น้อยที่สุด	คะแนน	๑

คะแนนที่ได้จะนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และแปลความหมายของระดับค่าเฉลี่ย โดยยึดหลักเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายถึง	ปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายถึง	ปฏิบัติในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายถึง	ปฏิบัติในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายถึง	ปฏิบัติในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายถึง	ปฏิบัติในระดับมากที่สุด

๒) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ต่อสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปึง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง

๓) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับครูโรงเรียนบ้านสะปึง ต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปึง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

สำหรับแบบสัมภาษณ์ เนื่องจากเลือกการวิจัยเชิงคุณภาพจึงได้ใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากต่างบุคคล ต่างเวลา หรือต่างสถานที่ เช่น ไปสัมภาษณ์บุคคล ๓-๕ คน โดยใช้ประเด็นสัมภาษณ์เดียวกัน แต่สัมภาษณ์คนละเวลา คนละสถานที่ เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มาจากบุคคลที่ไปสัมภาษณ์สอดคล้องตรงกันหรือไม่อย่างไร

๔) ขั้นตอนที่ ๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ได้กำหนดวิธีวิเคราะห์ข้อมูล คือ

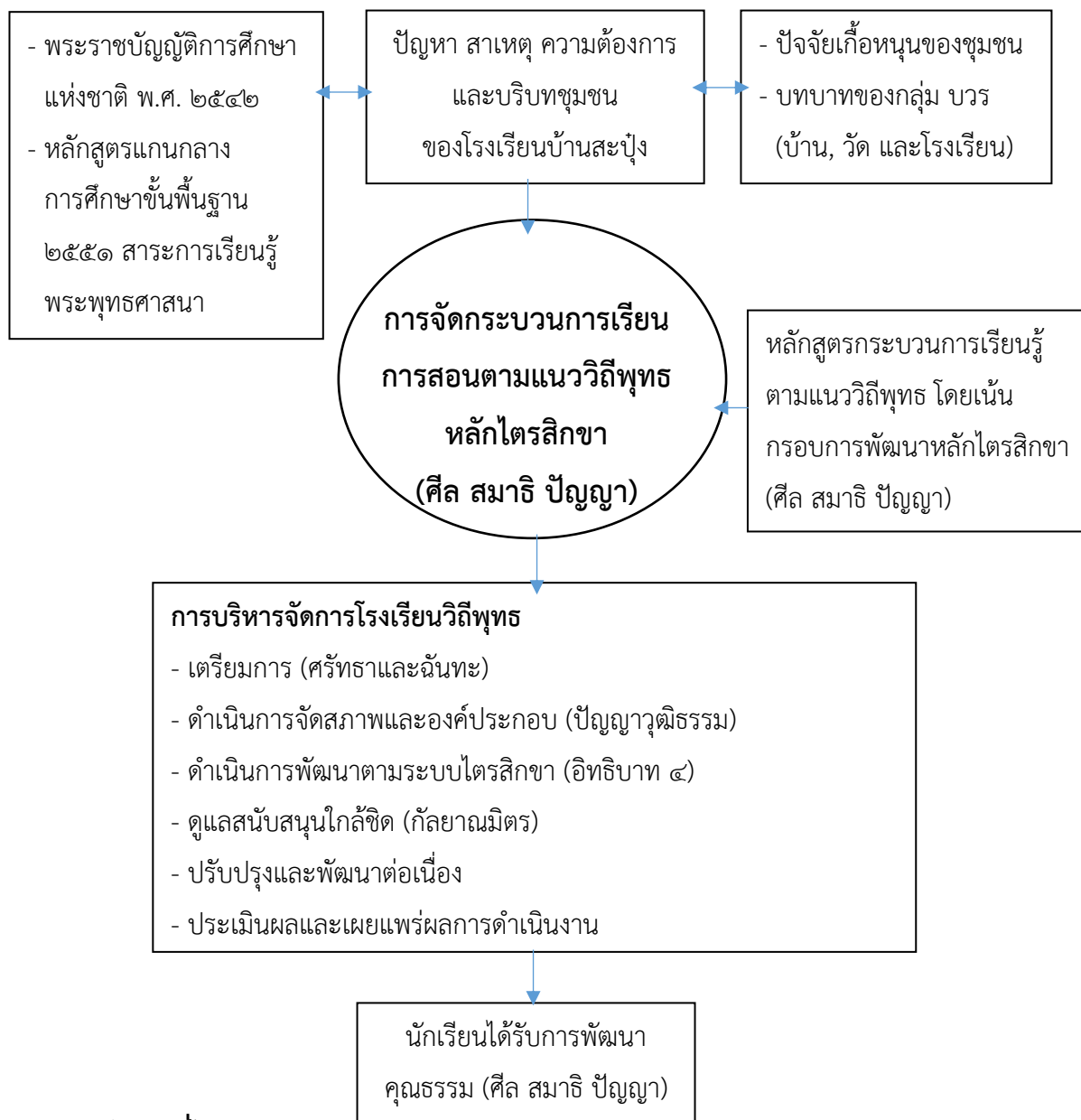
๑. ผู้วิจัยวิเคราะห์ด้วยสถิติ หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ

๑.๖.๖ การสรุป อภิปรายและรายงานผล

เมื่อผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงสำรวจ ข้อมูลที่ได้ในประเด็นต่าง ๆ จะนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ และนำมาวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้เพื่อหาความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของข้อมูลและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยทำการสรุปผล นำมาอภิปรายผล ในลักษณะการเขียนรายงานผลเชิงพรรณนา

๑.๗ กรอบแนวคิดของการศึกษา

การศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียน โรงเรียนบ้านสะป๋ง ต.ม่วงน้อย อ.ป่าซาง จ.ลำพูน ครั้งนี้ ผู้ศึกษามีกรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบแนวคิดและการจัดตั้งโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๘.๒ ทำให้ทราบการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธ ของโรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

๑.๘.๓ ทำให้ทราบผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตในด้าน กาย, สังคม, จิต, ปัญญา ตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

บทที่ ๒

แนวคิดการจัดตั้งโรงเรียนวิถีพุทธ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธ : กรณีศึกษานักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

๒.๒ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๒.๓ ความมุ่งหมายของการเรียนรู้และลักษณะพื้นฐานของการศึกษา

๒.๔ โรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๕ อัตตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘ กรอบแนวคิดของการศึกษา

๒.๑ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๘ กล่าวถึงหลักในการจัดการศึกษา ไว้ว่า

(๑) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

(๒) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ข้อแรกที่ว่า “เป็นการศึกษาตลอดชีวิต life – long education” หมายถึงว่า คนไทยจะเรียนกันได้ตลอดชีวิตทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย พุดง่าย ๆ คือ ไม่มีใครแก่เกินเรียน นอกจากนี้เรื่องที่เราจะเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง เรียนแล้วใช้ประโยชน์ได้ และในขณะที่กำลังเรียนก็ต้องทดลองปฏิบัติไปด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า learning by doing (เรียนได้การ กระทำ) แต่โรงเรียนวิถีพุทธไปไกลกว่านั้น เพราะถือว่าการเรียนเป็นวิถีชีวิต เราใช้คำว่า learning by living (เรียนโดยการดำรงชีวิต)

ข้อ ๒ ในมาตรา ๘ ที่ว่าให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หมายถึงว่า รัฐเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมาช่วยกันจัดการศึกษาให้กับประชาชน ก่อนหน้านั้น สถาบันของศาสนาอื่น เช่น โบสถ์คริสต์

หรือมัสยิดจะจัดการศึกษาโดยตรงไม่ได้ ต้องตั้งมูลนิธิบ้างหน้าถึงจะจัดการศึกษาได้ แต่วัดในพระพุทธมีกฎหมายมหาวิทยาลัยสงฆ์ แต่ทุกวันนี้ สถาบันของศาสนาอื่นสามารถจัดการศึกษาแข่งกับวัดได้โดยไม่ผิดกฎหมาย วัดที่เคยเป็นเจ้าของสัมปทานแต่เพียงผู้เดียวเริ่มมีคู่แข่ง ถ้าไม่มีการปรับปรุงการศึกษาที่จัดในวัดให้ทันสมัย แม้แต่เช้าขามเย็นขามอยู่ ไม่ช้าไม่นานเด็กไทยก็จะไปเรียนในโรงเรียนที่จัดโดยศาสนาอื่นกันหมด คณะสงฆ์จึงสนใจต่อไปไม่ได้แล้ว

นอกจากนี้ การที่กฎหมายบัญญัติให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานี้เป็นการเชื้อเชิญให้วัดและชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น เช่น เป็นกรรมการโรงเรียน กฎหมายนี้ปฏิวัติความคิดของโรงเรียนนั่นคือ โรงเรียนไม่ใช่เจ้าภาพเพียงฝ่ายเดียวในการจัดการศึกษา ในการปฏิรูประบบราชการในปัจจุบัน เราจะได้ยินคำว่า “ให้มีเจ้าภาพ” เช่น ในเรื่องการจัดการศึกษาต้องมีเจ้าภาพคือ เจ้าของเรื่องผู้รับผิดชอบงานนี้ ในอดีตที่ผ่านมา โรงเรียนเป็นเจ้าภาพในการจัดการศึกษาของชุมชนแต่เพียงผู้เดียวโดยที่วัดและชุมชนไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่ในการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้โรงเรียนไม่ใช่เจ้าภาพฝ่ายเดียวอีกต่อไป กฎหมายกำหนดให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั่นหมายถึงให้ทุกฝ่ายร่วมกันเป็นเจ้าภาพ เมื่อสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ก็หมายความว่าไม่ใช่โรงเรียนฝ่ายเดียวเป็นเจ้าภาพ วัดและชุมชนต้องมาเป็นเจ้าภาพร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาด้วย

การจัดการศึกษาจึงมีหลายเจ้าภาพเหมือนทอดกฐินสามัคคี โดยที่โรงเรียนเป็นเจ้าภาพหลัก มีวัดและชุมชนเป็นเจ้าภาพร่วมปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

การที่กฎหมายกำหนดให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนให้มีการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา แนวคิดในการปฏิรูประบบราชการที่ดี ปฏิรูประบบบริหารการศึกษาก็ดี มีคำที่เกี่ยวข้องอยู่ ๓ คำ คือ

- (๑) โปร่งใส (transparency)
- (๒) การมีเจ้าภาพรับผิดชอบ (Accountability)
- (๓) การมีส่วนร่วม (Participation)

คำแรกที่เราได้ยินบ่อยมากก็คือ “โปร่งใส” หมายถึง การบริหารที่สะอาดบริสุทธิ์ชนิดที่สามารถให้ทุกฝ่ายเข้ามาตรวจสอบได้ ถ้าหน่วยงานใดทำงานแบบไม่โปร่งใส มีนอกมีใน แสดงว่าไม่โปร่งใสและไม่ต้องการให้ถูกตรวจสอบรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเน้นเรื่องการบริหารที่โปร่งใส โดยให้มีระบบตรวจสอบ โดยรัฐสภา มีกฎหมาย ป.ป.ช. และกฎหมาย ป.ป.ง. เป็นต้น มีระบบตรวจสอบมากมายที่ทำหน้าที่คานอำนาจกันและกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความโปร่งใสตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น การที่วัดและชุมชนเข้าไปเป็นกรรมการในโรงเรียนก็เท่ากับช่วยตรวจสอบดูแลให้การบริหารโรงเรียนมีความโปร่งใส

คำที่สองก็คือ “การมีเจ้าภาพรับผิดชอบ” หมายความว่า งานราชการทุกอย่างต้องมีผู้รับผิดชอบและรับผิดชอบ ถ้างานนี้มีปัญหาล่าช้าขึ้นมา ใครรับผิดชอบ เช่น โรงเรียนวิถิพุทธตอนนี้อยู่ในความรับผิดชอบของใคร ในระดับกระทรวงศึกษาธิการ ท่านรัฐมนตรีมอบหมายให้มารับผิดชอบของ คุณปิยะบุตร ชลวิจารณ์ ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ท่านดูแลรับผิดชอบในระดับกระทรวง ทุกกระทรวงจะต้องมีเจ้าของเรื่องรับผิดชอบอย่างนี้ไล่เลียงลงไปตามลำดับ ถ้าเกิดปัญหาขึ้นต้องมีผู้รับผิดชอบมาแก้ปัญหา ไม่มีการปิดความรับผิดชอบอีกต่อไป เช่น ถ้าความประพฤติของเด็กไม่ดี เราจะโทษใคร เมื่อก่อนนี้บ้านโทษวัดว่าไม่รู้จักสอนธรรม วัดก็โทษโรงเรียนว่าไม่รู้จกอบรมเด็ก โรงเรียนก็โทษบ้านว่าพ่อแม่ไม่สั่งสอนลูกของตน กลายเป็นงูกินหาง หางผู้รับชอบไม่ได้ วันนี้ต้องมีผู้รับผิดชอบ แต่โรงเรียนรับผิดชอบเรื่องความประพฤติของเด็กเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ บ้านและวัดต้องเข้ามามีส่วนร่วมดูแลความประพฤติของเด็กด้วย

ทำให้เกิดคำที่ ๓ ว่า “การมีส่วนร่วม” ในกระทรวงศึกษาธิการเคยมีหลายกรมที่ดูแลเรื่องการศึกษาของเด็ก คือ สำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา กรมวิชาการแต่ละกรมเป็นอิสระในตัวเองจึงมักไม่ร่วมกันทำงาน มักจะต่างคนต่างทำ เข้าทำนองว่าปีใดมีนาให้น้ำหลายตัว ปีนั้นน้ำจะน้อยเพราะนาเกี่ยกันให้น้ำ กฎหมายจึงยุบรวมกรมเหล่านี้เข้าด้วยกัน เรียกว่าสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ร่วมกันรับผิดชอบการศึกษาของเด็ก แต่ก็เป็นไปได้อีกว่าหน่วยงานระดับกรมนี้จะไม่ประสานงานกับกรมอื่น ๆ รัฐบาลจึงพยายามรวมงานที่คล้ายกันมาไว้ด้วยกันเรียกว่า กลุ่มภารกิจ (Cluster) มีรองปลัดกระทรวงมากำกับดูแล ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องประสานงานและการร่วมกันรับผิดชอบได้

เพราะฉะนั้น เมื่อมีปัญหาเรื่องศีลธรรมในเด็กและเยาวชนเกิดขึ้น ความรับผิดชอบจะตกอยู่ที่ใคร คำตอบก็คือ ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบปัญหานี้ ถ้าบ้าน วัดหรือโรงเรียนไม่ร่วมมือกันปัญหานี้แก้ไม่ได้ การที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการแก้ปัญหาศีลธรรมในเด็กและเยาวชน โดยที่โรงเรียนเป็นเจ้าภาพหลัก มีวัดและบ้านหรือชุมชนเป็นเจ้าภาพร่วม

สมัยก่อน เรามองการพัฒนาเด็กเหมือนกระบวนการผลิตรถยนต์ในโรงงานนั่นคือ ในการผลิตรถยนต์สักคันหนึ่ง ชิ้นส่วนแต่ละชิ้นจะถูกวางรออยู่ตามจุดต่าง ๆ โดยที่ชิ้นส่วนแรกจะถูกวางบนสายพานการผลิต สายพานนั้นก็เลยไปประกอบเข้ากับชิ้นส่วนอื่นๆ ตามจุดนั้น ๆ ในระหว่างทาง เช่น ใส่ตัวถังที่จุดหนึ่ง ใส่เครื่องยนต์ที่จุดหนึ่ง ใส่ล้อที่จุดหนึ่ง ใส่พวงมาลัยที่จุดหนึ่ง พอถึงจุดสุดท้ายก็ได้รถยนต์หนึ่งคันออกมาจากสายพานการผลิต

ในอดีตที่ผ่านมาเรามองการพัฒนาเด็กเหมือนการผลิตรถยนต์ เด็กได้รับการเลี้ยงดูทางกายที่บ้านจนโตพอที่จะเข้าโรงเรียน จากนั้นเด็กถูกส่งลำเลียงไปเรียนที่โรงเรียน เสร็จแล้วก็ถูกส่งลำเลียงต่อไปที่วัดเพื่อให้อบรมบ่มนิสัย ในที่สุดก็ได้ผลิตรออกมาเป็นคนที่มีความรู้และความ

ประพตติ นันเป็นเรื่องในอดีต ปัญหาทุกวันนี้ก็คือ เด็กออกจากบ้านแล้วไปไม่ถึงโรงเรียน ไปหลงติดอยู่ตามสถานบันเทิงหรือห้างสรรพสินค้า เรื่องที่เด็กจะเลยไปเข้าวัดนั้นไม่ต้องพูดถึง

ปัญหาการอบรมศีลธรรมให้เด็กและเยาวชนมาจากสาเหตุต่อไปนี้

(๑) บ้าน วัดและโรงเรียนแยกกันทำหน้าที่ พ่อแม่ที่บ้านให้เงินแก่เด็กเพื่อเลี้ยงดูทางร่างกาย ไม่มีหน้าที่สอนหนังสือหรืออบรมทางจิตใจ โรงเรียนก็ทำหน้าที่เดียวคือ สอนวิชาการไม่มีหน้าที่อบรมศีลธรรม วัดก็อบรมศีลธรรมอย่างเดียวไม่รับภาระอื่น ๆ

(๒) ไม่มีการประสานกันระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียน นั่นคือ เมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองไม่อบรมศีลธรรมแก่เด็กก็ไม่มีการพาเด็กไปวัด เมื่อโรงเรียนไม่อบรมศีลธรรมแก่เด็ก ก็ไม่มีการพาเด็กไปวัดหรือไม่นิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน

(๓) เมื่อทั้งพ่อแม่ผู้ปกครองหรือโรงเรียนพาคเด็กไปวัด พระสงฆ์ไม่ทำหน้าที่อบรมศีลธรรมแก่เด็ก หรือเมื่อโรงเรียนนิมนต์พระสงฆ์ไปสอนที่โรงเรียน ก็มีพระสงฆ์ไม่เพียงพอที่จะทำหน้าที่

๒.๑.๑ การดำเนินการโรงเรียนวิสุทธิพุทธมุ่งแก้ปัญหาทั้ง ๓ ประการ คือ

(๑) เด็กเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เราต้องไม่พัฒนาเด็กแบบแยกส่วน โรงเรียนต้องพัฒนาเด็กให้รอบด้านทั้งทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจและทางปัญญา นั่นคือ โรงเรียนไม่เพียงแต่สอนหนังสือ แต่อบรมศีลธรรมให้เด็กอย่างจริงจังไม่ต้องรอให้เด็กไปวัดแล้วค่อยอบรมศีลธรรม ที่นั่น แท้จริงโรงเรียนวิสุทธิพุทธต้องพยายามยกวัดมาไว้ที่โรงเรียน คือ โรงเรียนเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ทางวิชาการและบำเพ็ญทางศีลธรรมไปพร้อมๆ กัน ภาษาสมัยใหม่เรียกว่า “บริการ ณ จุดเดียว” (One – stop service) ซึ่งหมายความว่า เมื่อลูกค้าเข้าร้านมาซื้อสินค้า บางร้านมีสินค้าทุกอย่างไว้บริการ แถมยังจะจ่ายค่าไฟฟ้า ค่าประปา และค่าโทรศัพท์ได้ด้วย ติดต่อพนักงานคนเดียวได้รับบริการครบทุกอย่าง โรงเรียนวิสุทธิพุทธก็เหมือนร้านค้าประเภทนั้นคือ นอกจากจะสอนวิชาการทั่วไปแล้วยังรับภาระในการจัดอบรมศีลธรรมให้เด็กเป็นคนดีอีกด้วย คือ สอนให้เด็กเป็นคนทั้งเก่ง ทั้งดี และมีความสุข นี้เรียกว่า บริการ ณ จุดเดียว

(๒) เพื่อจะทำหน้าที่บริการ ณ จุดเดียวได้ โรงเรียนต้องได้รับความร่วมมือจากพ่อแม่ผู้ปกครองและจากพระสงฆ์ในวัด โรงเรียนทำข้อตกลงกับวัดว่า จะพาคเด็กไปเรียนกับพระสงฆ์ที่วัดหรือนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน

(๓) องค์ประกอบสำคัญของโรงเรียนวิสุทธิพุทธก็คือวัด คณะสงฆ์ต้องมีความพร้อมในเรื่องนี้ทั้งด้านนโยบายที่ชัดเจนและการพัฒนาความรู้ความสามารถของพระสงฆ์^๑

^๑ ปาฐกถาพิเศษในการประชุมเชิงปฏิบัติการของเจ้าคณะพระสงฆ์ฆาธิการและผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ, ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิสุทธิพุทธ, หอประชุมพุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๗.

โดยสรุป พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนเป็นองค์รวม เน้นการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อการพัฒนาผู้เรียนจากภายใน โดยวิถีแห่งพุทธ ซึ่งผู้เรียนได้นำมาใช้เพื่อเป็นกรอบในการอธิบาย ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การบริหารจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของวัดในการศึกษา ทั้งเป็นแหล่งของการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาพุทธ

๒.๒ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๒.๒.๑ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

๑) ความมุ่งหมาย

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดมุ่งหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔) พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษา ให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น (สำนักงานกฤษฎีกา, ๒๕๔๒)

นอกจากนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๔) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวทางการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะทักษะและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๙) ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติสุข

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ นี้จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพ ด้านความรู้

และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒) วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

๓) หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

๑. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
๒. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
๓. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
๔. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้
๕. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
๖. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

๔) จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

๑. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต

๓. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

๔. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๕. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

๕) สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสารมีวัฒนธรรม ในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผล และความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

๒. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

๓. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

๔. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความ

ขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

๕. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

๖) คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

๑. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
๒. ซื่อสัตย์ สุจริต
๓. มีวินัย
๔. ใฝ่เรียนรู้
๕. อยู่อย่างพอเพียง
๖. มุ่งมั่นในการทำงาน
๗. รักความเป็นไทย
๘. มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

๗) มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

๑. ภาษาไทย
๒. คณิตศาสตร์
๓. วิทยาศาสตร์
๔. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
๕. สุขศึกษาและพลศึกษา
๖. ศิลปะ
๗. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
๘. ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มีคุณธรรม จริยธรรมและ

ค่านิยม ที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นมาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด^๒

จะเห็นได้ว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เป็นหลักสูตรที่จัดทำเพื่อสถานศึกษาสามารถนำไปใช้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เป็นแนวทางการจัดการศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย มีความรู้ มีคุณธรรม มีจิตสำนึกที่ดี มีทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่ดีต่อการศึกษา การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต มีหลักการที่สำคัญ คือ เป็นหลักสูตรเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรม เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคอย่างมีคุณธรรม และที่สำคัญคือ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงการมีจุดหมายที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จุดหมายคือ มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่นับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิตในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ๆ ได้

๒.๒.๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๑) ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศไทย และสังคมโลก

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑), หน้า ๒-๕.

๒) เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

๒.๑) ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

๒.๒) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญการเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิหน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

๒.๓) เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพและการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒.๔) ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

๒.๕) ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓) คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

- มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง

- มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดในการตัดสินใจ

- มีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่าย ของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและวิธีการเศรษฐกิจพอเพียง

- รู้และเข้าใจแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจขั้นที่สูงต่อไป

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

- มีความรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคมประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมือง การปกครอง และสภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย

- มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น

- ปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง มากยิ่งขึ้น

- สามารถเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาค ชีวโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

- มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

- มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้รับการพัฒนาแนวคิดและขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย ออสเตรเลีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม

ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และ ภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์

- รู้และเข้าใจแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ใน การดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

- มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
- เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมี ศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้

- มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย ความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทยยึด มั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

- มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึก และมีส่วน ร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทยและสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่ง ทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม

- มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถ แสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต^๓

ทั้งนี้ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จะมีเนื้อหาสาระว่าด้วยประวัติความเป็นมา การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ พระสาวก ศาสนิก ขนตัวอย่างชาดก หลักธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต หน้าทีขาวพุทธ และ มารยาทชาวพุทธ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพิธี การบริหารจัดการและเจริญปัญญาและศาสน สัมพันธ์

ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน นอกจากภาคความรู้ที่นักเรียนจะต้องศึกษาจาก หนังสือเรียนแล้ว ครูผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วย โดยเฉพาะการร่วม ปฏิบัติ ศาสนพิธี การร่วมปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การนำหลักธรรมมาใช้หรือการฝึก สมาธิ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนามากขึ้น^๔

โดยสรุป การพัฒนาการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มุ่งเน้นการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิประจำวันได้และฝึกการ

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑** : กลุ่มสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑-๑๔.

^๔ วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสถียรพงษ์ วรรณปก, **หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท ไทยร่มเกล้า จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗.

วางแผนดำเนินชีวิตอย่างมีสติ อยู่บนพื้นฐานของทางแห่งความดีงาม ตามการปฏิบัติตนเองของพุทธมามกะได้อยู่ปรกติสุข ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการอธิบายสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เป็นการให้ผู้เรียนได้สัมผัส สัมผัส ผึกปฏิบัติ ต่อยำซ้ำทวน ตามแนววิถีพุทธ เพื่อการเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียน

๒.๓ ความมุ่งหมายของการเรียนรู้และลักษณะพื้นฐานของการศึกษา

การเรียนรู้คือกระบวนการที่ผัสสะทั้ง ๖ ของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมผัสถึงสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ (รู้สึก, หมายรู้, รู้คิด, รู้แจ้ง) และมีการกระทำโต้ตอบ ผึกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดคุณภาวะ (ความรู้และความดี) สมรรถภาวะ (ความสามารถ) สุขภาวะ (ความผาสุกพอเหมาะพอควร) และอิสระภาวะ (พ้นจากทุกข์และความเป็นทาส)

การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ของอาจารย์สมน อมรวิวัฒน์ (๒๕๓๓) ที่กล่าวว่า ตามหลักพระพุทธศาสนา บุคคลแต่ละคนมีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย จะทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น หลักดังกล่าวนี้แสดงว่าการเรียนรู้ที่ได้ผลเกิดจากการที่ผู้สอนรู้จักผู้เรียนแต่ละคนทั้งทางด้านบุคลิกลักษณะนิสัย อุปนิสัย ความรู้สึกนึกคิด ความถนัดและผู้สอนต้องมุ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้เต็มตามความสามารถของเขา^๕ และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายว่า มนุษย์เป็นชีวิตที่มีความประเสริฐ มีความสำคัญในตัวของมันเอง และชีวิตนั้นอาจจะมีความสมบูรณ์ได้แม้ในตัวของมันเอง ในแง่นี้เราจะต้องมองเป็นจุดหมายสูงสุดว่าเราจะต้องพัฒนามนุษย์ให้มีชีวิตที่ดีงามในตัวของเขาเองเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ มีอิสรภาพ มีความสุขในตัวเอง^๖

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า สิ่งที่พระพุทธศาสนาสอนมีดังต่อไปนี้

๑. มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ที่ทุกส่วนส่งผลกระทบต่อกัน จึงต้องทำการที่เกื้อกูลประสานกลมกลืนกัน เพื่อให้เกิดผลดีในการอยู่ร่วมกันนั้น
๒. มนุษย์สัตว์ทั้งปวง เป็นเพื่อนร่วมภพธรรมชาติเสมอเหมือนกัน ทุกชีวิตรักสุขเกลียดทุกข์กลัวตายเหมือนกันไม่มีการแบ่งแยกแตกต่างกัน การทำร้ายสัตว์ไม่ว่าชีวิตใดก็เป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งสิ้น มนุษย์ควรมีเมตตาและไมตรีที่ไม่จำกัดแบ่งแยก มีแนวโน้มของจิตใจในทางที่จะช่วยเหลือเกื้อกูล มุ่งความสามัคคี และมีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

^๕ สมน อมรวิวัฒน์, **สมบัติพิสัยของการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๕.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๔-๕.

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักดังกล่าวต้องสร้างฉันทะแก่ผู้เรียนแต่ละคน ในเวลาเดียวกัน ต้องเน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ได้ทำงานเป็นกลุ่มและฝึกฝนทักษะทางสังคมเพื่อความเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มด้วย^๗

สุมน อมรวิวัฒน์ กล่าวอีกว่า จากหลักการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนามนุษย์มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งทำความเข้าใจในธรรมชาติและความเจริญเติบโตของมนุษย์ทั้งทางกายและทางจิต การตั้งสมมติฐานว่า มนุษย์เป็น เวเนຍะ สามารถฝึกฝนอบรมได้ทั้งโดยตนเอง และโดยสิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้จึงมีจุดเริ่มต้นที่บุคคล มีขั้นตอนดำเนินการที่สัมพันธ์ สอดคล้อง มุ่งเน้นที่บุคคล คือ หลักของการพัฒนาตน ศีล สมาธิ ปัญญา จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้ก็คือ อิสระภาพทั้งทางกายและจิตของบุคคลนั่นเอง รวมถึงเพื่อเกื้อกูลแก่สังคมโลกทั้งมวล

กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญานั้น เน้นการฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่องยาวนานถึงอย่างนั้น มนุษย์ก็เรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังข้อธรรมของพุทธศาสนาที่แบ่งบุคคล ๔ จำพวกกลุ่มด้วย^๘ โดยจำแนกความสามารถของการเรียนรู้ไว้ดังนี้

อุคฆฏัตถุญญ ผู้อาจรู้ธรรมเพียงท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง

วิปัตตัตถุญญ ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนี้

เนยยะ ผู้พอจะแนะนำได้คือ ต้องพรั้งสอนบ่อย ๆ

ปทปรมะ ผู้มีบทย่อยยิ่ง คนกลุ่มนี้ได้ฟังความต่างๆเป็นอันมากแต่ไม่ สามารถรับรู้ธรรมได้ในชาตินี้ แม้จะสอนอย่างไรก็ตาม

๒.๓.๑ การรู้ของมนุษย์มี ๓ หลัก คือ

การฝึกฝนตนเองเรื่องศีล (Self – training in morality)

การฝึกฝนตนเองเรื่องสมาธิ (Self – training in concentration)

การฝึกฝนตนเองเรื่องปัญญา (Self – training in wisdom)

หลักการเรียนรู้ข้างต้นมีลักษณะเป็นหลักและแนวปฏิบัติที่บูรณาการของการพัฒนามนุษย์ในพระไตรปิฎกเรียกว่า ไตรสิกขา

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๓๗), หน้า ๗๕-๗๖.

^๘ อัง.จตุกก. อ. (ไทย) ๒/๑๓๓/๑๘๓.

ไตรสิกขา คือ การฝึกหัดอบรม กาย วาจา และจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนและเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นตามหลักการการศึกษา ๓ ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา^๙

พรพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายหลักไตรสิกขาในแง่ของการพัฒนามนุษย์ไว้ว่า ถ้าพูดตามภาษาของนักวิชาการสมัยใหม่ หรือตามหลักวิชาการศึกษาสายตะวันออกก็ศีล สิกขา อธิจิตตสิกขา และอภิญญาสิกขา ก็ครอบคลุมถึงการทำให้เกิดพัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางอารมณ์ และพัฒนาการทางปัญญา โดยลำดับ เป็นแต่จะแตกต่างกัน โดยขอบเขตของความหมายและสิกขา ๓ มีจุดหมายที่ชัดเจน จำเพาะตามแนวพุทธธรรม อย่างไรก็ตามอย่างน้อยในขั้นเบื้องต้นจะเห็นได้ชัดว่า ความหมายไปกันได้ดี คือ พูดได้ตรงกันในขั้นพื้นฐานว่าต้องฝึกฝนอบรมบุคคลให้มีวินัย (รวมถึงความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม) ในห้วงทางอารมณ์ (มีจิตใจเข้มแข็ง ประณีต มีคุณภาพและสมรรถภาพดี) และในห้วงทางพุทธิปัญญา (เริ่มด้วยความคิดเหตุผล) สิกขา ๓ นี้เนื่องกันและช่วยเสริมกัน...^{๑๐}

ไตรสิกขา เป็นระบบการฝึกอบรมจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียด และจากส่วนที่ง่ายกว่าเข้าไปหาส่วนที่ยากและลึกซึ้งกว่า เมื่อฝึกขั้นละเอียดภายในคือ ขันจิตและปัญญาแล้ว ผลก็ส่งกลับออกมาช่วยการดำเนินชีวิตด้านนอก เช่น มีความประพฤติสุจริต มั่นคง มีศีลที่เป็นไปโดยปกติธรรมดาของตนเอง ไม่ต้องฝืนใจ หรือตั้งใจคอยควบคุมรักษาคิดแก้ปัญหา และทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ โดยนัยที่กล่าวนี้เมื่อฝึกแบบไตรสิกขาแล้ว ระบบชีวิตทั้งหมดก็กลายเป็นระบบของมรรค สอดคล้องกันหมดทั้งภายนอกภายใน

ลักษณะพื้นฐานของการศึกษา การศึกษา คือ ความเจริญงอกงามทั่วทั้งปวงที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนตามประสบการณ์อย่างกว้างขวางและลึก เพื่อผลของการศึกษาตามความมุ่งหมายและนโยบายชาติ การศึกษา หมายถึง การเรียนรู้ทั้งหมด ที่เกิดขึ้นแก่มนุษย์ เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรม ซึ่งกล่าวไว้ว่า เป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถทางด้านทัศนคติ และพฤติกรรม ตามค่านิยมของสังคมถ่ายทอดความรู้ ทั้งสายสามัญ อาชีพ ศีลธรรม วัฒนธรรม เป็นเครื่องชี้แนวทางให้ประพฤติปฏิบัติใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมโดยรวมในทางที่ดี ก่อให้เกิดทักษะความคล่อง ความชำนาญ ในการปฏิบัติในแนวทางที่เหมาะสมตามขอบเขตศีลธรรม ทั้งความประพฤติภายนอกและคุณธรรมภายใน

^๙ สุมณ อมรวิวัฒน์, **สมบัติพิสัยของการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐-๑๕.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๑๕-๙๑๖.

ความมุ่งหมายของการศึกษา คือ เสรีภาพของบุคคลที่จะเลือกวิถีทางดำรงชีวิตสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดี เพื่อให้สังคมมีความเป็นอยู่ที่มีระเบียบเรียบร้อย^{๑๑}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้นิยามความหมายของการศึกษาไว้ ดังนี้

๑. การเล่าเรียน ฝึกฝน อบรมเพื่อนำสติปัญญาที่มีอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์และทำให้แก่กล้ายิ่งขึ้น

๒. การพยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิต คือ ความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ

๓. กิจกรรมของชีวิต โดยชีวิตเพื่อวัด

๔. ความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและรู้จักเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน^{๑๒}

พนิดา สินสุวรรณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “หลักการใช้ในการสอนวิชาศาสนาที่สำคัญในโรงเรียนมัธยมศึกษา” โดยสรุปว่าการวัดผลและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนาไว้ ๓ ทาง ได้แก่

๑. การวัดผลและประเมินผลด้านความรู้สึกรักของนักเรียน โดยใช้การวิเคราะห์ค่านิยมการใช้แบบแผนภูมิหรือกราฟ การวัดผลและประเมินผลแบบการ์ตูน และการใช้แบบทดสอบความสนใจเปิดให้บรรยาย

๒. การวัดและประเมินผลด้านปรับพฤติกรรม โดยใช้การสังเกต เช่น การบันทึกย่อย การทำมาตราส่วนประเมินค่าและการสำรวจรายการ

๓. การวัดผลด้านพุทธิพิสัยของนักเรียน โดยการใช้คำถามแบบอัตนัย การใช้คำถามแบบปรนัย และการใช้คำถามแบบไม่จบในตัวเอง ^{๑๓}

๔. โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนที่มีการเรียนการสอน มุ่งเน้นการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีสติปัญญาในการเผชิญสถานการณ์ที่เป็นปัญหา หาทงออกที่เหมาะสมได้ตามการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน

โดยสรุปแล้ว ปัจจัยที่แท้จริงของการศึกษา คือ การพัฒนาเพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยการเปลี่ยนแปลงจากภายในจิตใจ มีคุณธรรมกำกับ การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปตามหลัก

^{๑๑} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔**, (กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๔, หน้า ๓๔.

^{๑๒} พระราชวรเมธี (ประยุตต์ ปยุตฺโต), **ปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๑๘), หน้า ๗๑.

^{๑๓} พนิดา สินสุวรรณ, **หลักการใช้ในการสอนวิชาศาสนาที่สำคัญในโรงเรียนมัธยมศึกษา**, (เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๓), หน้า ๘๒.

พุทธศาสนา ในที่นี้ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการอธิบายลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนตามแนววิถีพุทธ

๒.๔ โรงเรียนวิถีพุทธ

ผลการเจรจากับกรมวิชาการในสมัยนั้น ปรากฏว่า กระทรวงศึกษาธิการพร้อมที่จะ ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเรียบร้อยแล้ว ในที่สุดกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ ในหลักสูตรนี้มีเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐาน วิชาพระพุทธศาสนาเพียงไม่กี่บรรทัด ดังต่อไปนี้

มาตรฐาน ส.๑.๑ เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส.๑.๒ ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส.๑.๓ ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาดน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข”

เพื่อช่วยให้โรงเรียนทั่วประเทศมีรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นแบบเดียวกัน โดยไม่มีการบิดเบือนหลักคำสอนพระพุทธศาสนา พระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำรายละเอียด สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อจัดทำรายละเอียดสาระการ เรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนาสำหรับโรงเรียนทั่วประเทศ กระทรวงศึกษาธิการจึงมีคำสั่งแต่งตั้ง คณะกรรมการดังกล่าวมีพระเทพโสภณเป็นประธาน มีกรรมการ ๖๓ รูป/คน เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๔๕

คณะกรรมการชุดนี้จัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนาและ จัดพิมพ์เป็นหนังสือเรื่อง “การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔” สำเร็จเรียบร้อยทัน เสนอในที่ประชุมเรื่อง “หลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา : หัวใจปฏิรูปการศึกษา” ซึ่งมี พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน จัดที่สถาบันราชภัฏสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๕ พระเทพโสภณ ในฐานะประธานกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เป็นผู้รายงานรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาต่อนายกรัฐมนตรีซึ่งได้เปิดโอกาสให้ที่ ประชุมพิจารณาเรื่องนี้นานพอสมควร ผลจากการประชุมชี้แจงครั้งนี้พอสรุปได้เป็น ๓ ประการ ดังนี้

๑. นายกรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบต่อรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาและชื่นชมผังมโนทัศน์ของสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาพร้อมกับเสนอแนะให้สาระการเรียนรู้อื่นทำผังมโนทัศน์เช่นเดียวกับสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

๒. นายกรัฐมนตรีเห็นชอบให้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนามี ๑ หน่วยกิต (ในระดับมัธยมศึกษา คำว่า ๑ หน่วยกิต มีค่าเท่ากับ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์)

๓. ให้มีโรงเรียนวิถีพุทธนำร่องจังหวัดละ ๒ โรงเรียน ในปี ๒๕๕๖

เหตุที่ทำให้มีการพูดถึงโรงเรียนวิถีพุทธก็เพราะว่า นายกรัฐมนตรีได้ถามความเห็นของที่ประชุมว่า รายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร ผู้เข้าประชุมได้อภิปรายสนับสนุนรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามที่นำเสนอ นั้น ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ผู้บังคับการราชวิทยาลัยเสนอแนะว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลจะต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริงเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก ที่สำคัญคือต้องนิมนต์พระสงฆ์เข้ามาช่วยสอนในโรงเรียน เหมือนกับโรงเรียนที่จัดโดยบางศาสนาก็ไม่ยอมเฉพาะเรื่องวิชาการ แต่เน้นเรื่องกิจกรรมร่ายและอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้วย โรงเรียนเหล่านั้นประสบความสำเร็จในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เพราะมีบาทหลวงและแม่ชีทั้งหลายมาเป็นแบบอย่างอบรมดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ดังนั้นจึงควรมีโรงเรียนที่สอนเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียนเพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น

นายกรัฐมนตรีเห็นด้วยกับข้อเสนอของศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ตอนแรก ที่ประชุมเรียกโรงเรียนประเภทนี้ว่า โรงเรียนสอนเน้นพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับโรงเรียนที่สอนเน้นภาษาอังกฤษ โรงเรียนเหล่านี้ก็เหมือนโรงเรียนปกติทั่วไป แต่สอนเน้นวิชาพระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ปฏิบัติในชีวิตจริง นายกรัฐมนตรีให้นโยบายว่าในปีการศึกษา ๒๕๕๖ ให้มีโรงเรียนที่สอนเน้นพระพุทธศาสนาเป็นการนำร่องจังหวัดละ ๒ โรงเรียน

สิริกร มณีรินทร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รับนโยบายของท่านนายกรัฐมนตรี ไปดำเนินการทันที กระทรวงศึกษาธิการเรียนโรงเรียนที่สอนเน้นพระพุทธศาสนาว่า “โรงเรียนวิถีพุทธ” มีการระดมผู้ทรงคุณวุฒิจัดทำเอกสาร “แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” และเปิดรับสมัครโรงเรียนนำร่องเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

ในเบื้องต้นมีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการในรุ่นที่ ๑ ปี ๒๕๕๖ จำนวน ๘๙ โรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการจัดประชุมปฐมนิเทศโรงเรียนวิถีพุทธรุ่นที่ ๑ ณ พุทธมณฑล เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๖ โดยสมเด็จพระพุทธมาจารย์ วัดสระเกศเป็นประธานเปิดการประชุมพระเทพโสภณ

เป็นวิทยากรบรรยายนำ จากนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้เปิดรับสมัครโรงเรียนเข้าร่วมในโครงการเรื่อยมา จนถึงวันนี้ (๕ ธันวาคม ๒๕๕๗) มีโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศกว่า ๑๕,๐๐๐ โรงเรียน^{๑๔}

๒.๔.๑ โรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนระบบปกติทั่วไป

คำว่า วิถี ก็คือ มรรคหรือแนวทาง วิถีพุทธจึงหมายถึง แนวทางการดำเนินวิถีชีวิตแห่งชาวพุทธ (Buddhist Way of Life) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแบบชาวพุทธ ถ้าจะถามว่าหลักธรรมอะไรเป็นเครื่องแสดงถึงวิถีแบบชาวพุทธ คำตอบก็คือ มรรคมืองค์ ๘ เป็นวิถีแบบชาวพุทธ มรรคมืองค์ ๘ สรุปลงในไตรสิกขา ได้ดังนี้

๑. สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ เป็นอริสัสสิกขา (ศีล)

๒. สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เป็น อริจิตตสิกขา (สมาธิ)

๓. สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ เป็นอริปัญญสิกขา (ปัญญา)

ดังนั้น วิถีพุทธจึงหมายถึง การดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภาวนา ๔ คือ พัฒนาทางกาย สังคม จิต และปัญญา

กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธต้องบูรณาการไตรสิกขาเข้ากับกลุ่มสาระและกิจกรรมต่าง ๆ ในหลักสูตร นั่นคือ มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเหมือนเส้นด้ายที่ร้อยเรียงทุกกลุ่มสาระและกิจกรรมเข้าด้วยกัน

กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ โรงเรียนฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานศึกษา ดังนั้น ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีไตรสิกขาในขณะที่กิน อยู่ ดู และฟัง ซึ่งเป็นกิจกรรมประจำของนักเรียน

สรุปว่า โรงเรียนวิถีพุทธต้องฝึกอบรมผู้เรียนให้กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คำว่า “เป็น” ในที่นี้หมายถึง กิน อยู่ ดู และฟัง ตามหลักไตรสิกขานั้นเอง

เมื่อมีไตรสิกขาเป็นเครื่องมือพัฒนาดังกล่าวมาแล้ว ผลที่ตามมาก็คือ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาการทั้ง ๔ ด้านไปพร้อมกัน ได้แก่

๑. พัฒนาการทางกาย (กายภาวนา)

๒. พัฒนาการทางสังคม (ศีลภาวนา)

๓. พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา)

๔. พัฒนาการทางปัญญา (ปัญญาภาวนา)

^{๑๔} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **โรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๓-๒๕.

ผู้เรียนมีการพัฒนาการทั้ง ๔ ด้าน นี้จะเป็นคนเก่ง ดีและมีความสุข ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

๑. พัฒนาการทางกาย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาชีวะและพัฒนากายทางปัญญา ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาการที่ทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง

๒. พัฒนาการทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการยึดมั่นในศีลธรรม รักษาระเบียบวินัย และจรรยาบรรณ จะให้ผู้เรียนเป็นคนดี

๓. พัฒนาการทางจิต ซึ่งเกิดจากการบริหารทางจิตให้มีสติ สมาธิ และคุณธรรมอื่น ๆ จะทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นคนมีความสุข

บางคนอาจตั้งข้อสงสัยว่า เนื่องจากพัฒนาการทั้ง ๔ ด้าน ถือเป็นเป้าหมายของโรงเรียน โดยปกติทั่วไปอยู่แล้ว ดังที่เราได้ยืนยันกันมาเสมอ ๆ ว่า การศึกษาไทยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข ถ้าโรงเรียนวิถิพุทธก็กำหนดให้พัฒนาการทั้ง ๔ ด้าน เป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาเหมือนกันแล้ว โรงเรียนวิถิพุทธก็ไม่ต่างจากโรงเรียนปกติทั้งหลาย

คำตอบชัดเจนในเรื่องนี้ปรากฏในมติมหาเถรสมาคมที่อ้างมาแล้วข้างต้นว่า “โรงเรียนวิถิพุทธ หมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไป แต่เน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ”

โรงเรียนวิถิพุทธเหมือนกับโรงเรียนระบบปกติทั่วไปตรงที่เน้นพัฒนาการ ๔ ด้านของผู้เรียนเป็นเป้าหมาย ผู้เรียนในโรงเรียนวิถิพุทธก็ต้องศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีวะเหมือนผู้เรียนโรงเรียนระบบปกติทั่วไป ข้อแตกต่างก็คือแม้โรงเรียนวิถิพุทธจะยึดพัฒนาการ ๔ ด้านเป็นเป้าหมายแบบบูรณาการ ที่จะต้องพัฒนาไปพร้อมกันทุกด้านโดยไม่แยกเป็นส่วน ๆ เหมือนโรงเรียนระบบปกติทั่วไป

เราจะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาในโรงเรียนระบบปกติทั่วไปบางแห่งจะเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งแต่ไม่ดี บางแห่งจะเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดีแต่ไม่เก่ง บางแห่งจะเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งและดีแต่ไม่มีความสุข โรงเรียนวิถิพุทธจะเน้นเป้าหมายแบบบูรณาการคือ ให้ผู้เรียนเป็นคนที่ทั้งเก่งทั้งดีและทั้งมีความสุข

๒.๔.๒ เป้าหมายของโรงเรียนวิถิพุทธ

คำว่า “เป้าหมายแบบบูรณาการ” ในกรณีนี้ หมายความว่า นอกจากความเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุขจะเป็นคุณลักษณะที่ต้องไปด้วยกันอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว คุณลักษณะทั้ง ๓ ประการยังมีปฏิสัมพันธ์แบบเกื้อหนุนส่งเสริมกันและกันอีกด้วย เช่น การเป็นคนดีด้วยศีลจะทำให้มีวินัยในการเรียนผลที่ตามมาคือ เรียนเก่งขึ้น การเป็นคนมีความสุขด้วยสติและสมาธิจะทำให้ตั้งใจ

เรียนและเรียนเก่งขึ้น การเป็นคนเรียนเก่งด้วยปัญญาก็ทำให้เป็นคนดีที่ไม่เห็นแก่ตัวเพราะปัญญาช่วยให้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

คำถามที่ตามมาก็คือ โรงเรียนวิถีพุทธจะจัดการศึกษาอย่างไร จึงจะได้ผลผลิตเป็นคนที่ทั้งเก่ง ทั้งดีและทั้งมีความสุข เพื่อตอบคำถามนี้เราต้องพิจารณาเรื่องการประกันคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธ^{๑๕}

การประกันคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธ ที่กล่าวมานั้นส่วนมากเป็นเรื่องเป้าหมายหลักของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ ปัญหาที่ตามมาคือ โรงเรียนจะบรรลุเป้าหมายนั้นได้อย่างไร และพยายามหาคำตอบว่า โรงเรียนวิถีพุทธจะต้องทำอะไรและทำอย่างไร พาเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การประกันคุณภาพเกิดจากการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าอย่างน้อยโรงเรียนจะทำอะไรบ้างจึงจะถือว่าเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำนี้เป็นการช่วยให้โรงเรียนได้มีแนวทางในการดำเนินการในเบื้องต้น เมื่อได้ดำเนินการไปแล้ว โรงเรียนก็จะเพิ่มมาตรฐานเฉพาะของโรงเรียนนั้น ๆ ต่อไป นอกจากนี้การกำหนดมาตรฐานยังจะช่วยให้ผู้ใช้บริการและผู้สนับสนุนได้รู้ว่าโรงเรียนวิถีพุทธ กำลังทำอะไรบ้างนอกจากการขึ้นป้ายว่าเป็น โรงเรียนวิถีพุทธ

เพื่อตอบคำถามว่า โรงเรียนวิถีพุทธควรทำอะไรและทำอย่างไร กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดทำ “ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” โดยปรึกษากับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตัวชี้วัดนี้เป็นเหมือนแผนที่เดินทางของโรงเรียนที่เข้าโครงการ คือเป็นเพียงคู่มือในการดำเนินการต่อไปไม่ได้มีไว้สำหรับจับผิดกันว่า โรงเรียนไหนทำหรือไม่ทำตามเกณฑ์เหล่านี้ ที่สำคัญ ก็คือ โรงเรียนอาจกำหนดตัวชี้วัดเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ก็ยังจะเป็นการดีมากขึ้น

๒.๔.๓ ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วยปัจจัย ๔ ด้าน คือ

๑. ปัจจัยนำเข้า (Input)
๒. ปัจจัยกระบวนการ (Process)
๓. ปัจจัยผลผลิต (Output)
๔. ปัจจัยผลกระทบ (Impact)

ในปัจจัยแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยนำเข้า

ปัจจัยนำเข้าคือ สิ่งที่โรงเรียนจะต้องใส่เข้าไปในเบื้องต้นเพื่อเป็นทุนประเดิมในการดำเนินการ

^{๑๕} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๒๖-๒๗.

ปัจจัยนำเข้านี้เป็นการตอบคำถามว่า โรงเรียนควรทำอะไรบ้างเพื่อให้มีทุนประเดิมคำตอบก็คือว่า “โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีพุทธ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา”

เราได้คำตอบแล้วว่าในด้านปัจจัยนำเข้า สิ่งที่โรงเรียนวิถีพุทธจะต้องทำเป็นอันดับต้นคือ การพัฒนาด้านบุคลากร การบริหารจัดการ หลักสูตร แหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

คำถามที่ตามมาก็คือ โรงเรียนควรทำอย่างไรเพื่อให้มีปัจจัยนำเข้างดกล่าว คำตอบมีอยู่แล้วใน “ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” ของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น ในด้านบุคลากร มีการรณรงค์ สร้างจิตสำนึกให้ผู้บริหารและครูอาจารย์มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม คือ ลด เลิกอบายมุข ถือศีล ๕ และปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี นี่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำบางโรงเรียนอาจกำหนดมาตรฐานเพิ่มเติมว่า ครูที่จะสอนวิชาพระพุทธศาสนาต้องผ่านการฝึกอบรมด้านนี้มาก่อนหรือสอบได้ธรรมศึกษาตรี

ในด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธควรร่วมมือกับผู้ปกครอง วัดและชุมชน อย่างใกล้ชิด เพื่อให้เกิดสามประสานคือ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เช่น แต่งตั้งพระสงฆ์ ผู้แทนชุมชนและผู้ปกครอง เป็นกรรมการที่ปรึกษาหรือกรรมการดำเนินงานของโรงเรียน และบริหารการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บ ว ร) เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

ในด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มีการร่วมกันทำหลักสูตรหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นั่นคือให้มีเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเหมือนเส้นด้ายที่ร้อยเรียงทุกกลุ่มสาระและกิจกรรมเข้าด้วยกัน เรื่องนี้มีความสำคัญมาก กระทรวงศึกษาธิการน่าจะจัดทำตัวอย่างสาระการเรียนรู้แบบบูรณาการนี้เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการต่อไป และพระสงฆ์ต้องไปเป็นที่ปรึกษาด้านนี้ประจำโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อช่วยให้ผู้บริหารและครูอาจารย์เกิดความมั่นใจ

ในด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียน มีการยึดหลักเรื่องความสะอาด (ศีล) สงบ (สมาธิ) และสว่าง (ปัญญา) คือ จัดสภาพภายในโรงเรียนให้สะอาดปราศจากสิ่งเสียดสี อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนสว่างทางปัญญาด้วยป้ายนิเทศแลคติธรรมคำขวัญต่าง ๆ

๒. ปัจจัยกระบวนการ คือ วิธีที่ครูอาจารย์ดำเนินการอบรมสั่งสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ปัจจัยกระบวนการนี้เป็นการตอบคำถามว่า ครูอาจารย์ควรทำอะไรบ้างเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข

มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิด ก็คือ ครูอาจารย์ “จัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการวิถีชีวิต”

ประเด็นแรก คือ จัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา เพื่อใช้ในการเรียนการสอนและในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ฝึกให้ผู้เรียนใช้สติและสมาธิในการเรียน การสอบ การเล่นเกม และการทำกิจกรรมทั่วไป โรงเรียนวิถิพุทธต้องกำหนดเป็นเป้าหมายว่า เมื่อฝึกอบรมให้ผู้เรียนมีสติและสมาธิดีขึ้นแล้ว ปัญญาของผู้เรียนย่อมจะดีขึ้นและผลสัมฤทธิ์ในการศึกษาก็จะดีขึ้นไปด้วย

แท้ที่จริง โรงเรียนวิถิพุทธยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษาที่ว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และปฏิบัติ ครูอาจารย์ทำหน้าที่แนะนำให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติด้วยตนเอง

สมัยนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลข่าวสารมีมากมายเหมือนปลาในน้ำ ครูอาจารย์ในโรงเรียน วิถิพุทธต้องสอนวิธีจับปลา คือ การค้นหาและวิธีวิเคราะห์เลือกเฟ้นข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งแปลกันทั่วไปว่า “คิดเป็น” จิตใจของเราตามปกติจะต้องคิดถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งอยู่เสมอ สิ่งที่ไม่คิดก็ไม่ใส่ใจจิต ร่างกายต้องการอาหารทางกายใส่ท้องฉันใด จิตก็ต้องการเรื่องสำหรับคิดเป็นอาหารฉันนั้น การที่จิตเสาะหาเรื่องมาคิดหรือรับรู้เรียกว่า “มนสิการ” ซึ่งแปลว่า “ทำไว้ในใจ” ถ้าเรารู้จักเลือกเรื่องสำหรับคิดอย่างฉลาดและคิดถึงเรื่องนั้นด้วยมุมมองที่ถูกต้องแยกคาก็เรียกว่า มีโยนิโสมนสิการ ซึ่งแปลว่า “ทำไว้ในใจอย่างถูกต้อง” ตรงกันข้าม ถ้าเราใส่ใจเรื่องที่ไม่มีความหมายไม่มีสาระหรือไม่รู้จักพิจารณาเรื่องที่เรากำลังรับรู้ให้ถี่ถ้วนก็เรียกว่า มีโยนิมนสิการ ซึ่งแปลว่า “ทำไว้ในใจอย่างไม่ถึงต้อง” เนื่องจากข้อมูลข่าวสารที่เป็นพิษต่อจิตใจของผู้เรียนมีมากมาย ครูอาจารย์ในโรงเรียนวิถิพุทธมีโยนิโสมนสิการ เขาก็จะรู้จักแสวงหาปัญญาให้ครบทั้ง ๓ ประการ คือ

๑. สุตมยปัญญา (ความรู้เกิดจากการรับข้อมูลหรือรู้จำ)

๒. จินตามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการคิดหรือรู้คิด)

๓. ภาวนามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการทำหรือรู้ทำ)

เมื่อผู้เรียนมีโยนิโสมนสิการ เขาจะสามารถเลือกฟังหรืออ่านเรื่องที่ดีมีประโยชน์ สุตมยปัญญาเกิดขึ้นและเมื่อผู้เรียนมีโยนิโสมนสิการ เขาจะคิดวิเคราะห์เรื่องอ่านหรือฟังมานั้นอย่างชาญฉลาด ผลที่ตามมาก็คือ จินตามยปัญญา พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ปัญญา สุตวินิจฉิน” แปลว่า “ปัญญา เป็นเครื่องวินิจฉัยสุดะ” หมายความว่า จินตามยปัญญาทำหน้าที่ตรวจสอบวิเคราะห์วิจารณ์เรื่องที่รับรู้ข้อมูลมาจากแหล่งต่าง ๆ เมื่อพิจารณาพิจารณาแล้วเห็นว่า น่าจะนำไปใช้ในชีวิตจริง การลงมือปฏิบัติก็ตามมา ความรอบรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติซึ่งเป็นประสบการณ์ตรง เรียกว่า ภาวนามยปัญญา

การเรียนการสอนในโรงเรียนวิถิพุทธ มุ่งให้ผู้เรียนได้ปัญญาทั้งสามประการ เช่น ในขณะที่เรียนภาษาอังกฤษ การจดจำคำบรรยายของครูจัดเป็นสุตมยปัญญา กระบวนการคิดตามคำบรรยายจนเกิดความเข้าใจที่เรียกว่า Internalization (จนหายแล้วกลายเป็นเรา) จัดเป็นจินตามยปัญญา ทักษะที่เกิดจากการฝึกพูดหรือเขียนภาษาอังกฤษจัดเป็นภาวนามยปัญญา

เราจะเห็นได้ว่า ในการจัดการศึกษาที่มุ่งสร้างปัญญาทั้งสามไปพร้อมๆ กันอย่างนี้ บทบาทของครูในฐานะกัลยาณมิตรคือ ผู้ป้อนข้อมูลให้เกิดศุขมยปัญญายังสำคัญมาก ถ้าครูป้อนข้อมูลผิด ผู้เรียนก็จะจำไปผิด ถ้าครูไม่สอนวิธีคิดวิเคราะห์ข้อมูล บางทีข้อมูลก็คิดเองไม่เป็น แต่ถ้าครูคิดให้ดูเป็นตัวอย่างผู้เรียนก็จะหัดคิดตามจิตตมยปัญญาก็จะแตกหน่อในจิตใจของผู้เรียนต่อไปเขาจะคิดเองได้ ในการฝึกทักษะหรือภาคปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน ถ้าครูเป็นตัวอย่างที่ดี เช่น ครูออกเสียงภาษาอังกฤษได้ถูกต้อง ผู้เรียนก็จะออกเสียงได้ถูกต้องไปตามครู นี่เป็นภาวนามยปัญญา บทบาทของครูในฐานะที่สอนให้รู้ ทำให้ดู และอยู่ให้เห็นจึงสำคัญมากสำหรับการสร้างปัญญาทั้งหลายประการ

อย่างไรก็ตาม ในการสอนวิชาทั่วไปเช่น ภาษาอังกฤษ ครูไม่จำเป็นต้องทำให้ดูและอยู่ให้เห็นเสมอไป เพราะครูอาจใช้สื่อและอุปกรณ์ เช่น วีดิทัศน์แสดงตัวอย่างที่เจ้าของภาษาออกเสียงภาษาอังกฤษให้ผู้เรียนฝึกอบรมเสียงตามก็ได้ แต่ในการสอนศีลธรรม ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้เรียนถึงจะทำตาม เพราะมีเรื่องศรัทธาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ในเรื่องศีลธรรมนี้การที่ครูผู้สอนอย่างไรแล้วทำอย่างนั้นจะมีอิทธิพลต่อผู้เรียนเป็นที่สุด ดังนั้นในการพูดถึงครูในฐานะปัจเจกชนนำเข้าของโรงเรียนวิถิพุทธ จึงมีการกำหนดไว้ว่า “ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) มีศีลธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี” นั่นคือในเรื่องการสอนศีลธรรม ครูต้องสอนให้รู้ ทำให้ดู และอยู่ให้เห็น

ในเรื่องการสอนศีลธรรมนี้ พระสงฆ์จะทำหน้าที่ในการสอนให้รู้ ทำให้ดู และอยู่ให้เห็นได้อย่างดี ดังนั้นสิ่งที่โรงเรียนวิถิพุทธควรถือเป็นนโยบายหลักก็คือ นิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน สม่่าเสมอและจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดโดยใช้ศาสนวัตถุและศาสนสถานเป็นสื่อประกอบการสอน เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทางโรงเรียนก็จัดให้นักเรียนไปประกอบศาสนพิธี เป็นต้น

เรื่องที่ต้องเตรียมสำหรับพระสงฆ์สอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนก็คือ การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรม เนื่องจากวิชาธรรมเป็นนามธรรม ถ้าไม่ใช้สื่อและอุปกรณ์ก็ยากที่ผู้เรียนจะเข้าใจ ผู้เรียนจะรู้สึกเบื่อหน่ายวิชาธรรม เพราะฉะนั้นการสอนธรรมที่ดีต้องมีสื่อและอุปกรณ์ พระพุทธเจ้าทรงใช้สื่อและอุปกรณ์ตลอดเวลา เช่น เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปป่าประดู่ลายทางหิบบไผ่มากำมือหนึ่งแล้วถามพระภิกษุทั้งหลายว่า ไผ่ไม่ในกำมือของเราตถาคตกับไผ่ไม่ในป่าอันไหนมากกว่ากัน เมื่อพระภิกษุกราบทูลว่า ไผ่ไม่ในกำมือน้อยกว่าไผ่ไม่ในป่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า เรื่องที่พระองค์ทรงหยั่งรู้มีมากมายมหาศาลประดุจดั่งไผ่ไม่ในป่าทั้งป่า แต่เรื่องที่ทรงนำมาสอนพุทธบริษัทนั้นน้อยนิดประดุจดั่งไผ่ไม่กำมือเดียวเท่านั้น

ถ้าครูเข้าใจธรรมอย่างดีก็จะมีอะไรที่ใช้เป็นสื่อสอนธรรมไม่ได้ ซึ่งตรงกับสำนวนนิยามกำลังภายในของโกวเล้งที่ว่า “กระบี่อยู่ที่ใจ” หมายความว่า นักกระบี่มือหนึ่งของแผ่นดินไปไหนมาไหนไม่จำเป็นต้องพกพากระบี่ตลอดเวลา เขามีกำลังภายในสูงส่งมาก เมื่อศัตรูใช้กระบี่จู่โจม เขาก็หยิบกิ่งไม้แถวนั้นมาแผ่กำลังภายในเข้าไป กิ่งไม้นั้นแข็งแกร่งเหมือนกระบี่จนสามารถใช้เป็นอาวุธต่อกร

กับกระป๋องจริงได้ นี่แหละคือ กระป๋องอยู่ที่ใจ สำหรับนักสอนธรรมก็ไม่มีอะไรที่ใช้เป็นสื่อสอนธรรมไม่ได้ ใบไม้กำมือหนึ่งก็ใช้สอนธรรมได้ ภาพวาด ๑ ภาพ ก็ใช้สอนธรรมได้ดี แถมยังประหยัดเวลาสอนอีกด้วย อุปกรณ์ต่าง ๆ เราใช้สอนธรรมได้ทั้งนั้น ขอเพียงแต่ให้เราเข้าถึงธรรมเท่านั้น

ในวัดแต่ละแห่งทั่วประเทศมีสื่อและอุปกรณ์สอนธรรมจำนวนมากที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างเอาไว้ นั่นคือพระพุทธรูป ภาพจิตรกรรมฝาผนัง สถาปัตยกรรม เป็นต้น พระสงฆ์ควรเปิดวัดต้อนรับเด็กให้มาเรียนรู้พระพุทธศาสนาจากปูชนียวัตถุและปูชนียสถานภายในวัด

เรื่องที่คณะสงฆ์และโรงเรียนวิถิพุทธต้องรีบดำเนินการด่วนก็คือ การร่วมกันผลิตสื่อและอุปกรณ์สอนธรรม เพื่อให้เด็กได้เรียนธรรมอย่างง่าย ๆ และสนุกไม่แพ้วิชาอื่น ๆ เรามาลงขันกันผลิตสื่อและอุปกรณ์สอนธรรม เพราะถ้าต่างคนต่างทำคงไม่ทันการณ์ ใครมีเงินก็ช่วยกันด้านงบประมาณ ใครมีความชำนาญก็ช่วยกันผลิตสื่อทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์วิดิทัศน์และมัลติมีเดีย ผลิตออกมาคราวละมาก ๆ เพื่อแจกจ่ายไปทุกโรงเรียน

๓. ปัจจัยผลผลิต

ปัจจัยผลผลิตเป็นเรื่องที่กำหนดว่า ผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนวิถิพุทธจะต้องได้รับการพัฒนาทั้ง ๔ ด้านดังนี้ “ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (ภาวนา ๔) ดำเนินชีวิต อย่างมีคุณค่าและมีความสุข”

ประการแรก ที่ว่าผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางกายก็คือ เริ่มตั้งแต่สอนให้รู้จักกินอยู่อย่างมีคุณภาพ บริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ คือ เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคให้ได้คุณค่าแท้ หลีกเลี้ยง สิ่งที่เป็นคุณค่าเทียมด้วยวิถีคิดที่เป็นโยนิโสมนสิการ มุ่งเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค นอกจากนี้ยังสอนให้ดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ ผู้เรียนจะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ประการที่สอง ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางสังคม เป็นคนดีมีศีล ๕ มีจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพ ที่สำคัญก็ถือเป็นคนรับผิดชอบ ซื่อสัตย์และตรงต่อเวลา พร้อมทั้งจะทำงานเป็นทีม

ประการที่สาม ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางจิต เช่น มีสติและสมาธิเป็นพื้นฐานในการศึกษาเล่าเรียนและในการทำงานต่อไป มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน โดยเฉพาะเด็กจะมีความสุขในการศึกษาเล่าเรียน การอบรมให้เด็กมีความสุขในการศึกษาเล่าเรียนนี้เป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียนวิถิพุทธ

ประการสุดท้าย ผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านปัญญา เช่น มีศรัทธาที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย เป็นคนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง สนใจศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต ที่สำคัญคือ มีทักษะในการคิดด้วยโยนิโสมนสิการสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยสติปัญญา ไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ไม่หาทางออกด้วยการคิดสั้นฆ่าตัวตาย เป็นต้น

๔. ปัจจัยผลกระทบ

เมื่อโรงเรียนวิถีพุทธประสบความสำเร็จ ผลกระทบที่ตามมาคือ “วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและเกิดความสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง”

เราเชื่อมั่นว่า โรงเรียนวิถีพุทธจะช่วยแก้ปัญหาศีลธรรมในเด็กและเยาวชนไทยทุกวันนี้ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องยาเสพติด เรื่องทางเพศหรือเรื่องอบายมุขอื่นใด สังคมไทยกำลังอ่อนแอเพราะปัญหาเหล่านี้ระบาดหนักในเด็กและเยาวชน โรงเรียนวิถีพุทธเป็นความหวังสำคัญสำหรับจะช่วยแก้ปัญหาวิกฤติทางศีลธรรม นี่คือผลกระทบโดยตรงที่มีต่อสังคมไทยโดยรวม ปัญหาศีลธรรมเป็นเรื่องที่ขยายวงกว้างไปทุกหย่อมหญ้า จึงจำเป็นที่ทุกฝ่ายคือทั้งบ้าน วัด และโรงเรียนจะต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหานี้เสมือนหนึ่งเป็นวาระแห่งชาติ การปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแก้ไขไปตามลำพังไม่สำเร็จ ยิ่งปล่อยเวลานานไป ปัญหายิ่งจะลุกลามหนักขึ้นไปอีก

โรงเรียนวิถีพุทธถือว่าการแปลพุทธปรัชญาการศึกษาสู่ภาคปฏิบัติในสังคมไทย พุทธปรัชญาการศึกษานี้มีการพัฒนาในวงการศึกษไทยมาหลายสิบปีแล้ว แต่ที่ผ่านมายังอยู่ในขั้นทดลองใช้มาโดยตลอด เพิ่งจะมีการตื่นตัวในวงกว้างในปีที่มีโรงเรียนกว่า ๑๕,๐๐๐ แห่งเข้าร่วมโครงการแปลพุทธปรัชญาการศึกษาสู่ภาคปฏิบัติอย่างแท้จริง โรงเรียนวิถีพุทธเหล่านี้บางแห่งเป็นโรงเรียนนำร่อง บางแห่งกำลังลองผิดลองถูก ไม่ว่าผลลัพธ์จะลงเอยอย่างไรก็ถือว่า โรงเรียนวิถีพุทธกำลังกลายเป็นพลวัตที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการปฏิรูปการศึกษาของไทย กระทรวงศึกษาธิการควรถือเป็นโอกาสที่จะส่งเสริมโรงเรียนวิถีพุทธอย่างจริงจัง เพราะว่าเมื่อผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนวิถีพุทธตื่นตัวแล้ว บุคคลเหล่านี้ก็พร้อมที่จะเข้าร่วมโครงการผลักดันในเรื่องอื่นๆ ต่อไป งานปฏิรูป การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการก็จะสำเร็จง่ายขึ้นเพียงแต่รู้จักใช้เครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธให้เป็นประโยชน์ อย่างมองด้วยอคติว่าโรงเรียนวิถีพุทธเป็นเพียงเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ควรมองว่าเป็นการนำพุทธปรัชญามาทดลองใช้จัดการศึกษาไทย ถือว่าพุทธปรัชญาน่าจะเหมาะสมกับสังคมตะวันออกและเป็นปรัชญาการศึกษาทางเลือกอีกทางหนึ่ง นอกเหนือจากปรัชญาการศึกษาตะวันตกสำนักต่างๆ

๒.๔.๔ รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

จุดเน้น โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา

ลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ เน้นการจัดสภาพทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนา ตามหลักพุทธธรรมบูรณาการให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม ๔ คือ

๑. สัมปурсังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อดี
๒. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี
๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
๔. อัมมานัมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

๒.๔.๕ การจัดสภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย

๑. ด้านกายภาพ คือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมเป็นต้น ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมนักเรียนต่างๆ

๒. ด้านการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน

๓. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เป็นต้น

๔. ด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาต่อเนื่อง

การจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขาดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ ดังเช่น การจัดด้านกายภาพ ควรเป็นธรรมชาติ ภาพชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐานชีวิต กระตุ้นการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ดำเนินด้วยสติปัฏฐานเป็นไปตามคุณค่าแท้ด้านการเรียนการสอนบูรณาการพุทธธรรมในการจัดเรียนรู้อย่างชัดเจน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตา และวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา เป็นต้น

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ มีขั้นตอนสำคัญ ดังต่อไปนี้ การเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากร ผู้เกี่ยวข้อง แผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนา การดำเนินการ จัดสภาพองค์ประกอบต่างๆ ที่จัดเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามหรือปัญญาคุณธรรมในการพัฒนาผู้เรียน การดำเนินการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สภาพและองค์ประกอบที่จัดวางไว้ข้างต้น ขึ้นต่อมา คือ การดูแลสนับสนุน ใกล้ชิด ด้วยท่าทีของความ เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ที่จะทำให้การพัฒนานักเรียนและงานดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อจากนั้น มีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยอิทธิบาท ๔ และหลักอุปปัญญาธรรม คือ ความไม่สันโดษในกุศลธรรมและความไม่ย่อท้อในการพากเพียร เป็นต้น ขั้นสุดท้ายของกระบวนการบริหาร แต่เป็นฐานสู่การพัฒนาในลำดับต่อไป คือ ขั้นประเมินและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ลักษณะการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน จะมีลักษณะของการร่วมมือ ทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่างๆ ในชุมชน ด้วยศรัทธาและฉันทะ ที่จะพัฒนานักเรียนและสังคม ตามวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะของบุคลากร การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธแม้จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่บุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารและครู มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นปัจจัยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเป็นอย่างดี ทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริงๆ ในลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษามีความจำเป็น ต้องดำเนินอย่างต่อเนื่องหลากหลายวิธีการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ เช่น ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ละ เลิก อบายมุข การถือศีล ๕ เป็นต้น ความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น

๒.๔.๖ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน จะสังเกตได้ถึง ความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมา ที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า อาทิ

๑. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่นๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อมๆ กัน ที่ว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ

๒. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

๓. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

๔. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิตทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่มชีวิต ส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจนเพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกล่า

๕. โรงเรียน โดยครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียนเป็นแบบอย่างต่อสังคมอีกเป็นพลังการพัฒนาสังคมกว้างให้ดีขึ้นยิ่งๆ ขึ้นไป

๒.๔.๗ วิธีปฏิบัติของโรงเรียนวิถีพุทธ

แนวการดำเนินการและจังหวะก้าวการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าวอย่างชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการบนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น คือ ดำเนินชีวิตได้อย่างเท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะแนวดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสภาพเบื้องต้นที่เสนอเป็นแนวคิดแนวทางซึ่งโรงเรียนสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมต่อไป ประกอบด้วยประเด็นดังนี้

๑. การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ
๒. การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้
๓. กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา
๔. การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรที่คาดหวัง
๕. การก่อกุศลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน

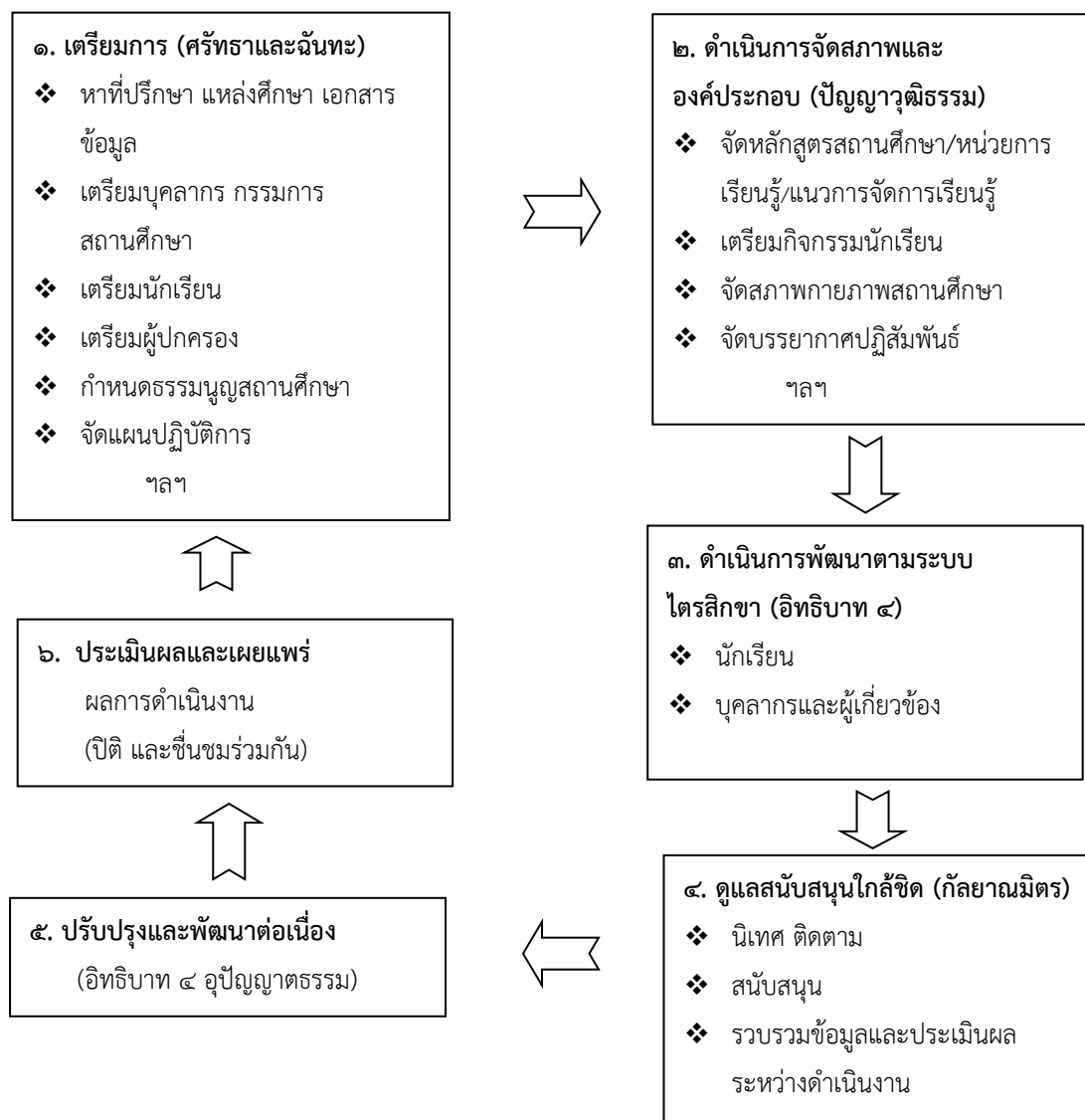
๒.๔.๘ การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

จังหวะก้าวการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบต่อไปนี้ข้อเสนอเชิงตัวอย่างหนึ่งที่สถานศึกษาสามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

๑. ขั้นเตรียมการ : ที่จะทำให้การจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะ
๒. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ : ที่เป็นปัจจัยเป็นกิจกรรมเป็นเครื่องมือ สู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม
๓. ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา : ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
๔. ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด : ที่จะช่วยให้การดำเนินการทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยท่าทีความเป็นกัลยาณมิตร
๕. ขั้นปรับปรุง พัฒนาต่อเนื่อง : ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้นๆ ด้วยหลักอิทธิบาท ๔ และอุปัฏฐาธรรม

๖. **ขั้นประเมินผล และเผยแพร่ผลดำเนินการ** : ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อไป เช่น ในปีต่อไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ

ขั้นตอนการบริหารจัดการแสดงดังแผนภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธต่อไปนี้

แนวทางการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสังเขปดังนี้

๑. **การเตรียมการ** เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น

- การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้

ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่นเป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

- การเตรียมบุคลากรบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียน วิถีพุทธด้วยปัญญาเข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนา คาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลาย ตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจงการสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธที่หลากหลาย การร่วมกัน ศึกษาดูงาน เป็นต้น

- การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงานที่ชัดเจนทั้งระยะยาวใน ธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตาม ที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกันจะเป็นหลักประกันความ ชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

๒. การดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะ นำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาคุณธรรม ๔ ประการ คือ

- การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังเสวะ)
- การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสวนะ)
- การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโส มนสิการ)
- ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (อัมมานุชัมมปฏิบัติ)

สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญจำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ มีตัวอย่างเช่น

- หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบ สำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดก็คือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษา ที่แทรกในทุกองค์ประกอบ หลักสูตรสถานศึกษาหรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การ จัดการเรียนรู้ต่อไป

- การเตรียมกิจกรรมนักเรียน ที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตน มากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือ ประจำโอกาสต่างๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วย

ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น”

- การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึง อาคาร สถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขา ให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้ วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” ในชีวิตประจำวัน

- การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

รายละเอียดแนวคิดหลักการและตัวอย่างการจัดดำเนินการของการจัดสภาพและองค์ประกอบต่างๆ จะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

๓. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือนักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น แนวทางการพัฒนาบุคลากรและลักษณะบุคลากรที่เหมาะสมในโรงเรียนวิถีพุทธจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบและขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

๔. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องานกิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศ ติดตาม ที่จะดูแล การดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุนทั้ง

ทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวม ข้อมูลและการประเมินผล ระหว่างดำเนินการอันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้ เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

๕. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อ เน้นย้ำ การพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้ว กำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุง และพัฒนางานให้เป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือการมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และ อุปัชฌายธรรม ๒ (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

๖. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผล การดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น ๑ ปี หรือ ๓ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และใน การประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่ หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และนำไปเป็นข้อมูล ในการวางแผนดำเนินการ อื่นๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้อง ยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ^{๑๖}

๒.๔.๔ การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

หลักการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้มีดังนี้

๑. บูรณาการพุทธธรรมสู่การเรียนรู้ และการปฏิบัติจริง ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถี ชีวิตอย่างต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจ เข้าจริง

๒. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

๓. ประสานความร่วมมือ วัด/คณะสงฆ์ และชุมชนในการจัดการเรียนรู้

หลักธรรมสำคัญสู่การเรียนรู้ โรงเรียนวิถีพุทธ

๑. พรโตโมสะ (ตามหลักกัลยาณมิตร)

๒. โยนิโสมนสิการ

๓. ไตรสิกขา

๔. ปัญญาวัตรธรรม

หลักทำเนนการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย

๑. หลักสูตรสถานศึกษา

๑.๑ สอดแทรกเพิ่มเติมพุทธธรรมในวิสัยทัศน์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

๑.๒ เพิ่มเติมคุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

^{๑๖} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๓๓-๓๕.

๑.๓ ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ ทุกกลุ่มสาระ

๑.๔ สอดแทรก กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

๒. ผู้สอน

๒.๑ เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ

๒.๒ เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้น และสร้างเสริม กำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

๓. กระบวนการเรียนรู้

๓.๑ พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (ปัญญาภาวนา)

๓.๒ จัดโอกาสส่งเสริมผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)

๓.๓ สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

๓.๔ เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมรสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

๒.๔.๑๐ กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา

๑. กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๑) หลักการ

กระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน ไปพร้อมๆ กัน

๑.๒) หลักคิด

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธคือ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอน ของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวัน ที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตน จนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพระพุทธศาสนามีหลักการพัฒนาว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียน ว่ามีสติ ปัญญา อุบิสัย ความพร้อม และภูมิหลังที่แตกต่างกันการพัฒนา จึงเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ

๑.๓) หลักทำ

ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถิพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการ หลักคิดข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ในที่นี้ขอเสนอแนะ การจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง ๔ ลักษณะ คือ

๑. กิจกรรมเสริมเนื้อหาตามสาระและหลักสูตร
๒. กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์
๓. กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
๔. กิจกรรมพิเศษอื่นๆ

๑) กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น

- ๑.๑) พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- ๑.๒) ประกวดมารยาทชาวพุทธ
- ๑.๓) กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา)
- ๑.๔) กิจกรรมการบริหารจิตและการเจริญปัญญา
- ๑.๕) เรียนธรรมศึกษา/สอบธรรมศึกษา
- ๑.๖) บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๒) กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ เช่น

- ๒.๑) กิจกรรมหน้าเสาธง เช่น กิจกรรมน้อมไหว้พี่ (ในแถวหน้าเสาธง) ฯลฯ
- ๒.๒) กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน เช่น กิจกรรมนั่งสมาธิ ๑ นาทีก่อนเรียน
- ๒.๓) กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระ หรือวันที่สถานศึกษากำหนด) หรือกิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ ฯลฯ

๓) กิจกรรมเนื่องในโอกาส วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

โรงเรียนวิถิพุทธ ควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา โดยมีการทำบุญตักบาตร บริเวณสถานที่ศึกษา หรือ เวียนเทียนที่วัดใกล้สถานศึกษา เป็นต้น

๔) กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น

- ๔.๑) กิจกรรมไขปัญหาธรรม
- ๔.๒) กิจกรรมสมาทานศีลวันพระ
- ๔.๓) กิจกรรมธรรมะ ๕ นาที
- ๔.๔) กิจกรรมต้นไม้พุทได้ ฯลฯ

๒. การจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถิพุทธ

๒.๑) หลักการ

จากความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา และแนวทางในการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด สามารถสรุปเป็นหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถิพุทธได้ดังนี้

๒.๑.๑) บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย

๒.๑.๒) ใกล้ชิดกับธรรมชาติ รมรื่น

๒.๑.๓) ใกล้ชิดกับชุมชน

๒.๑.๔) สะอาด มีระเบียบ

๒.๑.๕) ทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ

๒.๑.๖) เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

๒.๒) หลักคิด

โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้มาก เหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาหลายตอน เน้นถึงความสำคัญของสถานที่ และบรรยากาศ เช่น (๑) ทรงเจริญอานาปานสติกรรมฐานเมื่อมีพระชนมายุ ๗ พรรษา ณ ได้ต้นหว้าในบรรยากาศที่เงียบสงบ (๒) ทรงเลือกสถานที่ที่ใกล้ชิดธรรมชาติและชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร (๓) เมื่อตรัสรู้แล้วทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ตรัสรู้ไปประทับใต้ต้นไทรและต้นอื่นๆ (๔) ทรงกำหนดเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบไว้ในพระวินัยปิฎกว่าด้วยเสนาสนวัตรและเสนาสนชั้นธกะ (๕) ทรงแสดงภาวะที่เอื้อ เกื้อกูล เหมาะสม สะดวกสบายของสภาพแวดล้อม ซึ่งประมวลกันไว้ ๗ ประการ คือ สัปปายะ ๗

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๓๙ – ๒๕๕๐ : โรงเรียนในอุดมคติ ได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุขคือ มุ่งเน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ปลุกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัยรวมทั้งการจัดสถานศึกษาให้มีความราบรื่น มีแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่นา ไร่สวน ไร่ผลไม้ ปลอดภัย และไม่มีมอมอบ

๒.๓) หลักทำ

โรงเรียนวิถิพุทธ มีลักษณะทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติร่มรื่น สวยงามสะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย ให้ความรู้สึที่ผ่อนคลายสบายกาย สบายใจ มีศูนย์รวมศรัทธาของครู นักเรียน และบุคคลในชุมชน คือ มีพระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสวนพุทธธรรม ประกอบด้วยต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคารสถานที่ที่สะอาดเป็นระเบียบและเพียงพอ ต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตร โรงฝึกงานที่เหมาะสมต่อการฝึกฝนคุณธรรมเพื่อ

ประกอบสัมมาอาชีวะ มีห้องจริยธรรม ห้องสมุดพระพุทธศาสนา ทุกห้องเรียนมีพระพุทธรูปเพื่อให้
นักเรียนได้เห็นและระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ

บรรยากาศในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด ครูและนักเรียนมีความสำรวมตนอยู่เสมอ สื่อ
และอุปกรณ์การเรียนการสอนทันสมัยและครบครัน ทั้งสื่อที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียนและ
ชุมชน ตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ปลูกฝังคุณลักษณะใฝ่รู้ ใฝ่
เรียนและความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก สถานศึกษาต้องมีความใกล้ชิดธรรมชาติ ชุมชน
และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสะอาดมีระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนวิถีพุทธจะต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจ
ของนักเรียนทุกคน โดยครูสร้างบรรยากาศของความรักความสามัคคี และความรับผิดชอบ

๓. การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ

๓.๑) หลักการ

ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบ
ไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน
บุคลากรทุกคนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดี
ปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่ “สอน
ให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” พร้อมทั้งจะช่วยผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี

๓.๒) หลักคิด

การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบวิธีการหลากหลาย
เหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของโรงเรียน แนวทางสำคัญหนึ่งในการพัฒนาบุคลากร คือ การ
ปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเอง และการปฏิบัติเป็น
ตัวอย่าง

๓.๓) หลักทำ

แนวทางการจัดพัฒนาบุคลากร เช่น

๓.๓.๑) วิเคราะห์สภาวะธรรม และลักษณะของบุคลากร

๓.๓.๒) ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ

๓.๓.๓) วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสม
กับลักษณะของบุคลากร

๓.๓.๔) จัดกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความสำเร็จ ทั้งกิจกรรมรูปธรรมและ
กิจกรรมพัฒนาชีวิต

๓.๓.๕) ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างได้

ลักษณะแนวกิจกรรมพัฒนาบุคลากร เช่น การจัดอบรมใหญ่ประจำปี จัดการพัฒนาจิตเจริญปัญญาอยู่ยารายสัปดาห์ หรือรายเดือน จัดกลุ่มสนทนาธรรม จัดฟังเทศก์ ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ จัดศึกษาดูงาน หรือปฏิบัติธรรมในสำนักต่างๆ ส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง โดยจัดห้องสมุดและสื่อต่างๆ ให้ยืม หรือใช้ศึกษา จัดห้องวิปัสสนา ฯลฯ ส่งเสริมการถือศีล ๕ เป็นวิถีชีวิต และส่งเสริมการประเมินผลปฏิบัติธรรมและสอบอารมณ์ (วิปัสสนา)

๒.๔.๑๑ คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรโรงเรียนวิถียุทธ

ผู้บริหารสถานศึกษา

๑. ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
๒. ละเลิกจากอบายมุข
๓. ถือศีล ๕ เป็นนิจ
๔. มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม
๕. เป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำ ความดี

ครู อาจารย์และบุคลากร

๑. ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
๒. ละเลิกจากอบายมุข
๓. ถือศีล ๕ เป็นนิจ
๔. มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม
๕. ให้ความสำคัญยึดมั่นต่อศิษย์ “การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถียุทธและชุมชน”

๒.๔.๑๒ กิจกรรมเสนอแนะเกื้อกูลสัมพันธ์

๑. โรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อวันแม่

๒. โรงเรียนนำนักเรียนร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด ซึ่งอาจจัดในช่วงโมงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่นๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า ฯลฯ

๓. โรงเรียนต้องเป็นโรงเรียนของชุมชน โดยเปิดโรงเรียนต้อนรับผู้ปกครอง และชุมชนตลอดเวลา (Open House) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกิจต่างๆ เช่น ดูแลความสะอาดของโรงอาหาร ดำเนินการเชิญภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

๔. เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม ฯลฯ

๕. เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการในเรื่องอาชีพพิเศษต่างๆ จัดร้านค้าของโรงเรียนเพื่อให้ผู้ประกอบการนำผลผลิตทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ต่างๆ มาขาย โดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ

๖. ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่างๆ เช่น เชิญพระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่างๆ ในวันหยุดจัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น

๗. จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปฎิณิเทศโดยเชิญผู้ประกอบการมาร่วมนำอาหารมารับประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว

๘. เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว ฯลฯ

๙. ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน วารสาร เผยแพร่แก่ผู้ประกอบการ ศิษย์เก่า ชุมชน ฯลฯ

๑๐. ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้ง ครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของโรงเรียนและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน^{๑๗}

โดยสรุปการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย ตัวปัจจัยหลายด้านทั้งผู้เรียนผู้สอน สภาพแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและสภาพการบริหารจัดการด้านต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้อธิบายสภาพปัญหา ตลอดจนแนวทางการพัฒนาการวิจัยทางการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธ

^{๑๗} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๖๓-๖๗.

๒.๕ อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ^{๑๘}

การศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธที่ได้ดำเนินมานั้นได้มีขั้นตอนที่ผ่านมามีดังนี้

๑. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษา เพื่อให้การศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธครอบคลุมและเป็นตัวแทนที่ดีของโรงเรียนของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาเครื่องมือสำหรับการรับสมัครโรงเรียนทั่วไปประเทศทั้งที่เป็นโรงเรียนวิถีพุทธและไม่เป็นโรงเรียนวิถีพุทธผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตด้วยเว็บไซต์ <http://www.vitheebuddha.com> เพื่อให้โรงเรียนที่มีความพร้อมและสนใจได้ลงทะเบียนสมัคร โดยโรงเรียนจะต้องส่งข้อมูลเพื่อใช้ประกอบในการพิจารณาโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน และข้อมูลการดำเนินงานตามแนวทาง ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ แล้วทำการคัดเลือกตัวแทนโรงเรียนทั้งหมดจำนวน ๑๐๐ โรงเรียน เพื่อนำมาศึกษาต่อไป

๒. จัดทำสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยนำโรงเรียนทั้งหมด จำนวน ๑๐๐ โรงเรียน ที่เป็นตัวแทนของโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศมาประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะการดำเนินงานตามแนวทาง ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังเคราะห์หาข้อสรุป แนวปฏิบัติของการพัฒนาอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธ ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการแบ่งกลุ่มออกเป็น ๕ กลุ่มๆละ ๒๐ คน แบ่งตามประเด็นพิจารณาได้แก่ ภูมิภาคที่ตั้ง ขนาดโรงเรียน ในเมืองกับชนบท โรงเรียนแกนนำกับไม่เป็นโรงเรียนแกนนำ และโรงเรียนที่มีระดับมากที่สุดกับน้อยที่สุด

๓. ทดลองใช้ในสภาพจริง นำแนวปฏิบัติของการพัฒนาอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธ ไปทดลองใช้ในสภาพจริงกับโรงเรียนที่ได้สมัครใจเพื่อทดลองใช้จำนวน ๒๐ โรงเรียน จากตัวแทนโรงเรียนจำนวน ๑๐๐ โรงเรียน ใช้ระยะเวลาทดลอง ๓ เดือน

๔. ประเมินผลโดยคณะทำงานประเมินผล เพื่อตรวจสอบผลสำเร็จของการดำเนินงานโดยใช้กรอบแนวคิด CIPP model ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ได้แก่ การประเมินสภาพแวดล้อม การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิตที่ได้ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ บุคลากรในโรงเรียน นักเรียน สำนักรงานเขตพื้นที่

๕. สรุปผลการดำเนินงานและรายงาน สรุปผลและรายงานอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธ การประเมินผลความสำเร็จของโครงการต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นแนวทาง ในการนำไปปฏิบัติ

^{๑๘} ฝ่ายบริการการฝึกอบรม ส่วนธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕,

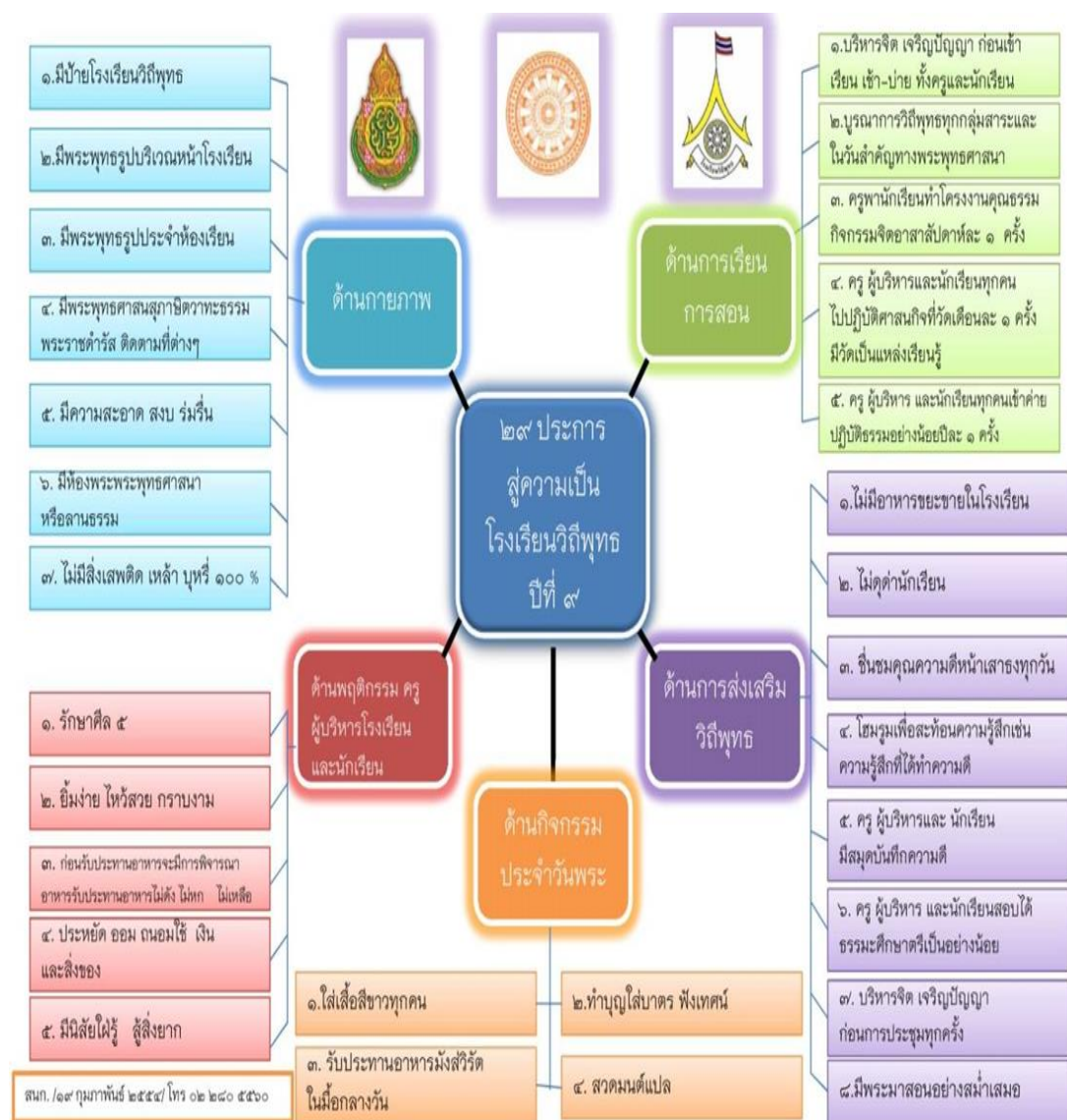
ซึ่งจากแนวทางการดำเนินการที่รับทราบร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้น คณะผู้บริหาร ครู และพระอาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวทางการดำเนินการเดิมยกร่างเป็นแนวทางดำเนินการ ที่เป็นรูปธรรมอีกครั้ง สอดคล้องกับตัวชี้วัดแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ พ.ศ. ๒๕๔๘ แบ่งเป็น ๕ ด้าน รวม ๒๙ ประการ และคณะยกร่างได้นำร่างฯไปสอบถามความเห็นของผู้เกี่ยวข้อง หลายครั้ง รวมทั้งผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ จึงประกาศให้โรงเรียนวิถีพุทธทราบและเป็นแนวทางในการประเมินตนเองตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นต้นมา

แนวทางดำเนินการ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธทำให้โรงเรียนมีแนวทางการพัฒนาโรงเรียนที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกันนำอัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ไปเป็นตัวชี้วัดในการคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำอย่างต่อเนื่อง เพื่อรับใบประกาศเกียรติคุณยกย่องจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเพื่อให้การคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นอย่างเรียบร้อย ได้โรงเรียนวิถีพุทธที่มีคุณภาพจำนวน ๑๐๐ โรงเรียนจากโรงเรียนวิถีพุทธทั้งหมด ๑๒,๑๖๒ โรงเรียนให้เป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่นๆ ได้จึงเห็นควรจัดโครงการดังกล่าวและพัฒนาอัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งอัตลักษณ์ทั้ง ๒๙ ประการมี ดังนี้

ตารางที่ ๑.๑ อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

ด้านกายภาพ	ด้านกิจกรรมประจำวันพระ	ด้านการเรียนการสอน	ด้านพฤติกรรมนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน	ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ
๑) มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ	๑) ใส่เสื้อขาวทุกคน	๑) บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า-ปาย ทั้งครู และนักเรียน	๑) รักษาศีล ๕	๑) ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน
๒) มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน	๒) ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์	๒) บูรณการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๒) ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม	๒) ไม่ดูด่า นักเรียน
๓) มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน	๓) รับประทานอาหารมังสวิรัต ในมือกลางวัน	๓) ครู พานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสา สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง	๓) ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดัง ไม่หก ไม่เหลือ	๓) บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุมทุกครั้ง
๔) มีพุทธศาสนสุภาษิต วาทีธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่างๆ	๔) สวดมนต์แปล	๔) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคน ไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด เดือนละ ๑ ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้	๔) ประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ	๔) ชื่นชมคุณความดี หน้าเสาธงทุกวัน
๕) มีความสะอาดสงบ ร่มรื่น		๕) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคน เข้าค่ายปฏิบัติธรรม อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง	๕) มีนิสัยใฝ่รู้ สู้งาน	๕) โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี
๖) มีห้องพระพุทธศาสนาหรือลานธรรม				๖) ครู ผู้บริหารและนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี
๗) ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ในโรงเรียน ๑๐๐%				๗) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน สอบได้ ธรรมะศึกษาตรีเป็น อย่างน้อย
				๘) มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถสรุปได้เป็นแผนภูมิเพื่อให้เป็นการจดจำได้ง่ายและนำไปติดไว้ในสถานศึกษาให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและนักเรียนได้เข้าใจในแนวทางการไปสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธต่อไปนี้

ที่มา: จากการสอบถามผู้บริหารและครูโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐๐ โรงเรียน วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่ปฏิบัติอยู่และสอดคล้องกับตัวชี้วัดแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ พ.ศ. ๒๕๕๔ ผ่านความเห็นชอบจากการประชุมคณะกรรมการ กพร. วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๓ สามารถ Download ได้ที่ <http://www.obec.go.th> และ <http://mno.obec.go.th>

แผนภูมิ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

จึงเห็นสมควรที่จะมีการได้พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอัตลักษณ์ ๒๙^{๑๙} ประการของความเป็นโรงเรียนวิสุทธิพร และเพื่อให้เป็นแนวทางการพัฒนาให้เป็นโรงเรียนวิสุทธิพรที่สมบูรณ์แบบ และเป็นแนวทางต่อไป ได้กำหนดให้ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิสุทธิพร เป็นแนวทางของการประเมินถึงความเป็นไปได้ในแต่ละด้าน

๒.๕.๑ แนวทางดำเนินการ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิสุทธิพร ประกอบด้วย

๑. ด้านกายภาพ ๗ ประการ

- ๑.๑ มีป้ายโรงเรียนวิสุทธิพร
- ๑.๒ มีพระพุทธรูปหน้าโรงเรียน
- ๑.๓ มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- ๑.๔ มีพระพุทธรูปศาสนสุภาสิต วาเทธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่างๆ
- ๑.๕ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
- ๑.๖ มีห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือลานธรรม
- ๑.๗ ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐ %

๒. ด้านการเรียนการสอน ๕ ประการ

- ๒.๑ บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า บ่าย ทั้งครู และ นักเรียน
- ๒.๒ บูรณาการวิสุทธิพร ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๒.๓ ครู พานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสาสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง
- ๒.๔ ครู ผู้บริหาร และ นักเรียน ทุกคน ไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้
- ๒.๕ ครู ผู้บริหาร และ นักเรียนทุกคน เข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๓. ด้านพฤติกรรม ครู ผู้บริหารโรงเรียน และนักเรียน ๕ ประการ

- ๓.๑ รักษาศีล ๕
- ๓.๒ ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม
- ๓.๓ ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหารรับประทานอาหาร ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ
- ๓.๔ ประหยัด ออม ถนอมใช้ เงิน และ สิ่งของ
- ๓.๕ มีนิสัยใฝ่รู้ สู้งาน

๔. ด้านการส่งเสริมวิสุทธิพร ๘ ประการ

- ๔.๑ ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน

^{๑๙} ที่มา: http://www.vitheebuddha.com/main.php?url=news_view&id=๒๒๒&cat=F

- ๔.๒ ไม่ดู คำ นักเรียน
- ๔.๓ ชื่นชมคุณความดี หน้าเสาธงทุกวัน
- ๔.๔ โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่นความรู้สึกที่ได้ทำความดี
- ๔.๕ ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี
- ๔.๖ ครู ผู้บริหาร และนักเรียน สอบได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย
- ๔.๗ บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุมทุกครั้ง
- ๔.๘ มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

๕. ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ๔ ประการ

- ๕.๑ ใส่เสื้อขาวทุกคน
- ๕.๒ ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์
- ๕.๓ รับประทานอาหารมังสวิรัตินมื่อกลางวัน
- ๕.๔ สวดมนต์แปล

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) **สุรพงษ์ ลือทองจักร** ศึกษาจริยธรรมและศักยภาพของการปฏิบัติจริยธรรมของเยาวชนในสถานศึกษาพบว่า

๑.๑) การปฏิบัติจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่เคยทำบ่อยๆ มีจำนวน ๑๕ ข้อ เรียงลำดับจากน้อยที่สุดลงไป คือการปรุงแต่งร่างกาย ความรู้สึกผิด การปลอบใจตัวเอง การปรับปรุงตัวเอง ความรู้ตัวไม่ประมาท การลงโทษตัวเอง การรักษาสุขภาพของตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง การให้รางวัลตนเอง การตั้งมาตรฐานตนเอง การหลีกเลี่ยงอบายมุข ส่วนการปฏิบัติจริยธรรมที่เคยทำน้อยที่สุด คือ การแสดงอารมณ์อย่างถูกกาลเทศะ

๑.๒) ศักยภาพของการปฏิบัติจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่จะทำแน่ๆ ถ้ามีโอกาสมีจำนวน ๑๔ ข้อ เรียงลำดับที่จะทำมากที่สุดลงไปคือ การปรับปรุงตนเอง การรักษาสุขภาพตัวเอง ความขยันหมั่นเพียร การปรุงแต่งร่างกาย ความมีวินัยของตนเอง ความรู้ตัวไม่ประมาท ความเชื่อมั่นในตัวเอง การตั้งมาตรฐานตนเอง การให้รางวัลตนเอง ความรู้สึกผิด การสำรวจตนเอง การปลอบใจตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง และการโทษตนเอง ส่วนศักยภาพของการปฏิบัติจริยธรรมที่จะทำน้อยที่สุดคือ การแสดงอารมณ์อย่างถูกกาลเทศะ

๑.๓) การปฏิบัติของจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ที่เคยเห็นคนอื่นทำบ่อยๆ มีจำนวน ๑๐ ข้อ เรียงลำดับจากที่เคยเห็นบ่อยที่สุดลงไปคือ การปรุงแต่งร่างกาย การให้รางวัลตนเอง การรักษาสุขภาพตนเอง ความภาคภูมิใจในตัวเอง ความรู้ตัวไม่ประมาท ความขยันหมั่นเพียร การ

ระับความอยากและการต้านทานความยั่ว การแสดงอารมณ์อย่างถูกกาลเทศะ ความเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนการปฏิบัติทางจริยธรรมที่เคยเห็นคนอื่นทำน้อยที่สุดก็คือ ความละเอียดใจ^{๒๐}

๒) แก่นคุณ วิเศษการ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยปรากฏว่าเยาวชนในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้น^{๒๑}

๓) นางพรรณ ไชยประเสริฐและคณะ ได้ทำโครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อการพัฒนานักเรียนโรงเรียนบ้านดงป่าसान ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” ที่มีการศึกษาบริบทของโรงเรียนและชุมชนในทุกๆ ด้าน ทำให้ทีมวิจัยได้ข้อมูลที่เป็นสภาพจริงที่มีผลต่อปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ที่มาจากการเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือและวิธีการ หลากหลาย มีการตรวจสอบข้อมูลจนเป็นที่ยอมรับร่วมกัน จึงได้สรุปสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนแล้วอภิปรายวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา พร้อมกับกำหนดเป็นหมายคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน และชุมชนไว้เป็นภาพแผนการเรียนตามแนววิถีพุทธนั้นจะต้องให้ครอบคลุมประกอบ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม บุคลากรทางการศึกษาต้องผ่านกระบวนการปฏิบัติจริงได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การจัดเวทีประชุม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การชมนิทรรศการ การบันทึกข้อมูลต่างๆ แล้วนำเอาความรู้เหล่านั้นมาประมวลวิเคราะห์สังเคราะห์ ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน กำหนดเป็นหลักสูตร หรือนวัตกรรมให้ชุมชนและผู้ปกครองได้ร่วมกันวิพากษ์หลักสูตรเพื่อนำไปใช้เป็นเส้นทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนให้ได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลที่เกิดขึ้นจากการนำหลักสูตรไปใช้ทั้งตัวเด็กและชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่า ทั้งด้านภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม และด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมส่วนตัวเด็กในฐานะผู้สืบทอด ก็ได้พัฒนาคุณธรรมที่ควรจะเป็นตามสังคมวัฒนธรรมที่ดีงามของไทย ควบคู่บูรณาการไปกับกระบวนการเรียนรู้ แบบเป็นองค์รวม ไม่แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หรือเป็นวิชาๆ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นตัวบุคคลไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่จำเป็นต้องผ่านการเรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านดงป่าसान^{๒๒}

^{๒๐} สุรพงษ์ ลือทองจักร, “จริยธรรมและศักยภาพของการปฏิบัติจริยธรรมในเยาวชน”, รายงานวิจัย, (อุดรธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๒๖)

^{๒๑} แก่นคุณ วิเศษการ, “ผลของกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙).

^{๒๒} นางพรรณ ไชยประเสริฐ และคณะ, “รูปแบบการเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อการพัฒนานักเรียนโรงเรียนบ้านดงป่าसान ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย”, รายงานวิจัย, (เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, ๒๕๔๘).

๔) พระประสิทธิ์ สิริธโร และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่อง “โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่สอดคล้องกับเครือข่ายโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในปัจจุบันได้ยึดตามกรอบการเรียนการสอนแบบโรงเรียน ซึ่งมีรูปแบบที่ตายตัว ทำให้ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายหลักการ และยังส่งผลให้เกิดปัญหาการบริหารจัดการ ทั้งในระดับประเทศและในระดับพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นปัญหาบุคลากร หลักสูตร สื่อการเรียนการสอน การจัดระบบข้อมูล งบประมาณวัสดุอุปกรณ์/สื่อการเรียนการสอน สถานที่เรียน การมีส่วนร่วมของชุมชนและส่วนที่เกี่ยวข้อง ทำให้แนวโน้มของจำนวนศูนย์ ที่เปิดสอน และจำนวนนักเรียนที่มาสมัครเรียนลดน้อยลง^{๒๓}

๕) วราพร จำรัสประเสริฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทักษะของเยาวชนไทยในศตวรรษหน้าตามทัศนะของนักสังคมสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ทักษะการวิเคราะห์ การคิดอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม มีความสามารถในการสรุปความคิดรวบยอด และตัดสินใจโดยอาศัยข้อมูล ๒) ทักษะมนุษยสัมพันธ์ คือการรู้จักให้อภัยผู้อื่น การรู้จักขอโทษเมื่อกระทำความผิด ความมีเมตตาธรรม การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองและผู้อื่น ๓) ทักษะเฉพาะบุคคล คือ การเป็นผู้รู้จักเหตุผลการเป็นผู้รู้จักตนเอง การใฝ่หาความรู้และทักษะเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องอย่างตลอดชีวิต รู้จักประมาณตน ความมีระเบียบวินัย การเป็นผู้รู้จักกาลเทศะและการรู้จักควบคุมตนเอง ๔) ทักษะทางสังคม คือ ความรับผิดชอบของตนเองและสังคม การเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง การใช้สิทธิเสรีภาพอย่างมีคุณธรรม การปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ต่างๆ ในสังคมได้อย่างถูกต้อง^{๒๔}

๖) ชูชาติ ชัยศรี และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่อง “โครงการวิจัยรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ เพื่อพัฒนาคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนบ้านสันมะเค็ดสันขี้เหล็กห้วยผาพัฒนา ตำบลเวียงกาหลง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” ผลการวิเคราะห์การดำเนินงานการจัดการศึกษาสิ่งแวดล้อมศึกษา ด้วยวิถีการศึกษาของโรงเรียนบ้านสันมะเค็ดฯ ที่ผ่านมา ส่งผลให้นักเรียนเกิดความตระหนักในเรื่องของสิ่งแวดล้อม กล้าคิด กล้าตัดสินใจด้วยตนเอง แต่ลักษณะการกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก เป็นตัวของตัวเอลและการเชื่อมั่นในตนเองมากจนเกินไป ก็มีผลกระทบทางลบ เช่น เด็กขาดคุณธรรม ด้านการมีวินัยในเรื่องของการมีสัมมาคารวะ ดุดัน ก้าวร้าว พุดจาขาดความไพเราะ ไม่มีทางเสีย ขอบเป็นผู้ใหญ่มากกว่าผู้ตาม ถึงแม้ว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมามาทางโรงเรียนจะได้พยายามแก้ไขปัญหาลำเลียงมาโดยตลอด เป็นต้นว่ากรนึ่งทำสมาธิตอนเช้าก่อนเข้าเรียนประจำวัน การนำนักเรียนไป

^{๒๓} พระประสิทธิ์ สิริธโร และคณะ, “รูปแบบการเรียนการสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่สอดคล้องกับเครือข่ายโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัดเชียงใหม่”, รายงานวิจัย, (เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, ๒๕๔๘).

^{๒๔} วราพร จำรัสประเสริฐ, ทักษะของเยาวชนไทยในศตวรรษหน้าตามทัศนะของนักสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สถาบันวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๐).

เรียนที่วัดในทุกวันศุกร์ตอนบ่าย การสนับสนุนให้นักเรียนเข้าวัดฟังธรรมในวันพระกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง การสอดแทรกเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอน และการเข้าค่ายคุณธรรมก่อนเปิดภาคเรียน เป็นต้น แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขได้เท่าที่ควร เพราะนักเรียนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญ และไม่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรม

ดังนั้น ทางคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายของโรงเรียนบ้านสันมะเค็ดฯ จึงเล็งเห็นความสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกัน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเร่งด่วนที่เด็กควรได้รับ การพัฒนาคุณธรรมอย่างถูกต้อง ลึกซึ้ง โดยแนวทางเหล่านี้ที่สามารถพัฒนาเด็กให้มีคุณธรรมได้จริง คือ การนำเอา “วิถีพุทธ” เข้ามาช่วยอบรมสั่งสอนบูรณาการ การเรียนรู้คู่กับการลงมือปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตอย่างถูกต้อง ซึ่งต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบัน ชุมชน เพราะพุทธธรรมมีความสำคัญกับการดำรงชีวิตของคนเป็นอย่างมาก เป็น การดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ถ้านำเอาพุทธธรรมเข้ามาช่วยในการพัฒนาคุณธรรมเด็กได้ถูกทางของ ปัญหาที่เกิดขึ้นตามบริบทของโรงเรียนแล้วคิดว่าเด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านสันมะเค็ดฯ ทุกคนจะมีคุณธรรม โดยเฉพาะการมีสัมมาคารวะ มีความรับผิดชอบและมีกิริยามารยาทอ่อนโยนตามวิถีชีวิตของคนไทยที่แท้จริง^{๒๕}

๗) วีระ สิริเสรีภาพ ได้ศึกษาการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ กรณีศึกษา โรงเรียนสวนเด็กสันกำแพง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑ มีผลการศึกษา ดังนี้

๑. ด้านปัจจัย (Input) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา มีภาวะความเป็นผู้นำ เป็นที่ยอมรับของบุคลากรในองค์กร และได้รับการยอมรับในชุมชน มีการนิเทศการสอนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีวิธีการกระตุ้นให้บุคลากรอย่างเป็นกัลยาณมิตร ยกย่องและชมเชยบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดี มีคุณลักษณะที่ดี ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ส่วนบุคลากรคือ ครู ได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเข้าร่วมประชุม อบรม ศึกษาดูงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิบัติตามพันธกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กนักเรียนและชุมชน มีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นสำคัญ เน้นการกิน อยู่ ฟังเป็น และมีวิธีการปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีตามหลักธรรมาธรรม ๔

ระบบการบริหารจัดการโรงเรียนมีการวางแผนปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ ประชุม คณะกรรมการ สถานศึกษา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย หลักสูตร คุณสมบัติที่พึงประสงค์สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียน

^{๒๕} ชูชาติ ชัยศรี และคณะ, “รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ เพื่อพัฒนาคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนบ้านสันมะเค็ดสันกำแพงให้หลักหัวใจพัฒนา ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย”, **รายงานวิจัย**, (เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, ๒๕๕๘).

กับชุมชนได้วางแผนการดำเนินงานร่วมกัน มีการประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรมวันสำคัญร่วมกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน มีการจัดกิจกรรมบูรณาการตามหลักไตรสิกขาสู่การพัฒนาการเรียนรู้เพื่อให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ มีการนิเทศการติดตามประเมินผลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ส่วนในระบบหลักสูตร ผู้บริหาร และคณะครูมีการประชุมวางแผนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา บูรณา การตามไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันเสนอผ่านความเห็นชอบ คณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน โดยเน้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ๑๔ ประการ

โรงเรียนจัดสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน ห้องเรียนไว้อย่างเหมาะสม มี ป้ายนิเทศ คติธรรม คำขวัญ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ติดไว้อย่างเหมาะสม บริวณ โรงเรียนสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่นดี บุคลากรในโรงเรียนมีการปรับปรุงตนเองตามแนววิถีพุทธทุกคน โดยมีการลด ละ เลิกอบายมุข สิ่งเสพติดต่างๆ ส่งผลให้นักเรียนไม่มีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งเสพติดใน โรงเรียนและชุมชนในท้องถิ่น

๒. ด้านกระบวนการ (Process) พบว่า มีการบูรณาการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันทุกช่วงชั้น ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วย ตนเอง ทั้งภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน นิมนต์พระสงฆ์มาสอนนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีการ วัดผลประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้คณะครู นักเรียนและชุมชนมีส่วน ร่วมในการประเมินผลคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็น กัลยาณมิตร มีการส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร มีความเมตตากรุณาต่อกันระหว่างครูกับ นักเรียน ครูกับครู นักเรียนกับนักเรียน ครูกับผู้ปกครองนักเรียน มีการอบรมให้ทักษะการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น กิจกรรมส่งเสริมเพื่อปลูกฝังความรู้ความรับผิดชอบในการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องเป็น ประจำจนเป็นลักษณะนิสัย จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติ เช่น กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ประจำวัน ประจำสัปดาห์ กิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนาร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๓. ด้านผลผลิต (Output) พบว่า เน้นการพัฒนานักเรียนตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๑๔ ประการ คือ ๑) บริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้ ๒) การดูแล ร่างกายและแต่งกายเรียบร้อย ๓) ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม ๔) มีศีลห้า เป็นพื้นฐานในการ ดำเนินชีวิต ๕) มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ๖) สามารถพึ่งตนเองได้ ๗) มีความ กตัญญู รู้คุณ ตอบแทนคุณ ๘) มีจิตใจ เมตตากรุณา (เอื้อเฟื้อ) ๙) ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร ๑๐) มีสุขภาพจิตดี ร่าเริง แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน ๑๑) ศรัทธาและเข้าใจที่ถูกต้องใน พระรัตนตรัย ๑๒) รู้บาป-บุญ-คุณ-โทษ-ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ ๑๓) ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความ

จริงและได้สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ ๑๔) รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิต และการทำงานได้ด้วยสติปัญญา^{๒๖}

๔) จรง สุขเกษม ได้ทำการศึกษารูปแบบการบริหารวิชาการที่สำคัญๆ พบว่า ด้านการจัดการหลักสูตรสถานศึกษา มีการกำหนดหลักพุทธธรรมและคุณธรรมเพิ่มเติมในวิสัยทัศน์ของหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีการจัดทำแผนการเรียนรู้สอดแทรกพุทธธรรมคุณธรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในรายวิชาต่างๆ โดยมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนใช้หลักไตรสิกขา ผ่านการจัดการเรียนรู้ และวิถีชีวิต (การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น) ด้านการนิเทศการเรียนการสอน มีการดำเนินงานตามกระบวนการและขั้นตอนทั่วไปมาปรับใช้ได้^{๒๗}

๕) พระมหาณรินศักดิ์ สิงห์วงศ์ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัย เรื่องการบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓ พบว่าสภาพการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมและรายด้าน แต่ละด้านมีการปฏิบัติทุกด้าน โดยปฏิบัติมากที่สุดในด้าน การวางแผนวิชาการและปฏิบัติน้อยกว่าด้านอื่นๆ ในด้านการนิเทศการเรียนการสอน เมื่อมีการพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ก) ด้านการวางแผนงานวิชาการ มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่อง การศึกษาจุดมุ่งหมายหลักสูตรสถานศึกษาของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธและปฏิบัติน้อยกว่าเรื่องอื่นๆ ในเรื่องการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนที่ได้กำหนดไว้

ข) ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษา มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่อง การศึกษาเอกสารหลักสูตรสถานศึกษาของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และปฏิบัติน้อยกว่าเรื่องอื่นๆ ในเรื่องการจัดเตรียมเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์

ค) ด้านการจัดการเรียนการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวพุทธธรรม และปฏิบัติน้อยกว่าเรื่องอื่นๆ ในเรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนตามแนวพุทธธรรม

ง) ด้านการนิเทศการเรียนการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่อง การศึกษาจากสื่อการเรียนรู้ และปฏิบัติน้อยกว่าเรื่องอื่นๆ ในเรื่องการจัดทีมฝึกงานทดลองวิธีการสอนตามแนวพุทธธรรม

^{๒๖} วีระ สิริเสรีภาพ, “รูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ กรณีศึกษา โรงเรียนสวนเด็กสันกำแพง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”, รายงานวิจัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๒),

^{๒๗} จรง สุขเกษม, “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามนโยบายโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๐).

จ) ด้านการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่อง การติดตามผลการวัดผลและประเมินผลเพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และปฏิบัติน้อยกว่าเรื่องอื่นๆ ในเรื่องจัดระบบสารสนเทศด้านการวัดประเมินผลเพื่ออ้างอิงตรวจสอบและพัฒนา^{๒๘}

๑๐) ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์ ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย พบว่า ได้รู้รูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธี ที่ยึดธรรมหลัก คือ หลักอริยสัจ ๔ และธรรมะประกอบด้วย คือ หลักกัลยาณมิตร หลักโยสิมณสิการ หลักไตรสิกขา และหลักอิทธิบาท ๔ มีขั้นตอนการสอน ๘ ขั้นตอน คือสร้างความตระหนักและเจตคติ คิดถึงสาเหตุของปัญหาเสนอทางเลือก วางแผนดำเนินการ ประเมินและหาทางเลือก ปฏิบัติตามขั้นตอน ประเมินผลและปรับปรุงวัดผลประเมินผลและสรุปผล รวมทั้งได้เอกสารคู่มือประกอบรูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีและแผนการสอน^{๒๙}

---

^{๒๘} พระมหาดรินศักดิ์ สิงห์วงศ์, “การบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๙).

^{๒๙} ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์, “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย”, **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘).

บทที่ ๓

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะปุ่น

การศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียน โรงเรียนบ้านสะปุ่นและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปุ่น ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษา ซึ่งเรียงตามประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ แนวคิดโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะปุ่น
- ๓.๒ แนวคิดการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๓.๓ การประเมินผลสัมฤทธิ์กิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๓.๔ ประวัติโรงเรียนบ้านสะปุ่น
- ๓.๖ ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะปุ่น
- ๓.๗ แนวทางดำเนินการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะปุ่น
- ๓.๘ ตัวอย่างโครงการส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะปุ่น
- ๓.๙ แนวคิดการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนวิถีพุทธบ้านสะปุ่น
- ๓.๑๐ การประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๓.๑๑ ตัวอย่างโครงการกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนบ้านสะปุ่น

๓.๑ แนวคิดโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะปุ่น ต.ม่วงน้อย อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

๓.๑.๑ ความหมาย

ความหมายของ “โรงเรียนวิถีพุทธ” ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้มากมาย ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมไว้ ดังนี้

โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาโดยเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงปัญญา และมีวัฒนธรรม เมตตาเป็นรากฐานการดำเนินชีวิตจุดเน้นโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการ

กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือ มีปัญญาเข้าใจในคุณค่าที่ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นรากฐานดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรพัฒนา^๑

“โรงเรียนวิถีพุทธ” คือ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่าทางอันประเสริฐมีองค์ประกอบ ๘ ประการมี สัมมาทิฐิ เป็นต้น สรุปรองกับไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา^๒

“โรงเรียนวิถีพุทธ” เป็นโรงเรียนที่นำวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่แต่เดิมมาที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริงและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ๓ ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน สู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้^๓

“โรงเรียนวิถีพุทธ” คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่มีอยู่แล้วไม่ใช่โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ แต่เป็นโรงเรียนที่ได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้ประยุกต์ในการบริหารเพื่อพัฒนาผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีระบบการศึกษา ๓ ประการ คือ ไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา ฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและบูรณาการสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ โดยผ่านกิจกรรมการ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น ตามกระบวนการวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และวัฒนธรรมความเมตตาอันเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตที่สำคัญของผู้เรียน โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษา ๑ ใน ๕ ของรูปแบบใหม่ที่กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้โรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งระบบ ให้มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษาสอดคล้องกับรากฐานสังคมไทย^๔

“โรงเรียนวิถีพุทธ” เน้นการจัดสภาพทุกด้านเพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการโดยส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม ๔ ประการคือ

๑. สปัปรสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้มีครู อาจารย์มีข้อมูลมีสื่อดี
๒. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๔-๔๕

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), สรุปรธรรมกถา “โรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิรูปการศึกษาอย่างบูรณาการ”, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔.

^๓ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต), โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๙.

^๔ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือการจัดทำรายการประเมินตนเอง โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ (Self Assessment Report:SAR) (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

๓. โยนีสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิด วิเคราะห์พิจารณาเหตุผลที่ดีและถูกต้อง
๔. ัฒมานุัฒมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

๓.๒ ประวัติโรงเรียนบ้านสะปุ่น

โรงเรียนบ้านสะปุ่น (สามัคคีราษฎร์รังสฤษฎ์) ได้เปิดทำการสอนตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๘๓ นามโรงเรียนว่า “โรงเรียนประชาบาลตำบลม่วงน้อย ๓” วัดสะปุ่นหลวงซึ่งมี นายอินคำ เทพมณี เป็นครูใหญ่ นางสาวบัวลอย สิงห์คำฟู เป็นครูประจำชั้นมีนักเรียนชาย ๔๕ คน นักเรียนหญิง ๒๕ คน รวมเป็น ๗๐ คน ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๓ ได้ย้ายไปเรียนที่วัดสะปุ่นน้อย โดยผู้ปกครองได้สร้างอาคารเรียนชั่วคราวให้เป็นสถานที่เรียน

พ.ศ. ๒๔๘๕ กระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติเงิน ๑,๐๐๐ บาท (หนึ่งพันบาทถ้วน) สร้างอาคารเรียนมีพระอธิการอ้าย อินทปญโญ เจ้าอาวาสวัดสะปุ่นน้อย พระอินคำ คำภิโร เจ้าอาวาสวัดสะปุ่นหลวงเป็นประธานในการก่อสร้าง เริ่มวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ.๒๔๘๖ ในที่ดินของวัดมีห้องเรียน ป.๑ จำนวน ๓ ห้องเรียน กว้าง๖เมตร ยาว ๒๗ เมตร สูง ๔ เมตร ก่อด้วยอิฐถือปูนหลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา การก่อสร้างเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะวัสดุมีราคาแพงและหายากซึ่งอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ การก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ.๒๔๙๐ นามโรงเรียนว่า “โรงเรียนประชาบาลตำบลป่าซาง ๕” (อินทปัญญราษฎร์รังสฤษฎ์) เพราะทางราชการได้ยุบตำบลม่วงน้อยไปเรียนรวมตำบลป่าซาง ต่อมาทางราชการได้จัดตั้งตำบลม่วงน้อยขึ้นมาใหม่นามโรงเรียนว่า “โรงเรียนประชาบาลตำบลม่วงน้อย” (อินทปัญญราษฎร์รังสฤษฎ์) ต่อมานักเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้นจึงได้สร้างอาคารเรียนชั่วคราวขึ้น๑หลัง

พ.ศ. ๒๕๐๓ นายซอน กันทาทรัพย์ ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการศึกษาได้ซื้อที่ดินเนื้อที่ ๑งาน ๙๖ ตารางวา อยู่ติดกับที่ดินของวัดสะปุ่นน้อยซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของอาคารเรียน มีนายแทน สิริทิพากร ศึกษาธิการอำเภอป่าซางเป็นผู้รับมอบ ถึงแม้ที่ดินจะเพิ่มมากขึ้นบริเวณที่ก่อสร้างอาคารก็ยังคับแคบ คณะกรรมการศึกษาจึงได้จัดซื้อที่ดินแห่งใหม่มีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๘๕ ตารางวา โดยมีพระอธิการพรหมพรหมปัญญา เจ้าอาวาสวัดสะปุ่นน้อย พระอธิการอินคำ คำภิโร เจ้าอาวาสวัดสะปุ่นหลวง นายกฤษณา วงศ์ชัย ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ได้ก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่เป็นอาคารชั้นเดียว ๖ ห้องเรียน ห้องพักครู ๑ ห้อง และทางราชการได้อนุมัติเงินสมทบในการก่อสร้าง ๖๐,๐๐๐ บาท(หกหมื่นบาทถ้วน) ในการก่อสร้างอาคารเรียนโดยก่อสร้างแล้วเสร็จในเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๗ รวมเป็นค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๑๓๑,๐๒๖ บาท (หนึ่งแสนสามหมื่นหนึ่งพันยี่สิบหกบาทถ้วน) และได้นามโรงเรียนว่า “โรงเรียนบ้านสะปุ่น”(สามัคคีราษฎร์รังสฤษฎ์) และได้ย้ายมาเรียนตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ จนถึงปัจจุบัน

๓.๓ ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป๋ง

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านสะป๋ง ได้มีการนำโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยได้เชิญครูพระสอนศีลธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่มาให้ความรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา แนวทางการปฏิบัติตนประพฤติตนให้เหมาะสม มีการนำหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ตามหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา

โดยส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม ๔ ประการ คือ

๑. สัมปรีทสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
๒. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี
๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
๔. อัมมานุสุมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้องเหมาะสม ทั้งยังให้มีการจัดสภาพโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบไปด้วย

๑. ด้านกายภาพ คือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม เป็นต้น
๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมนักเรียน

๓. ด้านการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน

๔. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เป็นต้น

๕. ด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตามประเมินผลและพัฒนาต่อเนื่อง

การจัดสภาพในแต่ละด้านจะต้องมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขาดำเนินไปได้อย่างชัดเจน มีประสิทธิภาพ ดังเช่น การจัดด้านกายภาพ ควรเป็นธรรมชาติ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต กระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะเป็นไปตามคุณค่าแท้ ด้านการเรียนการสอน

บูรณาการพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้ชัดเจน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกันส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตา และวัฒนธรรมแสวงปัญญา เป็นต้น

ดังนั้น การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวกับธรรมะหรือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะมีครูผู้สอนที่เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้าไปช่วยสอน รับผิดชอบกิจกรรมเป็นหลักและมีครูอาจารย์เข้าร่วมด้วย ตลอดการจัดกิจกรรม เพื่อให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธ โดยการสอนตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) สามารถพัฒนากระบวนการคิดเป็นสู่การพัฒนาปัญญาของผู้เรียน ซึ่งเน้นการปฏิบัติที่เห็นผลถึงการกระทำอย่างจริงจัง และฝึกให้มีการพัฒนาทักษะชีวิตในสังคมได้อย่างดี

๓.๔ แนวทางดำเนินการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะบุง

๑. ด้านกายภาพ ๗ ประการ

- ๑.๑ มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๑.๒ มีพระพุทธรูปหน้าโรงเรียน
- ๑.๓ มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- ๑.๔ มีพระพุทธรูปสนสุภาสิต วาเทธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่างๆ
- ๑.๕ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
- ๑.๖ มีห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือลานธรรม
- ๑.๗ ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐ %

๒. ด้านการเรียนการสอน ๕ ประการ

- ๒.๑ บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า บ่าย ทั้งครู และ นักเรียน
- ๒.๒ บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๒.๓ ครู พานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสาสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง
- ๒.๔ ครู ผู้บริหาร และ นักเรียน ทุกคน ไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้
- ๒.๕ ครู ผู้บริหาร และ นักเรียนทุกคน เข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๓. ด้านพฤติกรรม ครู ผู้บริหารโรงเรียน และนักเรียน ๕ ประการ

- ๓.๑ รักษาศีล ๕
- ๓.๒ ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม
- ๓.๓ ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหารรับประทานอาหาร ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ
- ๓.๔ ประหยัด ออม ถนอมใช้ เงิน และ สิ่งของ
- ๓.๕ มีนิสัยใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก

๔. ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ ๘ ประการ

- ๔.๑ ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน
- ๔.๒ ไม่ดู ด่า นักเรียน
- ๔.๓ ชื่นชมคุณความดี หน้าเสาธงทุกวัน
- ๔.๔ โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่นความรู้สึกที่ได้ทำความดี
- ๔.๕ ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี
- ๔.๖ ครู ผู้บริหาร และนักเรียน สอบได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย
- ๔.๗ บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุมทุกครั้ง
- ๔.๘ มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

๕. ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ๔ ประการ

- ๕.๑ ใส่เสื้อขาวทุกคน
- ๕.๒ ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์
- ๕.๓ รับประทานอาหารมังสวิรัตในมื้อกลางวัน
- ๕.๔ สวดมนต์แปล

๓.๕ การจัดสภาพโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป๋ง

การจัดสภาพโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป๋ง ประกอบไปด้วย

๑. ด้านกายภาพ คือ อาคาร สถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสมหรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนให้มีใจสงบและส่งเสริมปัญญา เช่น รั้วรั้ว มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดูแลเสียงต่างๆมิให้อีกที่กถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญาเป็นต้น

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โดยสถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันสัปดาห์หรือในโอกาสต่างๆเป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิตเช่น

๒.๑ กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน

๒.๒ กิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลงเช่นเดียวกับกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

๒.๓ กิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่างๆเช่นนั่งสมาธิท่องอาขยานเพื่อสมาธิสวดมนต์ สร้างสมาธิหรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่นๆเป็นประจำหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

๒.๔ กิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กิน อย่างมีสติ มีปัญญาเข้าใจ)

๒.๕ กิจกรรมอาสาดาวีเศษปฏิบัติธรรมหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข)

๒.๖ กิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)

๒.๗ การสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา)

๒.๘ กิจกรรมบันทึกและการยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงกระทำความดี)

๒.๙ ทุกห้องเรียนมีกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผลและ ประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล วินัย ด้วยปัญญา)

๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วย การเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือ ครูกับครูเป็นต้น เช่น

๓.๑ หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์และผลการเรียนรู้ ที่คาดหวังที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อมๆกัน

๓.๒ การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้และ ปฏิบัติในแนวเดียวกัน

๓.๓ การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งนำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิดหรือเป็นเกณฑ์ ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติหรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาดนและผู้อื่น

๓.๔ ประสานร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ทั้งสาระพระพุทธศาสนา และกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่นๆเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่างๆ

ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียน มีกระบวนการจัดการเรียนรู้พัฒนาทั้งด้านกาย(กายภาวนา) ด้านความประพฤติ(ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตภาวนา) และด้านปัญญา(ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟังเป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาดนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนา วัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตาเช่น “การกิน อยู่เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิต ที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟังเป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่ม ปัญญา

๔. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้และพัฒนาไตรสิกขาหรือส่งเสริมการมี วัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อน

น้อม ยิ้มแย้ม แจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นเช่น การลด ละ เลิก อบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

๕. ด้านบริหารจัดการ

สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนสร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่างๆและการปฏิบัติตนเองที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ ดังเช่นการจัดด้านกายภาพ ควรเป็นธรรมชาติ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นพัฒนาศรัทธาและศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นไปตามคุณค่าแท้ ด้านการเรียนการสอนบูรณาการพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้ชัดเจนด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกันส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตา และวัฒนธรรมแสวงปัญญาเป็นต้น

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ มีขั้นตอนสำคัญเช่น การเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากรผู้เกี่ยวข้อง แผนงานที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนาการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบต่างๆ การดำเนินการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่องโดยใช้สภาพและองค์ประกอบที่จัดไว้ข้างต้น ขั้นตอนต่อมาคือการดูแลสนับสนุนใกล้ชิดด้วยท่าทีของความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ต่อจากนั้นมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยอิทธิบาท ๔ และหลักอุปัฏฐาธรรม คือความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในความพากเพียรเป็นต้น ขั้นสุดท้ายของกระบวนการบริหารแต่เป็นฐานสู่การพัฒนาในลำดับต่อไปคือขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลงานการดำเนินงาน

ลักษณะการเกื้อกูลสัมพันธ์ โรงเรียนวิถีพุทธจะมีลักษณะของการร่วมมือทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่างๆในชุมชนด้วยศรัทธาและฉันทะที่จะพัฒนาทั้งนักเรียนและสังคมตามวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

การพัฒนาบุคลากรและลักษณะบุคลากร การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธแม้จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่บุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารและครู มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นปัจจัยให้ผู้เรียนพัฒนาได้ดี ทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริงการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษามีความจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องหลากหลายวิธีการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ทั้งนี้เพื่อบุคลากรมีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ เช่น ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดั่งาม ละ เลิก อบายมุขการถือศีล ๕ เป็นนิจความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์และการเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นต้น^๕

^๕ กระทรวงศึกษาธิการ, *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์กรการรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔-๔๕.

๓.๖ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๑. ภาพงดงาม

ภาพอันงดงามของโรงเรียนวิถีพุทธเป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนและแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและพัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดีงามควบคู่กันไป

เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน จะสังเกตได้ถึง ความเปลี่ยนแปลงและได้ประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมาที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่าอาทิ

๑.๑ นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาด้านอื่นๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขไปพร้อมๆ กัน

๑.๒ การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจน จะเป็นที่ยื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบอีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

๑.๓ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียน จะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้ง ศิล สมาธิ ปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน และกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

๑.๔ บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิตทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่มชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบ ชัดเจนเพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกล่า

๑.๕ โรงเรียนโดยครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกเป็นพลังการพัฒนาสังคมกว้างให้ดีขึ้นยิ่งๆ ขึ้นได้

๒. วิถีปฏิบัติ

แนวทางการดำเนินการและจังหวะก้าวการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนบ้านสะบุง ได้มีการพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้าน ศิล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการ บนวิถีการดำเนินชีวิต ธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” คือดำเนินได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและเป็นกัลยาณมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

๒.๑ การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนบ้านสะบุง

การพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบ และลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบดังต่อไปนี้

๑. เตรียมการ (ศรัทธา) - หาที่ปรึกษาแหล่งศึกษาเอกสารข้อมูล - เตรียมบุคลากร กรรมการสถานศึกษา - เตรียมนักเรียน - เตรียมผู้ปกครอง ชุมชน - กำหนดธรรมนูญสถานศึกษา - จัดแผนปฏิบัติการ ฯลฯ	➡	๒. ดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ(ปัญญาคุณธรรม) - จัดหลักสูตรสถานศึกษา/หน่วยการเรียนรู้/แนวทางการจัดการเรียนรู้ - เตรียมกิจกรรมนักเรียน - จัดสภาพกายภาพสถานศึกษา - จัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ ฯลฯ
↑		↓
๖. ประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน		๓. ดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา - นักเรียน - บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง
↑		↓
๕. ปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง (อิทธิบาท ๔ อุปัญญาธรรม)	←	๔. ดูแลสนับสนุนใกล้ชิดระหว่างดำเนินการ(กัลยาณมิตร) - นิเทศ ติดตาม สนับสนุน - รวบรวมข้อมูลและประเมินผล

๒.๑.๑ การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการเช่น

- การหาหรือที่ปรึกษา แหล่งศึกษา เอกสารข้อมูลต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถิปุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรมถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างให้สังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรมเป็นต้นที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะในระยะเริ่มพัฒนา

- การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธาและฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญาเข้าใจทิศทาง จากศรัทธาและฉันทะการพัฒนา ร่วมกันความสำเร็จในการพัฒนา

คาดหวังได้ว่าเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลาย ตั้งแต่วิธีทั่วไปเช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

- การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้นหรือวิสัยทัศน์และแผนงานที่ชัดเจนทั้งระยะยาวใน ธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีที่เกี่ยวข้องเห็นพ้องต้องกันจะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้เป็นอย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

๒.๑.๒ การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลัก ปัญญาวัตรธรรม ๔ ประการคือ

- การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สปปุริสสังเสวะ)
- การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมสวนะ)
- การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ)
- ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุวัตรปฏิบัติ)

๒.๑.๓ การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนาคือนักเรียน โดยเน้นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น

๒.๑.๔ การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่อ งาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้คือ การนิเทศติดตามที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการฯ การสนับสนุนทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่างๆในการช่วยดำเนินการ อันเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

๒.๑.๕ การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนด เพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆมาพิจารณาแล้ว กำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุง และพัฒนางานให้เป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และ อุปัชฌายธรรม ๒ (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่นย่อต่อความเพียรเป็นต้น)

๒.๑.๖ การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึง ผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆอาจเป็น ๑ ปี หรือ ๓ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมเป็นต้นและในการ ประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์เชื่อถือได้ให้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สามารถนำไปสู่การเผยแพร่หรือ รายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆและนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับใน การดำเนินการและบริหารจัดการ

๓.๗ การจัดการวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านสะบุง

๑. หลักการจัดการวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

๑.๑ บูรณาการพุทธธรรม สู่การจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเพื่อนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจ ความจริง

๑.๒ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

๑.๓ ประสานความร่วมมือ วัด/คณะสงฆ์ และชุมชนในการจัดการเรียนรู้

๒. หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๑ พรโตโมสะ (กัลยาณมิตตตา)

๒.๒ โยนิโสมนสิการ

๒.๓ ไตรสิกขา

๒.๔ ปัญญาวิมุตติธรรม

๓. หลักทำแนวการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย

๓.๑ หลักสูตรสถานศึกษา

๓.๑.๑ สอดแทรก เพิ่มเติม พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของนักเรียน

๓.๑.๒ เพิ่มเติมคุณธรรม จริยธรรมในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

๓.๑.๓ ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ

๓.๑.๔ สอดแทรกความรู้และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรม พัฒนาผู้เรียนและสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียนได้แก่ บุรณาการในการเรียนรู้ บุรณาการในวิถีชีวิต และบุรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

๓.๒ ผู้สอน

๓.๒.๑ เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ

๓.๒.๒ เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรมความอ่อนโยน อดทน อดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

๓.๓ กระบวนการเรียนรู้

๓.๓.๑ พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา)

๓.๓.๒ จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)

๓.๓.๓ สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงหาปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

๓.๓.๔ เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

๓.๘ การพัฒนาคุณธรรมผู้เรียน โรงเรียนวิสุทธิพุทธบ้านสะป๋ง

สถานศึกษามีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะพึงประสงค์ให้เต็มศักยภาพของผู้เรียน โดยการจัดสรรเวลาและส่งเสริมให้จัดกิจกรรมต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งภายในสถานศึกษาและในท้องถิ่นหรือสังคม ตลอดจนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความสนใจ พัฒนาความรู้ความสามารถและปรับประยุกต์สู่ชีวิตจริง อีกทั้งสถานศึกษาควรจะต้องเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นเข้าสู่ชั้นเรียน ขยายให้กว้างขวางเป็นระดับสถานศึกษาสู่ชุมชนและสังคม โดยสถานศึกษาทำหน้าที่ในด้านการบริหารกิจกรรมภายในชั้นเรียนและในสถานศึกษาประสานงานความร่วมมือกับชุมชนและสังคมในการทำกิจกรรมนอกสถานศึกษา ดังตัวอย่างโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่สถานศึกษาเป็นผู้จัดหรือโครงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียน และกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมโดยผู้เกี่ยวข้องมีบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนดังนี้^๖

๑. บทบาทของครู ครูทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและผู้สนับสนุนให้นักเรียนทำกิจกรรมโครงการหรือโครงการต่างๆ ทั้งในกลุ่มสาระ ภายในห้องเรียนหรือในระดับสถานศึกษาและชุมชน

^๖ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **คู่มือการจัดทำรายงานการประเมินตนเองโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ** (Self Assessment Report : SAR) (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕-๑๖.

ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมในด้านการพัฒนาตน การพัฒนาการทำงาน และการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยแนะนำแหล่งข้อมูลต่างๆอย่างใดก็ตามครูจะแจ้งให้ผู้เรียนเก็บรวบรวมร่องรอยหรือหลักฐานการจัดกิจกรรม โครงการหรือโครงการต่างๆ จัดทำเป็นแฟ้มสะสมผลงาน และเขียนวิเคราะห์จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาของกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงตนเองและการทำกิจกรรมครั้งต่อไป

๒. บทบาทของผู้ปกครอง ผู้ปกครองมีบทบาทในการสนับสนุนช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจในการทำดีและยังเป็นโอกาสให้ผู้ปกครองรับรู้พฤติกรรม การทำกิจกรรมของนักเรียน ขณะเดียวกันก็สามารถทำบทบาทเป็นผู้ประเมินการทำกิจกรรมนั้นๆด้วย เนื่องจากผู้ปกครองเป็นผู้ใกล้ชิดตัวผู้เรียนมากที่สุดถือว่าเป็นเป้าหมายและเป็นต้นแบบการพัฒนาคุณธรรมที่สำคัญที่สุด เป็นผู้มีส่วนร่วมในการปลูกฝัง ส่งเสริมคุณธรรมโดยตรง นอกจากนี้ผู้ปกครองยังอาจให้นักเรียนได้ไปร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมที่ผู้ปกครองทำอยู่ได้อีกด้วย

๓. บทบาทของผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาคุณธรรม โดยอาจเริ่มต้นจากการเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ไปสู่การเป็นผู้นำการจัดกิจกรรมหรือสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ และเมื่อสิ้นปีการศึกษาแต่ละชั้นปี ผู้เรียนจะได้นำผลงานเด่นที่ปฏิบัติมาในรอบปีนั้นๆ เพื่อเก็บสะสมไว้เป็นผลงานต่อไป

๓.๙ แนวคิดการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนวิถีพุทธบ้านสะป๋ง

เด็กและเยาวชนมีความสำคัญต่อประเทศมากดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ ได้เน้นถึงการพัฒนาศักยภาพของคนในด้านจิตใจไว้ดังต่อไปนี้

การพัฒนาและเสริมสร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมมีจิตสำนึกที่รับผิดชอบการเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรมและสุนทรียภาพทางด้านจิตใจ เสริมสร้างองค์ความรู้ของบุคลากรให้เป็นผู้นำด้านการพัฒนาจิตใจอย่างแท้จริง พัฒนาความรู้ความเข้าใจในหลักจริยธรรมและหลักศาสนาต่อนักเรียน นักศึกษาที่จะสามารถไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้^๗

แสง จันทร์งาม ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมโดยจำแนกตามรูปศัพท์ว่า จริย คือ ความประพฤติและธรรม หมายถึงคุณภาพจิตใจของแต่ละคนซึ่งตรงกับคำว่า (Virtues) ฉะนั้น จริยธรรมจึงหมายถึงคุณภาพจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทดังนี้^๘

๑. สร้างความเจริญแก่ตนเองเช่น ความขยัน ความอดทน รู้จักพึ่งตนเอง

^๗ ชาชีวัฒน์ ศรีแก้ว, การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินไทยและพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๓๔, (กรุงเทพมหานคร: พัฒนาการศึกษา, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔-๓๕.

^๘ แสง จันทร์งาม, พุทธศาสนาวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๒.

๒. ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ เช่น มีมิตรภาพต่อบุคคลอื่น สุภาพ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเห็นอกเห็นใจบุคคลอื่น

๓. ส่งเสริมชาติบ้านเมือง เช่น ความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์มีความเสียสละ

สมบุรณ์ ศาลยาชีวิน กล่าวถึงองค์ประกอบของจริยธรรมแนวความคิดของปราชญ์แขนงต่างๆได้แยกจริยธรรมตามลักษณะเป็นหมวดอย่างชัดเจน เช่น ของเดอว์ไคม์(Durkheim) ได้จำแนกองค์ประกอบว่า^๙

๑. ความมีระเบียบ
๒. หน้าที่ความผูกพันต่อสังคม
๓. ความรู้จักสำนึกผิดชอบชั่วดีด้วยตนเอง

อาภรณ์ พุกกะมาน กล่าวว่า ศักยภาพพฤติกรรมเป็นผลจากการประเมินความถูกผิดของพฤติกรรม ความเชื่อถือ ปฏิบัติทางจริยธรรม การรับรู้ทัศนคติพฤติกรรมของบุคคลต่างๆจากการประเมินศักยภาพพฤติกรรมของคนในสังคมปัจจุบันก็เป็นการพยากรณ์ว่าพฤติกรรมต่างๆที่แสดงออกไปนั้น จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงแก้ไขอย่างไรในอนาคต^{๑๐}

วงศ์กร เจียมเฒ่า กล่าวว่าการแสดงออกพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือปัญหาเด็กในการกระทำ ความผิดเป็นปัญหาสังคมปัจจุบันอย่างมาก จากปัญหาต่างๆ บ่งบอกถึงความเสื่อมโทรมทางคุณธรรม จริยธรรมและความล้มเหลวทางการศึกษา เช่น การสร้างค่านิยม ฟุ้งเฟ้อ ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย นิยมของแพง เด็กทั้งหญิงและชายมีจิตวิปริต (ผู้หญิงมีพฤติกรรมอยากเป็นผู้ชาย ผู้ชายมีพฤติกรรมอยากเป็นผู้หญิง) มากขึ้น รักร่วมเพศ มั่วสุมต่างๆเช่น ดิสโก้เทค ชอบแต่งกายเพี้ยนๆ ถือเป็นการบ่งพร่องของสถาบันครอบครัว ตลอดถึงสถาบันการศึกษาไม่ได้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็ก การเห็นห่างจากหลักศาสนา ดังนั้นในการที่จะโน้มน้าวจิตใจของเด็กและเยาวชนเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันเร่งสร้างค่านิยมอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในจิตใจของเด็ก โดยเฉพาะคุณธรรม จริยธรรม เชื่อว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กจะเปลี่ยนไป^{๑๑}

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้มองจริยธรรมเป็นลักษณะทางสังคมของมนุษย์ในหลายลักษณะ จะมีคุณสมบัติอย่างไร คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน อีกส่วนเป็นลักษณะที่

^๙ สมบุรณ์ ศาลยาชีวิน, **จิตวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ใหญ่**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒), หน้า ๓.

^{๑๐} อาภรณ์ พุกกะมาน, **การศึกษาสอนศีลเพื่อสร้างเสริมพุทธธรรมจริยาในสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ, ๒๕๓๐), หน้า ๓๔.

^{๑๑} วงศ์กร เจียมเฒ่า, **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๙), หน้า ๓.

สังคมไม่ต้องการ สังคมจะลงโทษและพยายามกำจัด และยังแบ่งประเภทของจริยธรรมตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ไว้ ๔ ประเภทดังนี้^{๑๒}

๑. ความรู้เชิงจริยธรรม เป็นการศึกษาสิ่งที่บรรพบุรุษ สังคม ได้กำหนดไว้หรือมีประสบการณ์มาก่อน เป็นการเรียนรู้ว่าสิ่งนี้ควรทำ-ไม่ควรทำ แยกแยะจริยธรรมทั้งสองด้านไว้อย่างชัดเจน เช่นด้านบวกเมื่อกระทำแล้วมีความก้าวหน้า ส่วนด้านลบเมื่อกระทำแล้วมีแต่ความหายนะเสื่อมเสีย

๒. ทศนคติเชิงจริยธรรม เมื่อมีความรู้เชิงจริยธรรมแล้วทำให้แยกแยะสิ่งไหนดี-สิ่งไหนไม่ดี ดวงปัญญาสว่างทำให้เกิดความรู้สึกในจิตว่าชอบ-ไม่ชอบ ตามธรรมดาที่ศนคติหรือเจตนาดีไปจะเป็นวัตถุสิ่งของ คน ในข้อนี้ความหมายจะรวมถึงค่านิยมด้วย ซึ่งค่านิยมนั้นไปจะเป็นมโนธรรมที่เกิดจากภายในเช่น ความดี-ความชั่ว ถูก-ผิด แต่เป็นเพียงความรู้สึกของแต่ละบุคคล

๓. เหตุผลเชิงจริยธรรม การใช้วิจารณ์ญาณตัดสินใจในการแสดงพฤติกรรมด้วยการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา การให้ปันสิ่งของแก่บุคคลอื่นบางทีความรู้สึกอาจแตกต่างกันได้เช่น ให้ไปด้วยความไม่เต็มใจเพราะทนเข้าซี่ไม่ไหว กับการให้ด้วยความเต็มใจหรือด้วยความศรัทธา

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในด้านที่สังคมยอมรับหรือไม่ยอมรับนั้นขึ้นอยู่กับเหตุผลเชิงจริยธรรมซึ่งต้องมองให้ลึกๆในการเห็นของแต่ละบุคคลใดบุคคลหนึ่งแสดงพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ บุคคลนั้นมีคุณธรรมมีคุณธรรมจริยธรรมสูงยังไม่สมบูรณ์ ต้องทบทวนว่าการที่บุคคลนั้นกระทำไปด้วยความรู้สึกอย่างไร หรือหวังผลตอบแทนอย่างไรเช่นถ้าการให้ปันสิ่งของไปเพราะทนเข้าซี่ไม่ไหวทำให้เกิดความรำคาญ กรณีนี้ไม่เชื่อว่าบุคคลนั้นมีคุณธรรมสูงส่ง

ตามแนวคิดของบราวน์(Brown) ได้กล่าวถึงลักษณะของจริยธรรมว่าขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคล โดยบราวน์ได้แบ่งจริยธรรมไว้เป็น ๓ ด้าน

๑. ด้านความรู้ (Knowledge)

๒. ด้านความรู้สึก (Feeling)

๓. ด้านการปฏิบัติ (Conduct)

ตามแนวคิดของ ฮอฟแมน (Hoffman) แบ่งจริยธรรมออกเป็น ๓ ด้านดังนี้

๑. ความคิดด้านศีลธรรมหรือจริยธรรม (Moral Thought)

๒. ความรู้สึกทางศีลธรรมหรือจริยธรรม (Moral Feeling)

๓. การแสดงพฤติกรรมทางศีลธรรม (Moral Behavior)

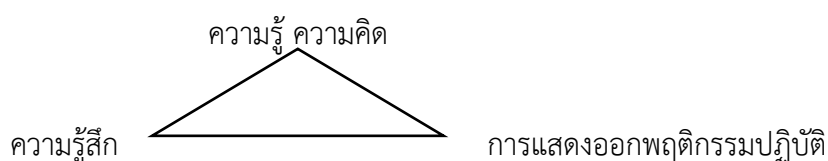
^{๑๒} ดวงเดือน พันธุนาวิน, **จริยธรรมของเยาวชนไทย**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๑.

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้มองจริยธรรมคือศีลธรรมนั้นเป็นด้านๆ ว่า

๑. ด้านความรู้ ความคิด มนุษย์ที่ได้รับการเรียนรู้เนื่องจากสังคมปัจจุบันหรือสังคมโลกทุกสิ่งย่อมมีสิ่งควบคู่กันไปในทิศทางตรงกันข้ามเสมอ เช่น ความดี-ความชั่ว ร้อน-เย็น สูง-ต่ำ คนในสังคมปัจจุบันคิดไว้อย่างไร บรรพบุรุษได้คิดไว่ก่อนแล้ว ศาสดาได้ค้นพบจนรู้แจ้งเห็นจริงในหลักสัจธรรมก่อนแล้ว จึงเผยแผ่ให้คนยุคต่อมาได้นำไปประพฤติปฏิบัติ แม้ว่าในแต่ละสังคมจะมีวิธีการคิดที่อาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคล ในการเรียนรู้มากเป็นพหูสูตร ทำให้คิดได้ คิดเป็น แต่ด้วยจิตสำนึกแล้วก็มุ่งไปในบรรทัดฐานเดียวกันคือความอยากให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๒. ด้านความรู้สึกรู้ การเกิดความรู้สึกจะต้องมีเป้าหมาย สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถสื่อให้บุคคลอื่นได้รับรู้ในรูปของคำพูด ท่าทาง หรือแสดงออกมาโดยการถูกบังคับ เช่น ความจงรักภักดี ความเมตตา-กรุณา ความรักชาติบ้านเมือง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ถือเป็นเป้าหมายโดยมีจิตสำนึกว่าจะประพฤติปฏิบัติไปในแนวทางใดทางหนึ่งขึ้นอยู่กับคนที่บุคคลนั้นๆได้รับการอบรมชี้แนะมาดีหรือไม่อย่างไร สภาพสิ่งแวดล้อม การศึกษาอบรม เช่นเด็ก๒คน อยู่ในสภาพแวดล้อมและได้รับการศึกษาอบรมที่แตกต่างกันให้มองเป้าหมายเดียวกันเด็กจะมีความรู้สึกต่อการมองที่ต่างกัน

๓. ด้านการแสดงพฤติกรรมปฏิบัติ การแสดงพฤติกรรมต่างๆออกมาเมื่อประสบปัญหาทางจริยธรรมต้องใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจคนที่ไม่มีความรู้จริยธรรมจะแสดงออกด้วยการกระทำที่ไม่ดีเป็นพฤติกรรมเชิงลบ เช่น สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและบุคคลอื่น ลักษณะไม่มีความรับผิดชอบ ส่วนคนที่มีคุณธรรมจริยธรรมเชิงบวก จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของความรู้สึกรู้ที่ได้สั่งสมมา ระยะเวลาเป็นเครื่องกำหนดซึ่งได้ปูพื้นฐานการศึกษาการเรียนรู้ การฝึกอบรมช่วยเหลือผู้อื่น มีความจริงใจไม่มีอคติ คุณธรรมจริยธรรมของแต่ละบุคคลสมบูรณ์ได้จะต้องครบองค์ประกอบซึ่งเป็นเหมือนวัฏจักรดังรูป

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักธรรมที่ดำรงเป็นอารมณ์เครื่องประดับร่างกายจิตใจของบุคคล เช่น การมีระเบียบวินัย ขยัน อดทน มีเมตตา มีความยุติธรรม มีความจงรักภักดีซึ่งล้วนแต่เป็นคุณธรรมที่ทำให้เป็นคนมีคุณภาพมีจิตตระหนักรู้ในการที่จะรับผิดชอบต่อหน้าที่การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรทั้งมนุษย์และธรรมชาติ เด็กผู้มีความรู้จริยธรรมจะต้องมีการประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ดีในสังคมได้กำหนดไว้ จากสภาพปัญหาปัจจุบันเราพบว่าเด็กและเยาวชนไทยมีความประพฤติไปในทางที่สังคมไม่พึงประสงค์ สร้างความเดือดร้อนให้คนอื่นมากขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องช่วยกันสร้างเสริมให้เขาเหล่านั้นมีคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น ดังนั้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่

มนุษย์สร้างขึ้นและใช้เป็นเครื่องมือในการขัดเกลามนุษย์ให้เรียนรู้ ฝึกหัด เพื่อเกิดผลต่อชีวิตมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่อไป

๓.๑๐ การประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ข้อคิดแก่คณะผู้ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธว่าในการพัฒนาคนต้องอาศัยหลักการที่เป็นองค์รวมของ ศิล สมาธิ ปัญญา แต่เมื่อถึงขั้นของการพิจารณาผลหรือขั้นการวัดผลแห่งการพัฒนาต้องแยกเป็น ๔ ด้าน หรือภาวนา ๔ เพื่อพิจารณาให้ชัดเจนเป็นด้านๆ ไปด้วยว่าด้านใดเกิดผลอย่างไรได้แก่^{๑๓}

๑. กายภาวนา เป็นการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพหรือทางด้านวัตถุ

๒. ศิลภาวนา เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางด้านสังคม ด้านเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งสัตว์ทั้งหลาย

๓. จิตตภาวนา เป็นการพัฒนาด้านจิตใจที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึกและมีบทบาทออกมาทางเจตจำนง

๔. ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาด้านปัญญาและความรู้ความเข้าใจ คิดได้ หยั่งเห็น จากหลักการดังกล่าวข้างต้น

โครงการโรงเรียนวิถีพุทธกระทรวงศึกษาธิการได้นำมาสร้างเป็นตัวชี้วัดด้านผลผลิต คือผลอันเกิดแก่นักเรียนดังนี้

องค์ประกอบหลัก คือ พัฒนากาย ศิล จิต และปัญญาอย่างบูรณาการ องค์ประกอบย่อยคือ

๑) กาย (กายภาพ) ข้อบ่งชี้คุณภาพ ได้แก่ (๑) บริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้ (๒) การดูแลร่างกายและแต่งกายสะอาดเรียบร้อย (๓) ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลและสิ่งแวดล้อม

๒) ด้านศิลป (สังคม) ข้อบ่งชี้คุณภาพได้แก่ (๑) มีศิลป ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต (๒) มีวินัยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา (๓) สามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต

๓) จิต (จิตใจ/อารมณ์) ข้อบ่งชี้คุณภาพ ได้แก่ (๑) มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนบุญคุณ (๒) มีจิตใจเมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน) ต่อกัน (๓) ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร (๔) มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน

^{๑๓} กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการประเมินการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๔๐.

๔) ปัญหา ขอบ่งชี้คุณภาพ ได้แก่ (๑) มีศรัทธา และเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัย (๒) รู้อุป – บุญ คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ (๓) ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ (๔) รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

สุขภาพตนเอง ความภาคภูมิใจในตัวเอง ความรู้ตัวไม่ประมาท ความขยันหมั่นเพียร การระงับความอยากและการต้านทานความชั่ว การแสดงอารมณ์อย่างถูกกาลเทศะ ความเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนการปฏิบัติทางจริยธรรมที่เคยเห็นคนอื่นทำน้อยที่สุดก็คือ ความละเอียดใจ^{๑๔}

๓.๑๑ ตัวอย่างโครงการกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนบ้านสะป๋ง

โครงการกิจกรรมหนูน้อยจิตอาสา ของโรงเรียนบ้านสะป๋ง

โครงการคุณธรรม

โครงการ : “หนูน้อยจิตอาสา”

จัดทำโดย : กลุ่มหนูน้อยจิตอาสา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนบ้านสะป๋ง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต ๑

หลักธรรมสำคัญ : อิทธิบาทสี่ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)

: พรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)

พระราชดำริที่สำคัญ : หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข

(ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตนเอง/เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม)

ประเด็นปัญหาหลัก : การปลูกฝังความประพฤติเพื่อนำไปสู่การมีนิสัยที่ดีที่มีความเสียสละ รับผิดชอบ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พากเพียร ขยันอดทน มีวินัย มีความสามัคคี มีความเมตตา กรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และนำทักษะความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ สร้างนึ้สนำไปสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมจิตอาสาอันดีงาม โดยน้อมนำพระราชดำริหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมาย : นักเรียนโรงเรียนบ้านสะป๋ง จำนวน ๕๗ คน

กิจกรรมเด่น : ประชุม รวมกลุ่ม วางแผน แต่งตั้งคณะทำงาน ศึกษาปัญหา ประเด็นการแก้ปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย โรคต่างๆที่เกิดขึ้นบ่อยๆกับชาวบ้าน กิจกรรมอาสาช่วยงานในหมู่บ้าน กิจกรรมอาสาออกกำจัดลูกน้ำ

---

^{๑๔} สุรพงษ์ ลือทองจักร, “จริยธรรมและศักยภาพของการปฏิบัติจริยธรรมในเยาวชน”, รายงานวิจัย, (อุดรธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๖๖).

ยุ่งลาย ทำความสะอาดห้องน้ำ ห้องส้วม ภายในโรงเรียนและหมู่บ้าน กิจกรรมทำน้ายาปรับผ้านุ่มและทำน้ายาล้างจาน กิจกรรมประดิษฐ์อุปกรณ์ออกกำลังกายมือเพื่อสุขภาพ

ผลที่เกิดขึ้น : นักเรียนมีความตระหนักรู้ และมีความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีนิสัยและความประพฤติที่ดี นำความรู้ที่ได้จากการฝึกทักษะนี้ ไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มีความรับผิดชอบ พากเพียร ขยันอดทน มีวินัย ซื่อสัตย์ สามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเมตตา กรุณา ประหยัดพอเพียง กตัญญู กตเวที มีคุณธรรมจริยธรรม จิตอาสาที่ดีงาม

ที่มาและความสำคัญ

โครงการคุณธรรมเรื่อง “หนูน้อยจิตอาสา” โดยกลุ่มหนูน้อยจิตอาสา นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ โรงเรียนบ้านสะป๋ง ได้ปรึกษากันและจัดตั้งกลุ่มเพื่อทำโครงการโดยให้ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มหนูน้อยจิตอาสา เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน โดยสร้างความตระหนักรู้และมีความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณประโยชน์ของคุณความดีที่สื่อก่อมาจากการประพฤติปฏิบัติของนักเรียนทำให้นักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามตั้งแต่เยาว์วัย ให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีความสมบูรณ์ มีความสมดุลทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคม สามารถพึ่งตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตามความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับทิศทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนด้วย กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมโครงการหนูน้อยจิตอาสา ได้แก่ กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย กิจกรรมอาสาช่วยงานในหมู่บ้าน กิจกรรมอาสาออกกกำลังกายในโรงเรียนและหมู่บ้าน กิจกรรมทำความสะอาดเก็บขยะล้างห้องน้ำและกิจกรรมทำน้ายาปรับผ้านุ่ม ทำน้ายาล้างจาน กิจกรรมทำเครื่องออกกำลังกายมือเพื่อสุขภาพ เป็นต้น

ปัจจุบันนี้เด็กและเยาวชนยังไม่ค่อยเห็นคุณค่าและความสำคัญของการมีจิตสำนึกในด้านการมีน้ำใจ มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนของท้องถิ่นตนเท่าที่ควร มักใช้เวลาส่วนใหญ่ดูทีวี เล่นเกมซึ่งมักจะเกิดปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเช่น ความก้าวร้าว ไม่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ขาดคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้วันก็จะทวีความรุนแรงมากขึ้นและส่งให้เป็นปัญหาทางสังคมตามมาคณะผู้จัดทำโครงการกลุ่มหนูน้อยจิตอาสา จึงได้เลือกทำกิจกรรม ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นนี้ ผู้จัดทำโครงการได้ใช้เป็นสื่อในการสร้างแรงบันดาลใจแก่น้องๆ และเพื่อนๆ ให้มีนิสัยที่ดีมีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น และกิจกรรมเหล่านี้สามารถเสริมสร้างให้ผู้ประพฤติและปฏิบัติเกิดความรู้และตระหนักรู้ในการทำมาดี แยกแยะว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด แล้วนำสิ่งที่ดีงามในการปฏิบัตินั้นมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้แนะแนวทางในการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับให้มีความพอเพียง มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรอบรู้ ความรอบคอบในการปฏิบัติงานต่างๆ การดำเนินกิจกรรมตามโครงการได้ยึดแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้หลักการ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง และ ๒ เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรมนอกจากนี้ การดำเนินงานทั้งหมดทุกกิจกรรม ยังได้น้อมนำพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัส ใน เรื่องความสามัคคี ความอดทน ความขยัน ความพากเพียร ความประหยัดพอเพียง ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เมตตากรุณาและความกตัญญูทดแทน

ดังนั้น จากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงโปรดเมตตาต่อพสกนิกรชาวไทยดังกล่าว ผู้จัดทำโครงการ จึงได้น้อมนำพระราชดำริ มาสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความเมตตากรุณาไม่เห็นแก่ตัว และนำประสบการณ์องค์ความรู้ที่ได้จากการประพฤติปฏิบัติไปเผยแพร่แนะนำต่อผู้อื่นเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีทักษะในการทำงานสร้างนิสัยที่ดี เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมคณะผู้จัดทำโครงการจึงได้จัดทำโครงการหนูน้อยจิตอาสาขึ้น เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนทำความดีเฉลิมพระเกียรติแด่องค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในวโรกาสมีพระชนมายุ ๘๙ พรรษา และครองราชย์ครบ ๗๐ ปี
๒. เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของการเสียสละต่อส่วนรวม การร่วมมือกันสร้างสิ่งที่ดีงามให้แก่ชุมชนและมีความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
๓. เพื่อให้มีความรับผิดชอบ พากเพียรขยันอดทน มีวินัย ซื่อสัตย์ สามัคคี มีความเมตตากรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ ประหยัดพอเพียง กตัญญูทดแทน และ มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม มีจิตอาสา
๔. เพื่อให้นักเรียนประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของโรงเรียน และชุมชน
๕. เพื่อให้ผู้สูงอายุ หรือผู้ด้อยโอกาส ๓ หมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียนบ้านสะป๋ง ได้รับการดูแลจากกลุ่มหนูน้อยจิตอาสา
๖. เพื่อให้ที่สาธารณะ เช่น วัด โรงเรียน ถนนหนทางในหมู่บ้านได้รับการดูแลรักษาความสะอาดจากกลุ่มหนูน้อยจิตอาสา

สถานที่ขอบเขตของการศึกษา

นักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง ปีการศึกษา ๒๕๕๙ จำนวน ๕๗ คน บ้าน, วัด , โรงเรียน หมู่บ้านสะปึ่งน้อย หมู่ ๓, หมู่บ้านม่วงน้อย หมู่ ๔, หมู่บ้านสะปึ่งหลวง หมู่ ๘ ตลอดถึงผู้ปกครองนักเรียน

ระยะเวลาในการดำเนินงาน

ตลอดปีการศึกษา ดำเนินการในภาคเรียนที่ ๑ (มิ.ย. ๕๙ – ก.ย. ๕๙) และภาคเรียนที่ ๒ (พ.ย. ๕๙ – มี.ค. ๖๐)

บทที่ ๔

ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียน

โรงเรียนบ้านสะป๋ง ต.ม่วงน้อย อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

การศึกษาผลสัมฤทธิ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธและการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียน โรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอผลการวิเคราะห์ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษากลุ่มนักเรียน

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของนักเรียน

ที่	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
	เพศ		
๑	เพศชาย	๑๖	๔๒.๑
๒	เพศหญิง	๒๒	๕๗.๙
	รวม	๓๘	๑๐๐.๐
	อายุ		
๑	๖ – ๘ ปี	๑๒	๓๑.๖
๒	๙ – ๑๑ ปี	๑๘	๔๗.๔
๓	๑๒ ปีขึ้นไป	๘	๒๑.๑
	รวม	๓๘	๑๐๐.๐
	ระดับชั้น		
๑	ประถมศึกษาปีที่ ๑	๘	๒๑.๑
๒	ประถมศึกษาปีที่ ๒	๔	๑๐.๕
๓	ประถมศึกษาปีที่ ๓	๒	๕.๓
๔	ประถมศึกษาปีที่ ๔	๖	๑๕.๘
๕	ประถมศึกษาปีที่ ๕	๑๐	๒๖.๓

๖	ประถมศึกษาปีที่ ๖	๘	๒๑.๑
	รวม	๓๘	๑๐๐.๐
	ศาสนา		
๑	พุทธ	๓๘	๑๐๐.๐
๒	คริสต์	๐	๐.๐
๓	อิสลาม	๐	๐.๐
๔	อื่นๆ	๐	๐.๐
	รวม	๓๘	๑๐๐.๐
	สถานภาพครอบครัว		
๑	ยากจน	๒	๕.๓
๒	ปานกลาง	๓๑	๘๑.๖
๓	ค่อนข้างดี	๑	๒.๖
๔	ดี	๔	๑๐.๕
	รวม	๓๘	๑๐๐.๐

นักเรียนเป็นเพศชาย จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๑ เพศหญิง จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๙ มีอายุระหว่าง ๙ – ๑๑ ปี จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๔ รองลงมา คือ ๖ – ๘ ปี จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๖ และ ๑๒ ปีขึ้นไป จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑

กำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ รองลงมา คือ ประถมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑ ประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑ ประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘ ประถมศึกษาปีที่ ๒ จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕ และ ประถมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๓ ตามลำดับ

ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐ ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง จำนวน ๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๖ รองลงมา คือ ฐานะดี จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕ ฐานะยากจน จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๓ และฐานะค่อนข้างดี จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๖ ตามลำดับ

๔.๑.๒ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธด้านกายภาพ

ตารางที่ ๔.๑.๒ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านกายภาพ

ที่	ด้านกายภาพ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
๑	เลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าเหมาะสมกับราคา	๔.๑๓	๐.๙๓	มาก
๒	รับประทานอาหารหมดจานไม่กินทิ้งกินขว้าง	๔.๐๕	๑.๐๑	มาก
๓	ใช้สมุดหน้าดินใช้ดินสopakกาให้หมดแท่ง	๔.๑๑	๑.๑๗	มาก
๔	รู้จักซ่อมแซมของใช้ที่ชำรุด	๓.๖๕	๑.๐๓	มาก
๕	ปิดน้ำ ไฟ พัดลม ทุกครั้งที่เลิกใช้	๔.๔๕	๐.๗๖	มาก
๖	ออกกำลังกายสม่ำเสมอ	๓.๖๕	๑.๐๑	มาก
๗	แต่งกายสะอาดเรียบร้อย	๔.๔๒	๐.๘๓	มาก
๘	ล้างมือก่อน-หลังรับประทานอาหาร	๔.๔๗	๐.๙๒	มาก
๙	ทรงผมถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน	๔.๓๙	๐.๘๒	มาก
๑๐	ทำความสะอาดห้องเรียนและเขตที่ได้รับมอบหมาย	๔.๑๑	๑.๒๐	มาก
๑๑	ทิ้งขยะในถังขยะหรือจัดให้	๔.๑๖	๐.๙๕	มาก
๑๒	รู้จักแยกแยะประเภทขยะ	๔.๐๓	๑.๐๕	มาก
๑๓	ช่วยกันดูแลต้นไม้ สิ่งแวดล้อม รวมบริเวณโรงเรียน	๔.๐๐	๐.๙๓	มาก
	รวม	๔.๑๒	๐.๙๗	มาก

จากการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านกายภาพ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๒ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้

๑. ล้างมือก่อน-หลังรับประทานอาหาร อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๗

๒. ปิดน้ำ ไฟ พัดลม ทุกครั้งที่เลิกใช้ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๕

๓. แต่งกายสะอาดเรียบร้อย อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๒

๔. ทรงผมถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙
๕. ทิ้งขยะในถังขยะหรือจัดให้ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๖
๖. เลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าเหมาะสมกับราคา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๓
๗. ใช้สมุดหน้าดินใช้ดินสอปากกาให้หมดแท่ง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๑
๘. ทำความสะอาดห้องเรียนและเขตที่ได้รับมอบหมาย อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๑
๙. รับประทานอาหารหมดจานไม่กินทิ้งกินขว้าง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๕
๑๐. รู้จักแยกแยะประเภทขยะ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๓
๑๑. ช่วยกันดูแลต้นไม้ สิ่งแวดล้อม รวมบริเวณโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐
๑๒. รู้จักซ่อมแซมของใช้ที่ชำรุด อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๕
๑๓. ออกกำลังกายสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๕

๔.๑.๓ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธด้านศีล (สังคม)

ตารางที่ ๔.๑.๓ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ในชีวิตตามแนววิถี

พุทธของนักเรียนในด้านศีล (สังคม)

ที่	ด้านศีล (สังคม)	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
๑	รับผิดชอบต่อหน้าที่	๔.๐๐	๐.๙๐	มาก
๒	หลังเลิกเรียนกลับไปช่วยครอบครัว	๓.๘๙	๑.๐๙	มาก
๓	ทำงานบ้านเสมอ	๓.๙๗	๐.๘๕	มาก
๔	ร่วมมือในการทำงานกลุ่ม	๔.๓๗	๐.๘๕	มาก
๕	มาโรงเรียนสม่ำเสมอ ไม่ขาดเรียน	๔.๑๖	๐.๘๐	มาก
๖	ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของ โรงเรียน	๔.๓๗	๐.๖๗	มาก
๗	ไม่เล่นไม่คุยขณะที่ครูสอน	๓.๗๔	๐.๙๒	มาก
๘	รักษาความสะอาดของห้องเรียนและ บริเวณโรงเรียน	๔.๔๒	๐.๘๓	มาก
๙	เข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อน-หลัง	๔.๔๒	๐.๗๖	มาก
๑๐	เดินแถวเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนการสอน ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย	๓.๘๔	๐.๘๙	มาก
๑๑	ไม่ลอกการบ้านเพื่อน	๔.๒๑	๐.๘๑	มาก
๑๒	ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตนเอง	๔.๓๒	๐.๙๐	มาก

๑๓	หลังพักกลางวันช่วยงานของโรงเรียนเสมอ	๓.๖๖	๐.๙๑	มาก
๑๔	เก็บของตกส่งครูไม่ลักขโมย	๔.๗๑	๐.๖๕	มากที่สุด
๑๕	ไม่หยิบนายของผู้อื่นมาเป็นของตน	๔.๕๓	๑.๐๑	มากที่สุด
๑๖	รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม	๔.๑๓	๐.๗๘	มาก
๑๗	ช่วยกันดูแลต้นไม้ สิ่งแวดล้อม รอบบริเวณโรงเรียน	๔.๐๐	๐.๙๓	มาก
๑๘	อ่านหนังสือต่างๆ เป็นประจำ	๓.๖๘	๐.๙๗	มาก
๑๙	ช่วยทำงานบ้านก่อนและหลังกลับจากโรงเรียน	๓.๘๓	๑.๐๐	มาก
๒๐	ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน	๔.๑๑	๐.๘๑	มาก
๒๑	ไม่ขีดเขียน หรือทำโต๊ะ เก้าอี้ห้องเรียน	๓.๙๒	๐.๙๒	มาก
๒๒	ยกมือไหว้สวัสดีกับคุณครูและบุคคลอื่นทุกครั้ง	๔.๕๑	๐.๖๙	มากที่สุด
๒๓	ไหว้พระสวดมนต์ตอนเช้าและก่อนนอนทุกวัน	๓.๙๗	๑.๐๑	มาก
๒๔	ใส่บาตรตอนเช้าเป็นประจำ	๓.๓๒	๑.๒๗	ปานกลาง
๒๕	ได้เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา	๔.๐๘	๑.๐๖	มาก
๒๖	ช่วยผู้ปกครองจัดของใส่บาตรเสมอ	๓.๖๘	๐.๘๕	มาก
๒๗	ไม่ฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์	๓.๙๒	๐.๘๐	มาก
๒๘	อ่านหนังสือทุกวัน	๔.๐๓	๐.๙๙	มาก
๒๙	เมื่อฟังพระเทศน์แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติทุกครั้ง	๓.๖๑	๐.๘๘	มาก
	รวม	๔.๐๕	๐.๘๙	มาก

จากการศึกษาการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านศีล (สังคม) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๕ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้

๑. เก็บของตกส่งครูไม่ลักขโมย อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๗๑
๒. ไม่หยิบนายของผู้อื่นมาเป็นของตน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๕๓
๓. ยกมือไหว้สวัสดีกับคุณครูและบุคคลอื่นทุกครั้ง อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑
๔. รักษาความสะอาดของห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๒

๕. เข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อน-หลัง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๒
๖. ร่วมมือในการทำงานกลุ่ม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๓๗
๗. ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๓๗
๘. ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตนเอง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๓๒
๙. ไม่ลอกการบ้านเพื่อน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๒๑
๑๐. รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๓
๑๑. ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๑
๑๒. ได้เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๘
๑๓. อ่านหนังสือทุกวัน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๓
๑๔. รับผิดชอบต่อหน้าที่ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐
๑๕. ส่งงานสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐
๑๖. ช่วยกันดูแลต้นไม้ สิ่งแวดล้อม รอบบริเวณโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐
๑๗. ทำงานบ้านเสมอ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗
๑๘. ไหว้พระสวดมนต์ตอนเช้าและก่อนนอนทุกวัน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗
๑๙. ไม่ขีดเขียน หรือทำไต่ะ แก้วอี้ห้องเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒
๒๐. ไม่ฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒
๒๑. หลังเลิกเรียนกลับไปช่วยครอบครัว อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙
๒๒. เดินแถวเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔
๒๓. ช่วยทำงานบ้านก่อนและหลังกลับจากโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๓
๒๔. ไม่เล่นไม่คุยขณะที่ครูสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๔
๒๕. อ่านหนังสือต่างๆ เป็นประจำ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๘
๒๖. ช่วยผู้ปกครองจัดของใส่บาตรเสมอ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๘
๒๗. หลังพักกลางวันช่วยงานของโรงเรียนเสมอ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๖
๒๘. เมื่อฟังพระเทศน์แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติทุกครั้ง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๑
๒๙. ใส่บาตรตอนเช้าเป็นประจำ อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๓๒

๔.๑.๔ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)

ตารางที่ ๔.๑.๔ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)

ที่	ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
๑	ทำงานให้เสร็จ ภายในเวลาที่กำหนด	๓.๖๘	๐.๙๑	มาก
๒	มีน้ำใจแบ่งขนมให้เพื่อนตามโอกาส	๔.๓๒	๐.๗๔	มาก
๓	ทำสมาธิและแผ่เมตตาก่อนนอนทุกวัน	๓.๔๑	๑.๐๗	ปานกลาง
๔	บริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ด้อยโอกาส	๓.๒๒	๑.๒๓	ปานกลาง
๕	เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นด้วยความเต็มใจ	๔.๕๗	๐.๕๕	มากที่สุด
๖	เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูทั้งต่อหน้าและลับหลัง	๔.๒๗	๐.๗๗	มาก
๗	มีความร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส	๔.๓๕	๐.๘๒	มาก
๘	มีความสุขในการเรียนเสมอ	๔.๐๓	๐.๙๓	มาก
๙	เอาใจใส่ต่อการทำงานจนเสร็จ	๔.๐๕	๑.๐๑	มาก
๑๐	มีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน	๓.๘๗	๐.๘๔	มาก
๑๑	ทำงานตรงต่อเวลา	๓.๘๒	๑.๑๘	มาก
๑๒	พูดตรงตามความเป็นจริงและปฏิบัติตาม	๔.๑๘	๐.๘๗	มาก
	รวม	๔.๐๒	๐.๘๙	มาก

จากการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๒ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้

๑. เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นด้วยความเต็มใจอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๕๗
๒. มีความร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๓๕
๓. มีน้ำใจแบ่งขนมให้เพื่อนตามโอกาส อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๓๒
๔. เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูทั้งต่อหน้าและลับหลัง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๒๗
๕. พูดตรงตามความเป็นจริงและปฏิบัติตาม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๘
๖. เอาใจใส่ต่อการทำงานจนเสร็จ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๕
๗. มีความสุขในการเรียนเสมอ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๓

๘. ทำงานให้เสร็จ ภายในเวลาที่กำหนด อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๘
 ๙. มีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๗
 ๑๐. ทำงานตรงต่อเวลา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๒
 ๑๑. ทำสมาธิและแผ่เมตตาทำก่อนนอนทุกวัน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๔๑
 ๑๒. บริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ด้อยโอกาส อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๒๒

๔.๑.๕ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธด้านปัญญา

ตารางที่ ๔.๑.๕ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านปัญญา

ที่	ด้านปัญญา	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
๑	มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา	๔.๔๓	๐.๗๓	มาก
๒	เมื่อพระเทศน์แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติทุกทุกครั้ง	๓.๕๙	๑.๐๙	มาก
๓	ซักถามข้อสงสัยจากครู	๓.๘๔	๐.๘๐	มาก
๔	ศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้	๓.๗๓	๐.๘๐	มาก
๕	กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้	๓.๕๙	๐.๙๓	มาก
๖	มีความเพียรพยายามปรับปรุงตนเองให้มีการพัฒนาขึ้นอยู่เสมอ	๔.๑๔	๐.๖๗	มาก
๗	เมื่อมีปัญหาการเรียนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญา	๓.๗๘	๐.๘๒	มาก
๘	กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง	๓.๙๗	๐.๖๕	มาก
๙	กล้าปฏิเสธในสิ่งที่ถูกต้อง	๔.๔๙	๐.๖๑	มาก
๑๐	มีการวางแผนในการทำงาน	๓.๕๙	๐.๙๖	มาก
	รวม	๓.๙๒	๐.๘๑	มาก

จากการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านปัญญา โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้

๑. กล้าปฏิเสธในสิ่งที่ถูกต้อง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๙

๒. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย ๔.๔๓

๓. มีความเพียรพยายามปรับปรุงตนเองให้มีการพัฒนาขึ้นอยู่เสมอ อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย ๔.๑๔

๔. กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗

๕. ซักถามข้อสงสัยจากครู อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔

๖. เมื่อมีปัญหาการเรียนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย
๓.๗๘

๗. ศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๓

๘. เมื่อพระเทศน์แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติทุกครั้ง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๕๙

๙. กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๕๙

๑๐. มีการวางแผนในการทำงาน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๕๙

๔.๑.๖ ผลการศึกษาความคิดเห็นการจัดกิจกรรมตามโครงการของโรงเรียนวิถีพุทธ

๑. นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อได้ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

ตารางที่ ๔.๑.๖.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้าน
ความรู้สึกเมื่อได้ร่วมกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ประทับใจและดีใจมากที่ได้ร่วมงานโรงเรียน	๑๐	๒๖.๓๒
๒. สนุก ตื่นเต้น ได้ความรู้ต่างๆ	๘	๒๑.๐๖
๓. สุขใจ รู้สึกดีมาก	๕	๑๓.๑๖
๔. รู้สึกภูมิใจที่ได้ช่วยโรงเรียนทำกิจกรรม	๙	๒๓.๖๘
๕. รู้สึกว่าโรงเรียนสะอาดขึ้น	๔	๑๐.๕๒
๖. รู้สึกดี เพราะทำให้มีมารยาทดีขึ้น มีความกระตือรือร้นมากขึ้น	๒	๕.๒๖
รวม	๓๘	๑๐๐.๐๐

จากผลการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกประทับใจและดีใจมากที่ได้ร่วมงานโรงเรียนจำนวน ๑๐ ราย (ร้อยละ ๒๖.๓๒) รองลงมารู้สึกสนุก ตื่นเต้น ได้ความรู้ต่างๆจำนวน ๘ ราย (ร้อยละ

๒๑.๐๖) รู้สึกสุขใจ ดีใจมาก จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๓๖) รู้สึกภูมิใจที่ได้ช่วยโรงเรียนทำกิจกรรม ๙ ราย (ร้อยละ ๒๓.๖๘) รู้สึกว่าโรงเรียนสะอาดขึ้น ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๒) รู้สึกดีเพราะทำให้มีมารยาทดีขึ้นมีความกระตือรือร้นมากขึ้น ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) ตามลำดับ

๒. นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมหรือแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

ตารางที่ ๔.๑.๖.๒ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้านความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมหรือแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ภูมิใจในตนเองที่รู้เรื่องต่างๆของคุณธรรม	๔	๑๐.๕๓
๒. ปลอดภัยเพราะได้ทำบุญ	๒	๕.๒๖
๓. ดีใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม	๖	๑๕.๓๐
๔. มีจิตใจสงบและมีสมาธิ	๒	๕.๒๖
๕. สนุก มีความสุขและได้ประโยชน์	๕	๑๓.๑๖
๖. ทำให้ได้บุญมาก	๔	๑๐.๕๓
๗. มีความรู้มากขึ้น	๑	๒.๖๓
๘. ภูมิใจที่ได้ปฏิบัติตนเป็นคนดี	๕	๑๓.๑๖
๙. มีความอดทนมากขึ้น	๒	๕.๒๖
๑๐. มีพฤติกรรมที่เรียบร้อยขึ้น	๓	๗.๘๙
๑๑. มีสติเพิ่มขึ้น	๒	๕.๒๖
๑๒. รู้สึกดีเพราะได้รักษาศาสนาพุทธไว้	๒	๕.๒๖
รวม	๓๘	๑๐๐.๐๐

จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมหรือแสดงตนเป็นพุทธมามกะพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกดีใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม มีจำนวน ๖ ราย (ร้อยละ ๑๕.๓๐) รองลงมา รู้สึกสนุกมีความสุขและได้ประโยชน์ มีจำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกภูมิใจที่ได้ปฏิบัติตนเป็นคนดี จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกภูมิใจในตนเองที่รู้เรื่องต่างๆของคุณธรรม จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกปลอดภัยเพราะได้ทำบุญ จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกมีจิตใจสงบและมีสมาธิ จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ

๕.๒๖)รู้สึก ทำให้ได้บุญมาก จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกมีความรู้มากขึ้น จำนวน ๑ ราย (ร้อยละ ๒.๖๓)รู้สึกมีความอดทนมากขึ้น จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกมีพฤติกรรมที่เรียบร้อยขึ้น จำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๗.๘๙) รู้สึกมีสติเพิ่มขึ้น จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกดีเพราะได้รักษาศาสนาพุทธไว้ จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) ตามลำดับ

๓. นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ทำสมาธิตอนเช้า

ตารางที่ ๔.๑.๖.๓ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้านความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิตอนเช้า

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ดีใจ เป็นสุข ไม่มีความทุกข์ เกิดสมาธิ	๔	๑๐.๕๓
๒. ได้สะสมบุญ	๒	๕.๒๖
๓. รู้สึกสบายใจและจิตใจสดใส สงบ	๖	๑๕.๓๐
๔. เป็นสิ่งที่ดีต่อตนเองและเกิดความรู้	๒	๕.๒๖
๕. รู้สึกมีสติ ไม่วุ่นวาย	๕	๑๓.๑๖
๖. มีความมุ่งมั่น	๔	๑๐.๕๓
๗. รู้สึกภูมิใจ	๒	๕.๒๖
๘. รู้สึกมีสติปัญญาในการเรียน	๕	๑๓.๑๖
๙. รู้สึกสนุกสนานในการเรียน	๒	๕.๒๖
๑๐. มีความอดทนมากขึ้น	๓	๗.๘๙
๑๑. รู้สึกเหมือนได้รำลึกถึงพระพุทธเจ้า	๓	๗.๘๙
รวม	๓๘	๑๐๐.๐๐

จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้ปฏิบัติกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิในตอนเช้า พบว่านักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกสบายใจและจิตใจสดใส สงบ จำนวน ๖ ราย (ร้อยละ ๑๕.๓๐) รองลงมารู้สึกมีสติ ไม่วุ่นวาย จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกมีสติปัญญาในการเรียน จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกดีใจ เป็นสุข ไม่มีความทุกข์ เกิดสมาธิ จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกมีความมุ่งมั่น จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกมีความอดทนมากขึ้น จำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๗.๘๙) รู้สึกเหมือนได้รำลึกถึงพระพุทธเจ้า จำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๗.๘๙) รู้สึกได้สะสมบุญจำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกเป็นสิ่งที่ดีต่อตนเองและเกิดความรู้จำนวน ๒

ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกภูมิใจจำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกสนุกสนานในการเรียน จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) ตามลำดับ

๔. นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์

ตารางที่ ๔.๑.๖.๔ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้านความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ทำให้ได้บุญ	๔	๑๐.๕๓
๒. มีสมาธิ จิตใจสงบมากขึ้น	๒	๕.๒๖
๓. สุขใจ ดีใจ	๖	๑๕.๓๐
๔. สบายใจและกาย	๒	๕.๒๖
๕. ทำให้มีจิตใจเมตตา ให้อภัย แบ่งปัน	๕	๑๓.๑๖
๖. รู้สึกมีความกตัญญูต่อศาสนา	๔	๑๐.๕๓
๗. รู้สึกได้สะสมความดี	๑	๒.๖๓
๘. จิตใจมีคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้น	๕	๑๓.๑๖
๙. ได้ฝึกพูด	๒	๕.๒๖
๑๐. ทำให้เป็นคนมีมารยาทมากขึ้น	๓	๗.๘๙
๑๑. มีความรู้มากขึ้น	๒	๕.๒๖
๑๒. รู้สึกมีสติปัญญาดี	๒	๕.๒๖
รวม	๓๘	๑๐๐.๐๐

จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้ปฏิบัติกิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ พบว่านักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกสุขใจ ดีใจ จำนวน ๖ ราย (ร้อยละ ๑๕.๓๐) รองลงมา รู้สึกทำให้มีจิตใจเมตตา ให้อภัย แบ่งปัน จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกจิตใจมีคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้น จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกทำให้ได้บุญ จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกมีความกตัญญูต่อศาสนา จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกทำให้เป็นคนมีมารยาทมากขึ้น จำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๗.๘๙) รู้สึกมีสมาธิ จิตใจสงบมากขึ้น จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกสบายใจและกาย จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกได้ฝึกพูด จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖)

๕.๒๖) รู้สึกมีความรู้มากขึ้น จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกมีสติปัญญาดี จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกได้สะสมความดี จำนวน ๑ ราย (ร้อยละ ๒.๖๓) ตามลำดับ

๕. นักเรียนมีความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา

ตารางที่ ๔.๑.๖.๕ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้านความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑. สบายใจ ดีใจ สุขใจ สดชื่น แจ่มใส	๔	๑๐.๕๓
๒. ดีเพราะได้ทำกิจกรรมทางศาสนา	๒	๕.๒๖
๓. มีความดีมากขึ้น	๖	๑๕.๓๐
๔. ได้ความรู้	๒	๕.๒๖
๕. เกิดสมาธิ	๕	๑๓.๑๖
๖. รู้สึกสนุกตื่นเต้น	๔	๑๐.๕๓
๗. รู้สึกอับบุญเพราะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว	๑	๒.๖๓
๘. ได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรม พุทธศาสนามากขึ้น	๗	๑๘.๔๒
๙. รู้สึกใจเย็นมากขึ้น ไม่วุ่นวาย	๒	๕.๒๖
๑๐. รู้สึกภูมิใจ	๓	๗.๘๙
๑๑. รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา	๒	๕.๒๖
รวม	๓๘	๑๐๐.๐๐

จากผลการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้ปฏิบัติกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา พบว่านักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรม พุทธศาสนาเพิ่มขึ้น จำนวน ๗ ราย (ร้อยละ ๑๘.๔๒) รองลงมารู้สึกมีความดีมากขึ้น จำนวน ๖ ราย (ร้อยละ ๑๕.๓๐) รู้สึกเกิดสมาธิ จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกเกิดสมาธิ จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกสบายใจ ดีใจ สุขใจ สดชื่น แจ่มใส จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกรู้สึกสนุกตื่นเต้น จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกภูมิใจ จำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๗.๘๙) รู้สึกดีเพราะได้ทำกิจกรรมทางศาสนา จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกได้ความรู้ จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกใจเย็นมากขึ้น ไม่วุ่นวาย จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖)

รู้สึกอับอายเพราะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว จำนวน ๑ ราย (ร้อยละ ๒.๖๓) ตามลำดับ

๖. นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมมารยาทไทย

ตารางที่ ๔.๑.๖.๖ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้านความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมมารยาทไทย

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑. สบายใจ สุขใจ	๔	๑๐.๕๓
๒. ทำให้มีมารยาทดี	๒	๕.๒๖
๓. ดีใจที่ได้ทำความเคารพครู	๘	๒๑.๐๕
๔. รู้สึกมีระเบียบวินัย	๒	๕.๒๖
๕. ชอบทำเพราะเป็นความดีที่เราต้องทำ	๕	๑๓.๑๖
๖. รู้สึกมีความเคารพต่อกัน	๔	๑๐.๕๓
๗. ดีใจเพราะได้รักษามารยาทไทย	๑	๒.๖๓
๘. สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องมากขึ้น	๗	๑๘.๔๒
๙. รู้สึกผูกพันระหว่างพี่และน้องมากขึ้น	๒	๕.๒๖
๑๐. รู้สึกภูมิใจ	๓	๗.๘๙
รวม	๓๘	๑๐๐.๐๐

จากผลการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้ปฏิบัติกิจกรรมมารยาทไทย พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่ดีใจที่ได้ทำความเคารพครู จำนวน ๘ ราย (ร้อยละ ๒๑.๐๕) รองลงมา รู้สึกสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องมากขึ้น จำนวน ๗ ราย (ร้อยละ ๑๘.๔๒) รู้สึกชอบทำเพราะเป็นความดีที่เราต้องทำ จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกสบายใจ สุขใจ จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกมีความเคารพต่อกัน จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกภูมิใจ จำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๗.๘๙) รู้สึกทำให้มีมารยาทดี จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกมีระเบียบวินัย จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกผูกพันระหว่างพี่และน้องมากขึ้น จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกดีใจเพราะได้รักษามารยาทไทย จำนวน ๑ ราย (ร้อยละ ๒.๖๓) ตามลำดับ

๗. นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมสะสมความดี

ตารางที่ ๔.๑.๖.๗ แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้านความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมสะสมความดี

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ทำให้มีความดีในตนเอง	๔	๑๐.๕๓
๒. ดีใจ สุขใจ สบายใจ แจ่มใส สดชื่น	๒	๕.๒๖
๓. มีความดีเยอะขึ้น	๑๐	๒๖.๓๑
๔. มีบุญเยอะ	๕	๑๓.๑๖
๕. ภูมิใจที่ได้ทำความดี	๕	๑๓.๑๖
๖. มีความรู้เพิ่มขึ้น	๔	๑๐.๕๓
๗. ภูมิใจในตัวเองมากขึ้น	๑	๒.๖๓
๘. รู้สึกดีเพราะจะได้รู้จักการทำความดีมากขึ้น	๗	๑๘.๔๒
รวม	๓๘	๑๐๐.๐๐

จากผลการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้ปฏิบัติกิจกรรมสะสมความดี พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้สึก มีความดีเยอะขึ้น จำนวน ๑๐ ราย (ร้อยละ ๒๖.๓๑) รองลงมา รู้สึกดีเพราะได้รู้จักการทำความดีมากขึ้น จำนวน ๗ ราย (ร้อยละ ๑๘.๔๒) รู้สึกมีบุญเยอะ จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกภูมิใจที่ได้ทำความดี จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) รู้สึกทำให้มีความดีในตนเอง จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกมีความรู้เพิ่มขึ้น จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) รู้สึกดีใจ สุขใจ สบายใจ แจ่มใส สดชื่น จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) รู้สึกภูมิใจในตัวเองมากขึ้น จำนวน ๑ ราย (ร้อยละ ๒.๖๓) ตามลำดับ

๘. นักเรียนชอบกิจกรรมหรือประทับใจหรือภูมิใจมากที่สุดในการเข้าร่วมกิจกรรม
โรงเรียนวิถีพุทธ

ตารางที่ ๔.๑.๖.๘ แสดงจำนวนและร้อยละของกิจกรรมที่ชอบหรือประทับใจหรือ
ภูมิใจของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑. กิจกรรมน้องใหม่เพราะทำให้เรามีมารยาทและตัวอย่างที่ดี	๔	๑๐.๕๓
๒. กิจกรรมนั่งสมาธิ เพราะทำให้จิตใจสงบและสบายใจ	๒	๕.๒๖
๓. กิจกรรมเคารพธงชาติ เพราะแสดงความเป็นไทยมากขึ้น	๖	๑๕.๗๙
๔. กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ เพราะทำให้สบายใจมีสมาธิในการเรียน	๕	๑๓.๑๖
๕. กิจกรรมสะสมความดีเพราะจะได้รู้จักตัวเองมากขึ้น	๕	๑๓.๑๖
๖. กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมเพราะได้ฝึกความอดทนและปฏิบัติธรรม	๔	๑๐.๕๓
๗. กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะเพราะชอบการทำบุญ	๑	๒.๖๓
๘. กิจกรรมมารยาทไทยเพราะจะได้เป็นคนมีมารยาทที่ดีงาม	๓	๑๘.๔๒
๙. กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาเพราะสนุกและได้บุญด้วย	๔	๑๐.๕๓
๑๐. กิจกรรมวันไหว้ครูเพราะได้ทำความเคารพบูชาครู	๔	๑๐.๕๓
รวม	๓๘	๑๐๐.๐๐

จากการศึกษาพบว่ากิจกรรมที่นักเรียนส่วนใหญ่ชอบหรือประทับใจหรือภูมิใจคือกิจกรรม
กิจกรรมเคารพธงชาติ เพราะแสดงความเป็นไทยมากขึ้น จำนวน ๖ ราย (ร้อยละ ๑๕.๗๙) รองลงมา
คือกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ เพราะทำให้สบายใจมีสมาธิในการเรียน จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖)
กิจกรรมสะสมความดีเพราะจะได้รู้จักตัวเองมากขึ้น จำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๑๓.๑๖) กิจกรรมน้อง
ใหม่เพราะทำให้เรามีมารยาทและตัวอย่างที่ดี จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) กิจกรรมเข้าค่าย
คุณธรรมเพราะได้ฝึกความอดทนและปฏิบัติธรรม จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) กิจกรรมวันสำคัญ
ทางศาสนาเพราะสนุกและได้บุญด้วย จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) กิจกรรมวันไหว้ครูเพราะได้ทำ
ความเคารพบูชาครู จำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๑๐.๕๓) กิจกรรมมารยาทไทยเพราะจะได้เป็นคนมี
มารยาทที่ดีงาม จำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๑๘.๔๒) กิจกรรมนั่งสมาธิ เพราะทำให้จิตใจสงบและสบาย
ใจ จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๕.๒๖) กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะเพราะชอบการทำบุญ จำนวน ๑ ราย
(ร้อยละ ๒.๖๓) ตามลำดับ

๔.๒ ผลการศึกษากลุ่มครู

๔.๒.๑ ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ ๔.๒.๑ จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของครู

ที่	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
	เพศ		
๑	เพศชาย	๔	๕๐.๐
๒	เพศหญิง	๔	๕๐.๐
	รวม	๘	๑๐๐.๐
	อายุ		
๑	๒๐ – ๓๐ ปี	๓	๓๗.๕
๒	๓๑ – ๔๙ ปี	๕	๖๒.๕
๓	๖๐ ปีขึ้นไป	๐	๐.๐
	รวม	๘	๑๐๐.๐
	ระดับการศึกษา		
๑	ประถมศึกษา	๐	๐.๐
๒	มัธยมศึกษา	๐	๐.๐
๓	อาชีวศึกษา	๐	๐.๐
๔	ปริญญาตรี	๗	๘๗.๕
๕	สูงกว่าปริญญาตรี	๑	๑๒.๕
๖	อื่นๆ	๐	๐.๐
	รวม	๘	๑๐๐.๐
	ศาสนา		
๑	พุทธ	๘	๑๐๐.๐
๒	คริสต์	๐	๐.๐
๓	อิสลาม	๐	๐.๐
๔	อื่นๆ	๐	๐.๐
	รวม	๘	๑๐๐.๐

จากผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธกลุ่มครูเป็นเพศชายและเพศหญิง จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐ เท่ากัน

มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๕๙ ปี จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕ รองลงมา คือ ๒๐ – ๓๐ ปี จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕

ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕ รองลงมา คือ สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕ ทั้งหมดนับศาสนาพุทธ จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐

๔.๒.๒ ผลการศึกษาความคิดเห็นการจัดกิจกรรมเสริมเนื้อหาตามหลักสูตร

การจัดกิจกรรมเสริมเนื้อหาตามหลักสูตร

๑. พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
๒. ประกวดมารยาทชาวพุทธ
๓. กิจกรรมค่ายพุทธบุตร
๔. กิจกรรมบริหารจัดการและการเจริญปัญญา
๕. เรียนธรรมศึกษา
๖. บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, ประกวดมารยาทชาวพุทธ, กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา), กิจกรรมการบริหารจิตและการเจริญปัญญา, ได้จัดกิจกรรมเป็นประจำตามเวลาที่ได้กำหนดไว้เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือการสมาทานรับศีลในกิจกรรมชั่วโมงพระพุทธศาสนาในวันศุกร์, กิจกรรมประกวดมารยาทชาวพุทธ ได้มีการจัดกิจกรรมโดยได้จัดให้มีการสังเกตจากคณะครูในด้านต่างๆของนักเรียนและได้ลงคะแนนกันในด้านต่างๆของนักเรียนเช่น

๑. มารยาทในสังคม
๒. มารยาทในการแต่งกาย
๓. มารยาทในการยืน
๔. มารยาทในการเดิน
๕. มารยาทในการนั่ง
๖. มารยาทในการไหว้
๗. มารยาทในการกราบ
๘. มารยาทในการใช้กริยาวาจา

กิจกรรมค่ายพุทธบุตร ได้มีการจัดเข้าค่ายพุทธบุตรทุกปีการศึกษาละ ๑ ครั้งโดยได้เลือกสำนักปฏิบัติธรรมตามสถานที่ต่างๆในการเดินทางเพื่อเข้าไปร่วมกิจกรรมของนักเรียน, กิจ

กรรมการบริหารจิตและการเจริญปัญญา การจัดกิจกรรมนี้ได้จัดกิจกรรมต่อเนื่องจากกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตรเพื่อให้นักเรียนได้ทดลองการเจริญสติตามแนวทางที่สำนักปฏิบัติธรรมได้กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, ประกวดมารยาทชาวพุทธ, กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา), กิจกรรมการบริหารจิตและการเจริญปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อกระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน ไปพร้อมๆ กัน

จากการศึกษาพบว่ากิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตรส่วนใหญ่ได้ทำเป็นประจำแก่นักเรียนคือกิจกรรมกิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพราะแสดงความเป็นพุทธทางการแสดงออกเป็นประจำ

รองลงมาคือกิจกรรมการบริหารจิตและการเจริญปัญญา เพราะทำให้สบายใจมีสมาธิในการเรียน กิจกรรมประกวดมารยาทชาวพุทธเพราะจะได้รู้จักมารยาทของชาวพุทธมากขึ้น กิจกรรมกิจกรรมค่ายพุทธบุตรเพราะทำให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของศาสนิกชนมากขึ้นและได้ฝึกความอดทนและปฏิบัติธรรม กิจกรรมเรียนธรรมศึกษาเพราะทำให้ได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนาและข้อประพฤติปฏิบัติที่ควรปฏิบัติ กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพราะจะได้ทดลองการเป็นอยู่ของนักบวชในพระพุทธศาสนาและข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร นักเรียนส่วนใหญ่ยังอยู่ในช่วงชั้นประถมศึกษาซึ่งเป็นช่วงวัยในการเริ่มต้นของการเรียนรู้ทำให้มีสมาธิและการปรับตัวค่อนข้างน้อยและทำให้การจัดกิจกรรมบางกิจกรรมไม่ค่อยเป็นไปตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร

๔.๒.๓ ผลการศึกษาการจัดกิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์

๑. กิจกรรมหน้าเสาธง เช่นกิจกรรมน้อมไหว้พี่
๒. กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน เช่น กิจกรรมนั่งสมาธิ ๑ นาทีก่อนเรียน
๓. กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่นกิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์

รูปแบบการกิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ กิจกรรมหน้าเสาธง เช่น กิจกรรมน้อมไหว้พี่ (ในแถวหน้าเสาธง) ฯลฯ, กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน เช่น กิจกรรมนั่งสมาธิ ๑ นาทีก่อนเรียน, กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระ หรือวันที่สถานศึกษากำหนด) หรือกิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ ฯ กิจกรรมน้อมไหว้พี่ได้มีการจัดกิจกรรมทุกวันในช่วงเช้าเพื่อให้นักเรียนมีความเคารพซึ่งกันและกันโดยให้รุ่นน้องแสดงความเคารพรุ่นพี่ตามลำดับชั้นวัยของนักเรียนเอง, กิจกรรมทำสมาธิ ๑ นาทีก่อนเรียนโดยให้นักเรียนได้นั่งสมาธิเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของนักเรียนในการเรียนในแต่ละวัน, กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำ

สัปดาห์ซึ่งทางโรงเรียนได้นิมนต์พระอาจารย์ที่ได้มาสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนได้เข้ามารับ
 บิณฑบาตจากนักเรียนทุกวันศุกร์ที่ ๑ ของเดือนเป็นประจำ

วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนมีกระบวนการพัฒนา การเรียนรู้ทั้งใน
 ด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุก
 ขั้นตอนของชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ
 เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป

จากการศึกษาพบว่ากิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ ได้ทำเป็นประจำแก่นักเรียนคือ
 กิจกรรมกิจกรรมหน้าเสาธง เช่นกิจกรรมน่องไหว้พี่ เพราะแสดงความออกถึงความเคารพและ
 แสดงออกถึงความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันเป็นประจำ

รองลงมาคือกิจกรรมบริหารจิตและการเจริญปัญญา กิจกรรมนั่งสมาธิ ๑ นาทีก่อนเรียน
 เพราะทำให้สบายใจมีสมาธิในการเรียน กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์เพราะจะได้ให้นักเรียน
 มีความเมตตาและเสียสละ ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรม นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการจัดกิจกรรมต่างๆ
 เพราะเป็นกิจกรรมที่ได้แสดงออกและเป็นกิจกรรมที่ได้มีส่วนร่วมของนักเรียนรวมถึงครูผู้สอนได้มี
 ความสนุกสนานและแสดงออกถึงความเคารพด้วยกันด้วย

๔.๒.๔ ผลการศึกษาการจัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

กิจกรรมเนื่องในโอกาส วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วัน
 เข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา โดยมีการทำบุญตักบาตร บริเวณสถานที่ศึกษา หรือ เวียนเทียนที่วัด

รูปแบบการจัดกิจกรรมเนื่องในโอกาส วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา วัน
 มาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา โดยมีการทำบุญตักบาตร บริเวณสถานที่ศึกษา หรือ เวียนเทียน
 ที่วัด ทางโรงเรียนได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆนี้โดยให้นักเรียนทุกระดับชั้นได้เข้าร่วมกิจกรรมในวัน
 สำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำเช่น ไปวัดเพื่อเวียนเทียนในวัน วิสาขบูชา,วันอาสาฬหบูชา,วัน
 มาฆบูชา รวมถึงได้ให้นักเรียนมีการจัดบอร์ดนิทรรศการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในวัน
 ดังกล่าวด้วย และวันเข้าพรรษาทงโรงเรียนก็ได้จัดให้มีการแห่เทียนพรรษาเพื่อนำไปถวายแก่วัด
 ใกล้เคียงของโรงเรียนด้วย

วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้ระลึกถึง พระรัตนตรัยโดยมี พระพุทธ
 ,พระธรรม,พระสงฆ์ โดยมีการจัดเป็นประจำเช่นนี้ทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาการจัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบู
 ชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา โดยมีการทำบุญตักบาตร เวียนเทียนและสวดมนต์ทำ

วัตรเย็นในบริเวณวัดพื้นที่ของเด็กนักเรียนแต่ละคนตามสะดวก ส่วนโรงเรียนก็ได้จัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาโดยการจัดนิทรรศการและกิจกรรมเสริมระหว่างวันไปด้วย

ส่วนกิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุดคือกิจกรรมวันเข้าพรรษา เพราะได้มีการจัดตัวแทนของนักเรียนแต่ละชั้นปีไปเข้าร่วมถวายเทียนในวัดในเขตพื้นที่การศึกษาด้วย

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนามีการจัดกิจกรรมทั้งภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนคือการได้จัดนิทรรศการต่างๆทำให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจเหตุการณ์ในวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนา มากขึ้น และการจัดกิจกรรมภายนอกโรงเรียนโดยเน้นกิจกรรมในวัดซึ่งจะทำให้นักเรียนมีความใกล้ชิดพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นในส่วนของกิจกรรมดังกล่าว

๔.๒.๕ ผลการศึกษากิจกรรมพิเศษอื่นๆ

กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม, กิจกรรมสมาทานศีลวันพระ, กิจกรรมธรรมะ ๕ นาที, กิจกรรมต้นไม้พูดได้

รูปแบบการจัดกิจกรรมพิเศษเช่นการจัดกิจกรรมไขปัญหาธรรม ได้มีการจัดกิจกรรมขึ้นเป็นครั้งคราวตามโอกาสโดยได้จัดให้มีการตอบปัญหาธรรมะหน้าเสาธงหรือในช่วงโม่งพระพุทธศาสนา, กิจกรรมสมาทานศีลวันพระ ทางโรงเรียนจะจัดขึ้นตามโอกาสที่เป็นวันพระที่เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเช่นวันวิสาขบูชาโดยจะนิมนต์พระสงฆ์มาอธิบายและให้ศีลให้พรแก่คณะครูและนักเรียน, กิจกรรมธรรมะ ๕ นาทีได้มีการจัดกิจกรรมโดยให้นำนักเรียนในแต่ละชั้นได้ออกมาเล่าเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องกับธรรมะในชีวิตประจำวันหน้าเสาธง, กิจกรรมต้นไม้พูดได้จัดกิจกรรมโดยให้นักเรียนแต่ละชั้นร่วมกันทำป้ายพุทธศาสนสุภาษิตแล้วนำไปติดไว้ที่ตามต้นไม้ต่างๆของโรงเรียน

วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนมีกระบวนการพัฒนาในการกล้าที่จะแสดงออกและมีความเข้าใจในหลักธรรมะง่ายๆตามที่นักเรียนในแต่ละช่วงวัยได้เข้าใจ

จากผลการศึกษากิจกรรมพิเศษอื่นๆเช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม,กิจกรรมสมาทานศีลวันพระ,กิจกรรมธรรมะ ๕ นาที,กิจกรรมต้นไม้พูดได้ พบว่ากิจกรรมที่นักเรียนให้ความสนใจและร่วมมือมากที่สุดคือกิจกรรมไขปัญหาธรรมเพราะเป็นการตอบปัญหาข้อสงสัยต่างๆของเด็กนักเรียนที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมที่รองลงมาคือกิจกรรมธรรมะ ๕ นาที,กิจกรรมต้นไม้พูดได้, กิจกรรมสมาทานศีลวันพระตามลำดับ

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมไขปัญหาธรรม, กิจกรรมสมาทานศีลวันพระ, กิจกรรมธรรมะ ๕ นาที,กิจกรรมต้นไม้พูดได้ เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้แสดงออกและเข้าใจในพระพุทธศาสนาในส่วนของการได้ลองคิดและเข้าใจด้วยตัวเองมากขึ้น ซึ่งการจัดกิจกรรมเช่นนี้จะ

เป็นไปตามช่วงอายุและวัยของนักเรียนซึ่งแต่ละช่วงวัยก็มีความสามารถไม่เท่ากันเพราะฉะนั้นครูจึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการชี้แจงกิจกรรมต่างๆให้นักเรียนฟังโดยละเอียดและเข้าใจ

๔.๓ ผลการศึกษากลุ่มผู้ปกครอง

๔.๓.๑ ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ ๔.๓.๑ จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ปกครอง

ที่	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
	เพศ		
๑	เพศชาย	๔	๔๐.๐๐
๒	เพศหญิง	๖	๖๐.๐๐
	รวม	๑๐	๑๐๐.๐
	อายุ		
๑	๒๐ – ๓๐ ปี	๔	๔๐.๐๐
๒	๓๑ – ๔๕ ปี	๕	๕๐.๐๐
๓	๖๐ ปีขึ้นไป	๑	๑๐.๐๐
	รวม		๑๐๐.๐
	ระดับการศึกษา		
๑	ประถมศึกษา	๓	๓๐
๒	มัธยมศึกษา	๔	๔๐
๓	อาชีวศึกษา	๒	๒๐
๔	ปริญญาตรี	๑	๑๐
๕	สูงกว่าปริญญาตรี	๐	๐.๐
๖	อื่นๆ	๐	๐.๐
	รวม	๑๐	๑๐๐.๐
	ศาสนา		
๑	พุทธ	๑๐	๑๐๐.๐
๒	คริสต์	๐	๐.๐
๓	อิสลาม	๐	๐.๐
๔	อื่นๆ	๐	๐.๐
	รวม	๑๐	๑๐๐.๐

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ปกครองเป็นเพศชาย จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ รองลงมา คือ เพศหญิง จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐ ส่วนใหญ่อายุระหว่าง ๓๑ – ๕๙ ปี จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐ รองลงมา คือ ๒๐ – ๓๐ ปี จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐ และ ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๑ รองลงมา คือ ประถมศึกษา จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๙ สำเร็จระดับอาชีวศึกษา จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐ สำเร็จระดับปริญญาตรี จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ทั้งหมดนับศาสนาพุทธ จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐

๔.๓.๒ ผลการศึกษาความรู้สึกและข้อคิดเห็นของผู้ปกครอง

๔.๓.๒.๑ ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไรในด้านกาย ของนักเรียน

ผลจากการศึกษา พบว่า ความรู้สึกของผู้ปกครองที่มีต่อเด็กนักเรียนในเรื่อง

๑. การเลือกรับประทานอาหาร
๒. การใช้เครื่องใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอย
๓. การออกกำลังกายและการแต่งกาย

การตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครอง ในด้านกายภาพของนักเรียน เช่น การเลือกรับประทานอาหาร, การใช้เครื่องใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอย, การออกกำลังกายและการแต่งกาย โดยมีความเห็นว่า นักเรียนมีการออกกำลังกายและการแต่งกายดีขึ้น, มีการใช้เครื่องใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอยที่รู้คุณค่าและประหยัดมากขึ้น, และการเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากขึ้น ตามลำดับ

จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่รู้สึกดีใจที่นักเรียนมีการออกกำลังกายและการแต่งกาย มีจำนวน ๔ ราย (ร้อยละ ๔๐.๐๐) รองลงมา รู้สึกว่า นักเรียนมีการใช้เครื่องใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอยที่ประหยัดมากขึ้น มีจำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๓๐.๐๐) รู้สึกภูมิใจที่นักเรียนการเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากขึ้น จำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๓๐.๐๐) ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้ปกครองส่วนใหญ่รู้สึกดีใจที่นักเรียนมีพฤติกรรมในการแต่งกาย มารยาทในการอยู่ร่วมกันดีขึ้น แต่ยังมีข้อด้อยในการเลือกรับประทานอาหารยังไม่ทราบถึงประโยชน์แท้หรือประโยชน์เทียมในการเลือกบริโภคอาหาร

๔.๓.๒.๒ ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไรในด้านศีล (สังคัม) ของนักเรียน

ผลจากการศึกษาพบว่าความรู้สึกของผู้ปกครองที่มีต่อเด็กนักเรียนในเรื่อง

๑. การมีระเบียบวินัยของนักเรียน
๒. การช่วยเหลือพ่อแม่หลังจากเลิกเรียน
๓. การรับผิดชอบต่อทรัพย์สินภายในบ้าน
๔. การใจใส่ละเอียดรอบคอบในงานที่ได้รับมอบหมาย

จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่รู้สึกดีใจที่นักเรียนมีระเบียบวินัยมากขึ้น มีจำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๓๐.๐๐) รองลงมา รู้สึกว่านักเรียนมีการรับผิดชอบต่อทรัพย์สินภายในบ้านมากขึ้น มีจำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๓๐.๐๐) รู้สึกภูมิใจที่นักเรียนมีการช่วยเหลือพ่อแม่หลังจากเลิกเรียน มากขึ้น จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๒๐.๐๐) รู้สึกมีพฤติกรรมเอาใจใส่ละเอียดรอบคอบในงานที่ได้รับมอบหมาย จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๒๐.๐๐) ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้ปกครองส่วนใหญ่รู้สึกดีใจที่นักเรียนมีระเบียบวินัยมากขึ้นเช่นการตื่นนอนเป็นเวลามากขึ้น, กลับบ้านตรงเวลา เป็นต้น ส่วนข้อที่ต้องปรับปรุงคือความละเอียดรอบคอบของนักเรียนซึ่งความละเอียดรอบคอบของนักเรียนค่อนข้างน้อยซึ่งเป็นไปตามอายุและวัยของนักเรียน จึงควรมีกิจกรรมที่พัฒนาและส่งเสริมการระลึกถึงสติและความรอบคอบให้มากขึ้น

๔.๓.๒.๓ ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไรในด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ของนักเรียน

ผลจากการศึกษาพบว่าความรู้สึกของผู้ปกครองที่มีต่อเด็กนักเรียนในเรื่อง

๑. การมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบานของนักเรียน
๒. เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่
๓. การรับผิดชอบหน้าที่จนสำเร็จ
๔. การพูดตามความจริงและปฏิบัติตาม

จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่รู้สึกดีใจที่นักเรียนมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบานใจมากขึ้น มีจำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๓๐.๐๐) รองลงมา รู้สึกว่านักเรียนมีความเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่มากขึ้น มีจำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๓๐.๐๐) มีการรับผิดชอบหน้าที่จนสำเร็จ จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๒๐.๐๐) และการพูดตามความจริงและปฏิบัติตาม จำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๒๐.๐๐) ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้ปกครองส่วนใหญ่รู้สึกดีใจที่นักเรียนมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน เป็นต้น ส่วนข้อที่ต้องปรับปรุงคือการพูดความจริงและการปฏิบัติตาม เพราะส่วนใหญ่เด็กๆ ไม่ค่อยยอมรับความจริงเช่นการยอมรับการกระทำเมื่อได้กระทำผิด เป็นต้น

๔.๓.๒.๔ ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไรในด้านปัญญาของนักเรียน

ผลจากการศึกษา พบว่า ความรู้สึกของผู้ปกครองที่มีต่อเด็กนักเรียนในเรื่อง

๑. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา
๒. กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง
๓. มีการวางแผนในการทำงาน

จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้สึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่รู้สึกดีใจที่นักเรียนมีความรู้เรื่องการรู้เท่าทัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเามากขึ้น มีจำนวน ๕ ราย (ร้อยละ ๕๐.๐๐) รองลงมาคือ รู้สึกว่านักเรียนมีความกล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องมากขึ้น มีจำนวน ๓ ราย (ร้อยละ ๓๐.๐๐) และมีการวางแผนในการทำงาน มีจำนวน ๒ ราย (ร้อยละ ๒๐.๐๐) ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความรู้สึกดีใจที่นักเรียน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา มากขึ้น เพราะว่าการได้รับการสมานานศิลป์ ๕ เป็นประจำทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจในสิ่งเสพติดที่ให้โทษแก่ตัวเองซึ่งอยู่ในศิลปะข้อที่ ๕ และหลักสูตรต่างๆ และสิ่งที่ต้องปรับปรุงให้มากขึ้นนั่นก็คือ การมีการวางแผนในการทำงานเพราะการวางแผนในการทำงานคือการตั้งสติและการพิจารณาถึงสิ่งต่างๆก่อนจะลงมือทำซึ่งการกระทำดังกล่าวต้องใช้สติมาเป็นตัวประกอบจึงควรหมั่นจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างสติให้มากขึ้น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและการจัดตั้งโรงเรียนวิถีพุทธ ๒) เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ๓) เพื่อวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ของโรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จำนวน ๓๘ คน คณะครู ๘ คน ผู้ปกครอง ๑๐ คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์แจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปของตารางประกอบการอธิบายได้ตาราง มีบทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิดและการจัดตั้งโรงเรียนวิถีพุทธ

“โรงเรียนวิถีพุทธ” คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่มีอยู่แล้วไม่ใช่โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ แต่เป็นโรงเรียนที่ได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้ประยุกต์ในการบริหารเพื่อพัฒนาผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งมีระบบการศึกษา ๓ ประการ คือ ไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา ฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและบูรณาการสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ โดยผ่านกิจกรรมการ กิน อยู่ ดู ฟังเป็นตามกระบวนการวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และวัฒนธรรมความเมตตาอันเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตที่สำคัญของผู้เรียน โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษา ๑ ใน ๕ ของรูปแบบใหม่ที่กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้โรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งระบบ ให้มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษาสอดคล้องกับรากฐานสังคมไทย

“โรงเรียนวิถีพุทธ” คือ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่าทางอันประเสริฐมีองค์ประกอบ ๘ ประการมี สัมมาทิฐิ เป็นต้น สรุปตรงกับไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

“โรงเรียนวิถีพุทธ” เป็นโรงเรียนที่นำวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่แต่เดิมมาที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริงและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบ

การศึกษาตามหลักพุทธธรรม ๓ ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน สู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้

๕.๑.๑.๑ แนวคิดการจัดตั้งโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะปุ่น

โรงเรียนบ้านสะปุ่น ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน คือ โรงเรียนปกติทั่วไปที่ได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโดยนำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาโดยเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงปัญญา และมีวัฒนธรรม เมตตาเป็นรากฐานการดำเนินชีวิต จุดเน้นโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือมีปัญหาเข้าใจในคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นรากฐานดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรพัฒนา

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านสะปุ่น ได้มีการนำโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยได้เชิญครูพระสอนศีลธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่มาให้ความรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา แนวทางการปฏิบัติตน ประพฤติตนให้เหมาะสม มีการนำหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ตามหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญหาเข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา

โดยส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม ๔ ประการ คือ

๑) สัมปยุตตสังสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี ๒) สัทธัมมัสสนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี ๓) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี ๔) อัมมานุสम्मปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้องเหมาะสม ทั้งยังให้มีการจัดสภาพโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบไปด้วย ๑) ด้านกายภาพ คือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม เป็นต้น ๒) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมนักเรียน ๓) ด้านการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ๔) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู ๕) ด้านการบริหารจัดการ

ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตามประเมินผลและพัฒนาต่อเนื่อง

การจัดสภาพในแต่ละด้านมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกษาดำเนินไปได้ อย่างชัดเจน มีประสิทธิภาพ ดังเช่น การจัดด้านกายภาพ เป็นธรรมชาติ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มี จิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต กระตุ้นให้ การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะเป็นไปตามคุณค่าแท้ ด้านการเรียนการสอน บูรณาการ พุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้ชัดเจน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตา และวัฒนธรรมแสวงปัญญา

ดังนั้น การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวกับธรรมะหรือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะมีครูผู้สอนที่เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้าไปช่วยสอน รับผิดชอบกิจกรรมเป็นหลักและมี ครูอาจารย์เข้าร่วมด้วย ตลอดการจัดกิจกรรม เพื่อให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถี พุทธ โดยการสอนตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) สามารถพัฒนากระบวนการคิดเป็นสู่การ พัฒนาปัญญาของผู้เรียน ซึ่งเน้นการปฏิบัติที่เห็นผลถึงการกระทำอย่างจริงจัง และฝึกให้มีการพัฒนา ทักษะชีวิตในสังคมได้อย่างดี

๕.๑.๒ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป๋ง

กิจกรรมการเรียนการสอนตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วง น้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีดังต่อไปนี้

๑. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, เข้าค่าย คุณธรรมจริยธรรม, งามอย่างไทย (มารยาทไทย, บริหารจิตเจริญปัญญา (ปฏิบัติธรรมวิปัสสนา), ตอบ ปัญหาธรรมะ

๒. กิจกรรมประจำวัน เช่น กิจกรรมเข้าแถวอย่างเป็นระเบียบ, เคารพธงชาติและร้องเพลง สรรเสริญพระบารมี, ไหว้พระสวดมนต์ สงบนิ่ง (สมาธิ) และแผ่เมตตา, นั่งไหว้พี่, เดินเข้าห้องเรียน อย่างมีสติ, สะสมความดี

๓. กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์, ทำบุญตัก บาตร, พบพระสมามานศีล ๕ ในวันพระ, กิจกรรมรับประทานอาหารอย่างมีสติ

๔. กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา, วัน อาสาฬหบูชา, วันมาฆบูชา, วันเข้าพรรษา

๕. กิจกรรมวันสำคัญของชาติ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา, วันปิยมหาราช, วันแม่ แห่งชาติ, วันไหว้ครู

กิจกรรมต่างๆเหล่านี้ ทำให้นักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีพฤติกรรมที่นำไปสู่ความเป็นวิถีพุทธ คือ นำไปสู่การเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข กล่าวคือ

เป็นคนดีในสังคม โดยผลสัมฤทธิ์ด้านกายภาพ (กาย) ที่วัดได้พบว่าอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒) หมายความว่านักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่งมีพฤติกรรมในการดำรงชีวิตในสังคมที่ดี เป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคมได้ โดยแยกเป็น ๓ ด้านด้วยกันคือ ๑) การบริโภคใช้สอยปัจจัยสี่ในปริมาณที่เหมาะสม ๒) การดูแลร่างกายและความสะอาดเรียบร้อย ๓) การดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม

คนเก่ง คือเป็นคนเก่งในการที่จะรับผิดชอบตนเองมากขึ้น รู้จักหน้าที่รับผิดชอบตนเองรู้ว่าสิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดไม่ควรกระทำ โดยผลสัมฤทธิ์ด้านศีล (สังคม) ที่วัดได้พบว่าอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓) โดยแยกเป็น ๓ ด้านด้วยกันคือ ๑) การมีความรับผิดชอบ ๒) มีระเบียบวินัย ๓) ความซื่อสัตย์ สุจริต

การอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นั่นคือการเป็นผู้ที่มีจิตใจ/อารมณ์ดี โดยผลสัมฤทธิ์ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ที่วัดได้พบว่าอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓) โดยแยกเป็น ๔ ด้านด้วยกันคือ ๑) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ ๒) มีความขยันหมั่นเพียร ๓) มีความกตัญญู ๔) มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน

และผลสัมฤทธิ์ด้านปัญญา ที่วัดได้พบว่าอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘) โดยแยกเป็น ๔ ด้านด้วยกันคือ ๑) ความศรัทธาในศาสนา ๒) การรู้บาปบุญ คุณ โทษ ประโยชน์ ไม่ใช่ประโยชน์ ๓) ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความรู้เท่าทัน ๔) แก้ปัญหาชีวิตและทำงานด้วยสติปัญญา

จากกิจกรรมต่างๆเหล่านี้ทำให้นักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีพฤติกรรมที่นำไปสู่วิถีพุทธ คือการนำไปสู่การเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

คนดี คือ เป็นคนดีในสังคม โดยผลสัมฤทธิ์ด้านกายภาพ(กาย) ที่วัดได้พบว่าอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒) นั้นหมายความว่านักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ได้มีพฤติกรรมในการดำรงชีวิตในสังคมที่ดี เป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคมได้ โดยแยกเป็น ๓ ด้านด้วยกันคือ ๑) การบริโภคใช้สอยปัจจัยสี่ในปริมาณที่เหมาะสม ๒) การดูแลร่างกายและความสะอาดเรียบร้อย ๓) การดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม

ซึ่งทั้ง ๓ ด้านสามารถอธิบายพฤติกรรมแยกย่อยได้อีกเช่น การเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าเหมาะสมกับราคา, การรับประทานอาหารหมดจาน ไม่กินทิ้งกินขว้าง, ใช้สมุดจดหน้า ใช้ดินสอปากกาให้หมดแท่ง รู้จักซ่อมแซมของใช้ที่ชำรุด, ปิด น้ำ ไฟ พัดลมทุกครั้งที่ใช้ เลิกใช้ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ, แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองอยู่เสมอ, ล้างมือก่อน-

หลัง รับประทานอาหาร, ทรงผมถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน, ทำความสะอาดห้องเรียนและเขตบริการที่ได้รับมอบหมาย, ทิ้งขยะในถังขยะหรือที่จัดไว้, รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมและช่วยกันดูแลต้นไม้ สิ่งแวดล้อมบริเวณโรงเรียน

และผลสัมฤทธิ์ด้านปัญญาที่วัดได้พบว่าอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘) โดยแยกเป็น ๔ ด้านด้วยกัน คือ ๑) ความศรัทธาในศาสนา ๒) การรู้บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ ไม่ใช่ประโยชน์ ๓) ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความรู้เท่าทัน แก่ปัญหาชีวิต ๔) การทำงานด้วยสติปัญญา

ซึ่งทั้ง ๔ ด้าน สามารถอธิบายพฤติกรรมแยกย่อยได้อีก เช่น ได้ทำความดีตามหลักธรรมของศาสนา, ได้เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา, ไม่เกี่ยวข้องกับการบอขายมุขหรือสิ่งเสพติด, นำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน, ไม่ฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์, มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา, เลือกรับผิดตนไม่ให้ถูกชักจูงไปในทางที่ผิด, มีความประพฤติดีอยู่ในโอวาท, ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์, มีความเพียรพยายามปรับปรุงตนเองให้มีการพัฒนาการขึ้นอยู่เสมอ, เป็นผู้กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง, เป็นผู้นำและกล้าตัดสินใจในกิจกรรมของกลุ่ม, กล้าปฏิเสธสิ่งที่ไม่ถูกต้อง, มีการวางแผนในการทำงานและรู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า, ทำงานด้วยความคิดสร้างสรรค์

คนเก่ง คือ เป็นคนเก่งในการที่จะรับผิดชอบตนเองมากขึ้น รู้จักหน้าที่รับผิดชอบของตนเอง รู้ว่าสิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดไม่ควรกระทำ โดยผลสัมฤทธิ์ด้านศีล (สังคม) ที่วัดได้พบว่าอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓) โดยแยกเป็น ๓ ด้านด้วยกันคือ ๑) การมีความรับผิดชอบ ๒) มีระเบียบวินัย ๓) มีความซื่อสัตย์ สุจริต

ทั้ง ๓ ด้าน สามารถอธิบายพฤติกรรมแยกย่อยได้อีก เช่น การส่งงานสม่ำเสมอ, การเอาใจใส่ต่อการทำงานจนสำเร็จ, การร่วมมือในการทำงานกลุ่ม, การประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน, การรู้จักควบคุมจิตใจ ไม่เล่นไม่คุยในขณะที่ครูสอน, การรักษาความสะอาดของห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน, การเข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อนหลัง, การเดินแถวเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย, การทำงานตรงต่อเวลา, การซื่อสัตย์ต่อบุคคลและงานที่ได้รับมอบหมาย, การทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตนเอง, การพูดตรงตามความเป็นจริงและปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา, เก็บของเล่นส่งครู ไม่ลักขโมยหยิบของผู้อื่นมาเป็นของตน

การอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นั่นคือการเป็นผู้มีจิตใจ/อารมณ์ดี โดยผลสัมฤทธิ์ที่วัดได้อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓) โดยแยกเป็น ๔ ด้าน คือ ๑) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ๒) มีความขยันหมั่นเพียร ๓) มีความกตัญญู ๔) มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน

ซึ่งทั้ง ๔ ด้าน สามารถอธิบายพฤติกรรมแยกย่อยได้อีกเช่น การสละเวลาและแรงกายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเสมอ, มีน้ำใจโอบอ้อมอารีช่วยเหลือแบ่งปันตามโอกาส, เสียสละช่วยเหลือเพื่อน พี่น้อง แบ่งเบาภาระครอบครัว, บริจาค เงินหรือสิ่งของแก่ผู้ด้อยโอกาส เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นด้วยความเต็มใจ มาโรงเรียนสม่ำเสมอไม่ขาดเรียน เอาใจใส่ต่อการเรียน ส่งงานสม่ำเสมอ ตั้งใจ

ทำงานให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนดทุกครั้ง กราบไหว้พ่อแม่ก่อนไปและหลังกลับมาจากโรงเรียน ช่วยทำงานบ้านก่อนไปและหลังกลับมาจากโรงเรียน เชื้อฟางคำสั่งสอนของคุณครูทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน ไม่ขีดเขียนหรือทำให้โต๊ะ เก้าอี้ห้องเรียนอาคารเรียนสกปรก มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครูและบุคคลทั่วไป พูดจาสุภาพอ่อนหวาน มีจิตใจร่าเริงแจ่มใส เล่นกับผู้อื่นได้โดยไม่ทะเลาะหรือโกรธกัน มีความสุขในการเรียนรู้

นอกจากนี้แล้วการนำไปสู่ความเป็นวิถีพุทธแล้วส่งผลให้นักเรียนเป็นคนดี เก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น สามารถวัดผลได้จากความคิดเห็นต่างๆในการที่มีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธดังนี้

๑. ได้ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกประทับใจและดีใจมากที่ได้ร่วมงานโรงเรียน สนุก ตื่นเต้น ได้ความรู้ต่างๆ สุขใจ ดีใจมาก ภูมิใจที่ได้ช่วยโรงเรียนทำกิจกรรม ว่าโรงเรียนสะอาดขึ้น ทำให้มีมารยาทดีขึ้นมีความกระตือรือร้นมากขึ้น ตามลำดับ

๒. กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมหรือแสดงตนเป็นพุทธมามกะพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกดีใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม รองลงมารู้สึกสนุกมีความสุขและได้ประโยชน์ รู้สึกภูมิใจที่ได้ปฏิบัติตนเป็นคนดี รู้สึกภูมิใจในตนเองที่ได้รู้เรื่องต่างๆของคุณธรรม รู้สึกปลอดภัยเพราะได้ทำบุญ รู้สึกมีจิตใจสงบและมีสมาธิ รู้สึก ทำให้ได้บุญมาก รู้สึกมีความรู้มากขึ้น รู้สึกมีความอดทนมากขึ้น รู้สึกมีพฤติกรรมที่เรียบร้อยขึ้น รู้สึกมีสติเพิ่มขึ้น รู้สึกดีเพราะได้รักษาศาสนาพุทธไว้ ตามลำดับ

๓. กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิในตอนเช้า พบว่านักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกสบายใจและจิตใจสดใส สงบ รองลงมารู้สึกมีสติ ไม่วุ่นวาย รู้สึกมีสติปัญญาในการเรียน รู้สึกดีใจ เป็นสุข ไม่มีความทุกข์ เกิดสมาธิ รู้สึกมีความมุ่งมั่น รู้สึกมีความอดทนมากขึ้น รู้สึกเหมือนได้รำลึกถึงพระพุทธเจ้า รู้สึกได้สะสมบุญ รู้สึกเป็นสิ่งที่ดีต่อตนเองและเกิดความรู้ รู้สึกภูมิใจรู้สึกสนุกสนานในการเรียน ตามลำดับ

๔. กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ พบว่านักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกสุขใจ ดีใจ รองลงมารู้สึกทำให้มีจิตใจเมตตา ให้อภัย แบ่งปัน รู้สึกจิตใจมีคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้น รู้สึกทำให้ได้บุญ รู้สึกมีความกตัญญูต่อศาสนา รู้สึกทำให้เป็นคนมีมารยาทมากขึ้น รู้สึกมีสมาธิ จิตใจสงบมากขึ้น รู้สึกสบายใจและกาย รู้สึกได้ฝึกพูด รู้สึกมีความรู้มากขึ้น รู้สึกมีสติปัญญาดี รู้สึกได้สะสมความดีตามลำดับ

๕. กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา พบว่านักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรม พุทธศาสนามากขึ้น รองลงมารู้สึกมีความดีมากขึ้น รู้สึก เกิดสมาธิ รู้สึกเกิดสมาธิ รู้สึกสบายใจ ดีใจ สุขใจ สดชื่น แจ่มใส รู้สึกรู้สึกสนุกตื่นเต้น รู้สึกภูมิใจ รู้สึกดีเพราะได้ทำกิจกรรมทางศาสนา รู้สึกได้ความรู้ รู้สึกใจเย็นมากขึ้น ไม่วุ่นวาย รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา รู้สึกอับบุญเพราะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ตามลำดับ

๖. กิจกรรมมารยาทไทย พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าได้ทำความเคารพครู รองลงมา รู้สึกสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องมากขึ้น รู้สึกชอบทำเพราะเป็นความดีที่เราต้องทำ รู้สึกสบายใจ สุขใจ รู้สึกมีความเคารพต่อกัน รู้สึกภูมิใจ รู้สึกทำให้มีมารยาทดี รู้สึกมีระเบียบวินัย รู้สึกผูกพัน ระหว่างพี่และน้องมากขึ้น รู้สึกดีใจเพราะได้รักษามารยาทไทย ตามลำดับ

๗. กิจกรรมสะสมความดี พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้สึก มีความดีเยาะขึ้น รองลงมา รู้สึกดีเพราะได้รู้จักการทำความดีมากขึ้น รู้สึกมีบุญเยอะ รู้สึกภูมิใจที่ได้ทำความดี รู้สึกทำให้มีความดี ในตนเอง รู้สึกมีความรู้เพิ่มขึ้น รู้สึกดีใจ สุขใจ สบายใจ แจ่มใส สดชื่น รู้สึกภูมิใจในตัวเองมากขึ้น ตามลำดับ

จากการจัดกิจกรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้น ได้พัฒนานักเรียนโรงเรียนบ้านสะปุ่นได้มี คุณลักษณะทั้ง ศิล สมาธิ ปัญญา ส่งเสริมการพัฒนาเรียนรู้วิถีชีวิต “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น” คือ การดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ ต่อตนเองและผู้อื่น ตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ

๕.๑.๓ ผลการศึกษาการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปุ่น

๑. ข้อมูลทั่วไป พบว่านักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุอยู่ในช่วง ๖ - ๑๒ ปี นับถือ ศาสนาพุทธมากที่สุด สถานภาพทางครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ในระดับกลาง

๒. ผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปุ่นแยกเป็น ๔ ด้านคือ

๑. ด้านกายภาพ (กาย) จากการศึกษาการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนใน ด้านกายภาพ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๒ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด สามารถ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ล้างมือก่อน-หลังรับประทานอาหาร อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๗ ปิดน้ำ ไฟ พัดลม ทุกครั้งที่เลิกใช้ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๕ แต่งกายสะอาดเรียบร้อย อยู่ ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๒ ทรงผมถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙ ทิ้งขยะในถังขยะหรือจัดให้ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๖ เลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่า เหมาะสมกับราคาอยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ สมุดหน้าดินใช้ดินสอปากกาให้หมดแท่ง อยู่ในระดับ มาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๑ ทำความสะอาดห้องเรียนและเขตที่ได้รับมอบหมาย อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๑รับประทานอาหารหมดจานไม่กินทิ้งกินขว้าง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๕ รู้จักแยกขยะ ประเภทขยะ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๓ ช่วยกันดูแลต้นไม้ สิ่งแวดล้อม รวมบริเวณโรงเรียน อยู่ ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐ รู้จักซ่อมแซมของใช้ที่ชำรุด อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๕ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๕

๒. ด้านศีล (สังคม) จากการศึกษาการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้าน ศีล (สังคม)โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๕ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด สามารถเรียงลำดับ

จากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ เก็บของตกส่งครูไม่ลักขโมย อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๗๑ ไม่หยิบนวดยของผู้อื่นมาเป็นของตน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๕๓ ยกมือไหว้สวัสดีกับคุณครูและบุคคลอื่นทุกครั้ง อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ ความสะอาดของห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๔๒ เข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อน-หลัง อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๔๒ ร่วมมือในการทำงานกลุ่ม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๓๗ ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๓๗ ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตนเอง อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๓๒ ไม่ลอกการบ้านเพื่อน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๒๑ มาโรงเรียนสม่ำเสมอ ไม่ขาดเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๑๖ รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๑๑ ได้เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๐๘ อ่านหนังสือทุกวัน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๐๓ รับผิดชอบหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐ ส่งงานสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐ ช่วยกันดูแลต้นไม้ สิ่งแวดล้อม รอบบริเวณโรงเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐ ทำงานบ้านเสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ ไหว้พระสวดมนต์ตอนเช้าและก่อนนอนทุกวัน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ ไม่ขีดเขียน หรือทำโต๊ะ เก้าอี้ห้องเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ ไม่ฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ หลังเลิกเรียนกลับไปช่วยครอบครัว อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ เดินแถวเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔ ช่วยทำงานบ้านก่อนและหลังกลับจากโรงเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๘๓ ไม่เล่นไม่คุยขณะที่ครูสอน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๗๔ อ่านหนังสือต่างๆ เป็นประจำ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๖๘ ช่วยผู้ปกครองจัดของใส่บาตรเสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๖๘ หลังพักกลางวันช่วยงานของโรงเรียนเสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๖๖ เมื่อฟังพระเทศน์แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติทุกครั้ง อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ ใส่บาตรตอนเช้าเป็นประจำ อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๓๒

๓. ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) จากการศึกษาการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียน ในด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๐๒ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นด้วยความเต็มใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๕๗ ยกมือไหว้สวัสดีกับคุณครูและบุคคลอื่นทุกครั้ง อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ มีความร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๓๕ มีน้ำใจแบ่งขนมให้เพื่อนตามโอกาส อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๓๒ เชื่อฟังคำสั่งสอนของคุณครูทั้งต่อหน้าและลับหลัง อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๒๗ พุดตรงตามความเป็นจริงและปฏิบัติตาม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๑๘ เอาใจใส่ต่อการทำงานจนเสร็จ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๐๕ มีความสุขในการเรียนเสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๐๓ ส่งงานสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐ ทำงานให้เสร็จ ภายใน

เวลาที่กำหนด อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๘ มีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๗ทำงานตรงต่อเวลา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๒ ทำสมาธิและแผ่เมตตาทำก่อนนอนทุกวัน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๔๑ บริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ด้อยโอกาส อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๒๒

๔. ด้านปัญญา จากการศึกษาการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนในด้านปัญญา โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ถ้าปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๙ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๓ มีความเพียรพยายามปรับปรุงตนเองให้มีการพัฒนาขึ้นอยู่เสมอ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๔ ถ้าคิด ถ้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ ซักถามข้อสงสัยจากครู อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔ เมื่อมีปัญหาการเรียนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๘ ค้นคว้าจากห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๓ เมื่อพระเทศน์แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติทุกครั้ง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๕๙ กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๕๙ มีการวางแผนในการทำงาน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๕๙

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะป๋ง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๑. กลุ่มนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ในด้าน ศิล (สังคม) มากที่สุด คือร้อยละ ๔.๑๗ รองลงมาคือด้าน กายภาพ (กาย) ร้อยละ ๔.๑๒, ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ๔.๐๓, ด้านปัญญา ๓.๘๘ จากการศึกษาพบว่านักเรียนมีความรู้และความเข้าใจในด้านศิลป (สังคม) ร้อยละ ๔.๑๗ มากที่สุดเพราะว่าได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างของโรงเรียนที่จัดขึ้นโดยเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ การเคารพซึ่งกันและกัน การอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น ส่วนการศึกษาผลสัมฤทธิ์ที่ได้ผลน้อยที่สุดคือด้าน ปัญญา ร้อยละ ๓.๘๘ สาเหตุที่นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในด้านปัญญาน้อยเพราะนักเรียนส่วนใหญ่ยังอยู่ในชั้นประถมศึกษายังไม่สามารถ คิด วิเคราะห์ แยกแยะตามเหตุผลที่สมควรได้จึงต้องจัดให้มีการทำกิจกรรมในการส่งเสริมวิถีพุทธเชิงด้านคิด วิเคราะห์ แยกแยะ แบบต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

๒. กลุ่มครู จากการศึกษาตอบแบบสอบถามกลุ่มครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร, กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์, กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมพิเศษอื่นๆ โดยการจัดกิจกรรมต่างของหลักสูตรมุ่งเน้น กระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศิล จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน ไป

พร้อม ๆ กัน เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกิน อยู่ ดู ฟัง ใน ชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป

๓. กลุ่มผู้ปกครอง จากการศึกษาแบบสอบถามผู้ปกครองในด้านต่างๆของนักเรียน ประกอบด้วย ด้านกายภาพของนักเรียน,ด้านศีล (สังคม), ด้านจิต (อารมณ์), ด้านปัญญา ที่มีความเห็น ได้ชัดเจนและมากที่สุดคือด้านกาย คือมีการแต่งตัวที่สะอาดเรียบร้อยมากขึ้น กินอาหารใช้ของอย่างมี คุณค่าเป็นต้น ด้านที่ควรปรับปรุงมากที่สุดคือด้านปัญญา เพราะยังขาดความกระตือรือร้นในการ แสวงหาความรู้ มีความเพียรพยายามในการพัฒนาตัวเองน้อยและยังไม่สามารถวางแผนในการทำงาน ได้เท่าที่ควร เนื่องจากสภาพวัยของนักเรียนที่ยังอยู่ในช่วงปฐมวัย จึงเป็นช่วงการเรียนรู้และพัฒนา ผักผ่อนด้านปัญญา

จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะบุง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนในครั้งนี้จึงสามารถสรุปและอภิปรายผลสัมฤทธิ์ที่ออกมา และนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการดำเนินกิจกรรมตามเนื้อหาสาระตามหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธได้ ดังนี้คือ จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธแต่เพิ่มการมุ่งเน้น การพัฒนาในด้านปัญญาเพิ่มมากขึ้นเช่นการกระตุ้นให้นักเรียนได้ คิด แยกแยะ วิเคราะห์ตามหลัก เหตุผลมากขึ้น ส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นกล้าแสดงออกเป็นต้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๑. ด้านการเรียนการสอน ควรนำแนวคิดโรงเรียนวิถีพุทธไปใช้ในหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างจริงจัง เพื่อให้มีการปฏิบัติรวมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนทุกๆโรงเรียนให้เป็นไปใน ทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถี พุทธให้กับสถานศึกษาทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาและขัดเกลาจิตใจให้นักเรียนและเยาวชน ไทยมีผู้ที่มีจริยธรรมและศีลธรรมอันดีงาม

๒. ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ควรนำแนวคิดวิถีพุทธไปใช้ในชุมชน/หมู่บ้านด้วย เพื่อเป็น การส่งเสริมและเผยแผ่ให้ประชาชนมีคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งเป็นบุคคลที่ดี เก่ง และอยู่ใน สังคมได้อย่างมีความสุข

๓. ด้านการพัฒนาการเรียนการสอน ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรม โรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกวิเคราะห์ถึงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในโรงเรียน แล้วฝึก วิเคราะห์วิธีแก้ปัญหานั้นโดยใช้หลักการโรงเรียนวิถีพุทธ

๔. ควรมีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการให้โรงเรียนหรือสถานศึกษาทั่วประเทศเข้าร่วม โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

๕. ควรมีการศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อเป็นการนำกิจกรรมต่างๆเหล่านั้นมาปรับให้สอดคล้องและตรงกับความเป็นจริงและความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔.

กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๔.

_____. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา,
๒๕๕๐.

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การ
รับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖.

_____. รายงานการประเมินการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนใน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี
การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐.

_____. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑.

_____. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ : กลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ครูสภาลาดพร้าว,
๒๕๕๑.

ชาชีวะวัฒน์ ศรีแก้ว. การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินไทยและพระราชบัญญัติระเบียบบริหาร
ราชการแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๓๔. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาการศึกษา, ๒๕๔๑.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. จริยธรรมของเยาวชนไทย. กรุงเทพมหานคร: พานิช, ๒๕๔๔.

ปาฐกถาพิเศษในการประชุมเชิงปฏิบัติการของเจ้าคณะพระสงฆ์ฆาธิการและผู้อำนวยการเขตพื้นที่
การศึกษาทั่วประเทศ. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ. หอประชุมพุทธมณฑล
อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๗.

พนิดา สีนสุวรรณ. หลักการใช้ในการสอนวิชาศาสนาที่สำคัญในโรงเรียนมัธยมศึกษา. เชียงใหม่ :
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๓.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. **การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

_____. **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๓๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **สรุปธรรมกถา “โรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิรูปการศึกษาอย่างบูรณาการ”**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระราชวรมนู (ประยุตต์ ปยุตฺโต). **ปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๑๘.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **โรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

_____. **โรงเรียนวิถีพุทธฝ่ายบริการการฝึกอบรมส่วนธรรมนิเทศ** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

วงศ์กร เจียมเผ่า. **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๙.

วรภาพ จารึสประเสริฐ. **ทักษะของเยาวชนไทยในศตวรรษหน้าตามทัศนะของนักสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สถาบันวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๐.

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสถียรพงษ์ วรรณปก. **หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท ไทยร่มเกล้า จำกัด, ๒๕๕๑.

สมบูรณ์ ศาลาชีวิน. **จิตวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ใหญ่**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๔-๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร, ๒๕๕๑.

สุนน อมรวิวัฒน์. **ก้าวสู่มาตรฐานการเรียนรู้ สู่ทักษะชีวิตและพัฒนาเด็กให้เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข**. กรุงเทพมหานคร : cursสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑.

_____. **สมบัติพิพม์ของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

แสง จันทร์งาม. **พุทธศาสนาวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

อาภรณ์ พุกกะมาน. **การศึกษาสอนศีลเพื่อสร้างเสริมพุทธธรรมจริยาในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ, ๒๕๓๐.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

แก่นคุณ วิเศษการ. “ผลของกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙.

จรง สุขเกษม. “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามนโยบายโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๐.

ชูชาติ ชัยศรี และคณะ. “รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ เพื่อพัฒนาคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านสัมมะเค็ดสันชีเหล็กห้วยพัฒนา ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย”. **รายงานวิจัย**. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, ๒๕๔๘.

ดรรรัตน์ อุทัยพยัคฆ์, “การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘.

นงพรรณ ไชยประเสริฐ และคณะ. “รูปแบบการเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อการพัฒนานักเรียนโรงเรียนบ้านดงป่าसान ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย”. **รายงานวิจัย**. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, ๒๕๔๘.

พระประสิทธิ์ สิริธโร และคณะ. “รูปแบบการเรียนการสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่สอดคล้องกับเครือข่ายโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัดเชียงใหม่”. **รายงานวิจัย**. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, ๒๕๔๘.

พระมหาณรินศักดิ์ สิงห์วงศ์, “การบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๙.

วีระ สิริเสรีภาพ. “รูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ กรณีศึกษา โรงเรียนสวนเด็กสันกำแพง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”. **รายงานวิจัย**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

สุรพงษ์ ลือทองจักร. “จริยธรรมและศักยภาพของการปฏิบัติจริยธรรมในเยาวชน”. **รายงานวิจัย**. อุตรธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี, ๒๕๒๖.

(๓) เอกสารอัดสำเนา :

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **คู่มือการจัดทำรายการประเมินตนเอง โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ (Self Assessment Report: SAR) (เอกสารอัดสำเนา)**.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **คู่มือการจัดทำรายงานการประเมินตนเองโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ (Self Assessment Report : SAR) (เอกสารอัดสำเนา)**.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๒๔/ว ๒๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๕๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,

๒๕๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๖-๑๕๕๖๓๖๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติเคราะหในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย พระเทพญาณ จนทวนโณ (ปัญญาแก้ว) เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๐๖ เป็นนิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ในชีวิตตาม
แนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปุง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน A STUDY OF THE
ACHIEVEMENT TO DAILY LIFE OF STUDENTS IN BUDDHIST WAY SCHOOL AT PRIMARY
SCHOOL OF SAPOONG SCHOOL LAMPHUN PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่
ขออนุมัติเคราะหจากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบ
มาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุมัติเคราะหในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ท.น. / ป.น.
พ.น.
๒๕-๒-๒๕๖๑

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาราชการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อ นิต พระเทพญาณ จนทวนโณ (ปัญญาแก้ว) โทร. ๐๘๗-๑๗๘๓๖๔๘

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

*****

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสอบถาม ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	ขอปรับคำถามข้อ 2
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	.....	✓	.....	
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓	.....	.....	
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
9	ตัวอักษรในแบบสอบถามชัดเจนและเหมาะสม	✓	.....	.....	
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
รวม					

ลงชื่อ..... พริษฐ์ โตรกุลไพรัช .....ผู้ประเมิน

(อ.พริษฐ์ โตรกุลไพรัช)

ตำแหน่ง..... ศาสตราจารย์ ดร. และผู้อำนวยการ .....

๒๒ - ๒ - ๒๕๖๔

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

*****

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓	.....	.....	
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓	.....	.....	
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
	รวม				

ลงชื่อ..... พ.ร. ใจสิงห์ .....ผู้ประเมิน

(อ.อ. พ.ร. ใจสิงห์)

ตำแหน่ง..... อ.อ. พ.ร. ใจสิงห์ .....
๒๒-๒-๒๕๖๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔/ว ๒๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๓๘๖๖๓, ๒๓๕๑๔๕, ๒๓๐๔๕๑,
๒๓๐๓๓๕ มือถือ ๐๘๓-๑๘๕๗๓๓๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๓๐๔๕๒

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.ดร.ปรุฑมภ์ บุญศรีตัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย พระเทพญาณ จนทวนโณ (ปัญญาแก้ว) เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๐๖ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ในชีวิตตาม
แนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน A STUDY OF THE
ACHIEVEMENT TO DAILY LIFE OF STUDENTS IN BUDDHIST WAY SCHOOL AT PRIMARY
SCHOOL OF SAPOONG SCHOOL LAMPHUN PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบ
มาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระเทพญาณ จนทวนโณ
นิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๐๖
๒๐ ม.ค.

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พนชัย ปันนียะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อ นิต พระเทพญาณ จนทวนโณ (ปัญญาแก้ว) โทร. ๐๘๗-๑๗๘๓๖๘๘

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

*****

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน

ช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสอบถาม ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	2. ประเมิน
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓	.....	.....	วิธีสุ่ม
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	เนื้อหาที่
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	เนื้อหาที่
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	ลักษณะ
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	จำนวน
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓	.....	.....	ภาษาที่ใช้
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	ภาษาที่ใช้
9	ตัวอักษรในแบบสอบถามชัดเจนและเหมาะสม	✓	.....	.....	ตัวอักษร
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	การเรียง
รวม					

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(รศ.ดร. สุวิมล อภิรัตน์)

ตำแหน่ง อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

*****

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน

ช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓	.....	.....	
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓	.....	.....	
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
	รวม				

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(รศ.ดร. ประภาพร ภูมิวิเศษ)

ตำแหน่ง.....

ภาคผนวก ข

(ชุดที่ ๑ แบบสอบถามสำหรับนักเรียน)

แบบสอบถาม

เรื่อง ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง
อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาผลสัมฤทธิ์การจัดกิจกรรมการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ข้อมูลที่ได้จะนำไปประกอบการศึกษาในหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้ศึกษาขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ผู้ศึกษา

พระเทวัญ จันทคุณโณ (ปัญญาแก้ว)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่ตรงกับความเป็นสถานภาพของนักเรียน

๑. เพศ

☐ เพศชาย☐ เพศหญิง

๒. อายุ

☐ ๖ - ๘ ปี☐ ๙ - ๑๑ ปี☐ ๑๒ ปีขึ้นไป

๓. ระดับชั้น

☐ ประถมศึกษาปีที่ ๑☐ ประถมศึกษาปีที่ ๒☐ ประถมศึกษาปีที่ ๓☐ ประถมศึกษาปีที่ ๔☐ ประถมศึกษาปีที่ ๕☐ ประถมศึกษาปีที่ ๖

๔. นับถือศาสนา

☐ พุทธ☐ คริสต์☐ อิสลาม☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

๕. สถานภาพครอบครัว

☐ ยากจน☐ ปานกลาง☐ ค่อนข้างดี☐ ดี

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามการศึกษาการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะบุง
อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความหรือคำถามอย่างละเอียดแล้วกาเครื่องหมาย ลงในช่องที่เห็นว่า
ตรงกับพฤติกรรมของนักเรียนมากที่สุดโดยใช้เกณฑ์การพิจารณาตอบดังนี้

- ๕ หมายถึงมากที่สุด
๔ หมายถึงมาก
๓ หมายถึงปานกลาง
๒ หมายถึงน้อย
๑ หมายถึงน้อยที่สุด

สำหรับข้อแนะนำในด้านต่างๆขอความกรุณาตอบทุกข้อโดยอิสระ

ข้อ	ลักษณะพฤติกรรมที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติ	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
	๑. ด้านกายภาพ					
๑.	เลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าเหมาะสม					
	กับราคา					
๒.	รับประทานอาหารหมดจานไม่กินทิ้งกินขว้าง					
๓.	ใช้สมุดหมดหน้าใช้ดินสอปากกาให้หมดแท่ง					
๔.	รู้จักซ่อมแซมของใช้ที่ชำรุด					
๕.	ปิดน้ำ ไฟ พัดลม ทุกครั้งที่เลิกใช้					
๖.	ออกกำลังกายสม่ำเสมอ					
๗.	แต่งกายสะอาดเรียบร้อย					
๘.	ล้างมือก่อน – หลังรับประทานอาหาร					
๙.	ทรงผมถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน					
๑๐.	ทำความสะอาดห้องเรียนและเขตที่ได้รับมอบหมาย					
๑๑.	ทิ้งขยะในถังขยะหรือที่จัดไว้					
๑๒.	รู้จักแยกแยะประเภทขยะ					
๑๓.	ช่วยกันดูแลต้นไม้ สิ่งแวดล้อม รวมบริเวณโรงเรียน					

ข้อ	ลักษณะพฤติกรรมที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติ	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
	๒. ด้านศีล (สังคม)					
๑.	รับผิดชอบต่อหน้าที่					
๒.	หลังเลิกเรียนกลับไปช่วยครอบครัว					
๓.	ทำงานบ้านเสมอ					
๔.	ร่วมมือในการทำงานกลุ่ม					
๕.	มาโรงเรียนสม่ำเสมอ ไม่ขาดเรียน					
๖.	ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน					
๗.	ไม่เล่นไม่คุยขณะที่ครูสอน					
๘.	รักษาความสะอาดของห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน					
๙.	เข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อน-หลัง					
๑๐.	เดินแถวเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย					
๑๑.	ไม่ลอกการบ้านเพื่อน					
๑๒.	ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยตัวเอง					
๑๓.	หลังพักกลางวันช่วยงานของโรงเรียนเสมอ					
๑๔.	เก็บของตกส่งครูไม่ลักขโมย					
๑๕.	ไม่หยิบลายของผู้อื่นมาเป็นของตน					
๑๖.	รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม					
๑๗.	ช่วยกันดูแลต้นไม้ สิ่งแวดล้อม รวมบริเวณโรงเรียน					
๑๘.	อ่านหนังสือต่างๆเป็นประจำ					
๑๙.	ช่วยทำงานบ้านก่อนและหลังกลับจากโรงเรียน					
๒๐.	ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน					
๒๑.	ไม่ขีดเขียน หรือทำไ้ตะ แก้วห้องเรียน					
๒๒.	ยกมือไหว้สวัสดีกับคุณครูและบุคคลอื่นทุกครั้ง					
๒๓.	ไหว้พระสวดมนต์ตอนเช้าและก่อนนอนทุกวัน					

ข้อ	ลักษณะพฤติกรรมที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติ	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๒๕	ใส่บาตรตอนเช้าเป็นประจำ					
๒๖	ได้เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา					
๒๗	ช่วยผู้ปกครองจัดของใส่บาตรเสมอ					
๒๘	ไม่ฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์					
๒๙	อ่านหนังสือทุกวัน					
๓๐	เมื่อฟังพระเทศน์แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติทุกครั้ง					
	๓. ด้านจิต(จิตใจ/อารมณ์)					
๑.	ทำงานให้เสร็จ ภายในเวลาที่กำหนด					
๒.	มีน้ำใจแบ่งขนมให้เพื่อนตามโอกาส					
๓.	ทำสมาธิและแผ่เมตตาาก่อนนอนทุกวัน					
๔.	บริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ด้อยโอกาส					
๕.	เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนจัดขึ้นด้วยความเต็มใจ					
๖.	เชื่อฟังคำสั่งสอนของคุณครู ทั้งต่อหน้าและลับหลัง					
๗.	มีความร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส					
๘.	มีความสุขในการเรียนเสมอ					
๙.	ส่งงานสม่ำเสมอ					
๑๐	เอาใจใส่ต่อการทำงานจนเสร็จ					
๑๑	มีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน					
๑๒	ทำงานตรงต่อเวลา					
๑๓	พูดตรงตามความเป็นจริง และปฏิบัติตาม					
	๔. ด้านปัญญา					
๑	มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา					
๒	เมื่อฟังพระเทศน์แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติทุกครั้ง					
๓.	ซักถามข้อสงสัยจากครู					

ข้อ	ลักษณะพฤติกรรมที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติ	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๔.	ศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้					
๕.	กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้					
๖.	มีความเพียรพยายาม ปรับปรุงตนเองให้มีความพัฒนาขึ้นอยู่เสมอ					
๗.	เมื่อมีปัญหาการเรียนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญา					
๘.	กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง					
๙.	กล้าปฏิเสธในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง					
๑๐.	มีการวางแผนในการทำงาน					

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง ให้นักเรียนแสดงความรู้สึกรู้สึกหรือแสดงความคิดเห็นจากข้อความต่อไปนี้โดยอิสระ

๑. นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไร เมื่อได้ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

.....

.....

.....

๒. นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมหรือแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

.....

.....

.....

๓. นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไร เมื่อได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธ

๓.๑ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิในตอนเช้า

.....

.....

.....

๓.๒ กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์

.....

.....

.....

๓.๓ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา

.....

.....

.....

๓.๔ กิจกรรมมารยาทไทย

.....

.....

.....

๓.๕ กิจกรรมสะสมความดี

.....

.....

.....

๔. นักเรียนชอบหรือประทับใจหรือภูมิใจมากที่สุดในกิจกรรมของโรงเรียนวิถิพุทธให้ระบุกิจกรรมและเหตุผลประกอบด้วย

(ชุดที่ ๒ แบบสัมภาษณ์ครู)

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปุง

อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาผลสัมฤทธิ์การจัดกิจกรรมการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปุง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ข้อมูลที่ได้จะนำไปประกอบการศึกษาในหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้ศึกษาขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ผู้ศึกษา

พระเทพวิญ จันทวณฺโณ (ปัญญาก้าว)

ตอนที่๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย✓ ลงใน ☐ ที่ตรงกับความเป็นสถานภาพของผู้ตอบ

๑. เพศ

☐ เพศชาย☐ เพศหญิง

๒. อายุ

☐ ๒๐ - ๓๐ ปี☐ ๓๑ - ๔๙ ปี☐ ๕๐ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษา☐ มัธยมศึกษา☐ อาชีวศึกษา☐ ปริญญาตรี☐ สูงกว่าปริญญาตรี☐ อื่นๆ.....

๔. นับถือศาสนา

☐ พุทธ☐ คริสต์☐ อิสลาม☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง ให้ครูแสดงความรู้สึกหรือแสดงความคิดเห็นจากข้อความต่อไปนี้โดยอิสระ

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง ให้ครูแสดงความคิดเห็นจากข้อความต่อไปนี้โดยอิสระ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
การสอนตามแนววิถีพุทธ

๑) กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, ประกวด
มารยาทชาวพุทธ, กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา), กิจ
กรรมการบริหารจิตและการเจริญปัญญา,

มีการจัดกิจกรรมอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

มีวัตถุประสงค์อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้หรือไม่ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะในการกิจกรรม.....

.....

.....

.....

.....

๒) กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ กิจกรรมหน้าเสาธง เช่น กิจกรรมร้องไห้พี (ใน
แถวหน้าเสาธง) ฯลฯ,กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน เช่น กิจกรรมนั่งสมาธิ ๑ นาทีก่อนเรียน,
กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระ หรือวันที่
สถานศึกษากำหนด) หรือกิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ ฯ

มีการจัดกิจกรรมอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

.....

มีวัตถุประสงค์อย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้หรือไม่ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะในการกิจกรรม.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓) กิจกรรมเนื่องในโอกาส วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา โดยมีการทำบุญตักบาตร บริเวณสถานที่ศึกษา หรือ เวียนเทียนที่วัด เป็นต้น

มีการจัดกิจกรรมอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

.....

มีวัตถุประสงค์อย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

.....

บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้หรือไม่ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะในการกิจกรรม.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔) กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม, กิจกรรมสมาทานศีลวันพระ, กิจกรรมธรรมะ ๕ นาที, กิจกรรมต้นไม้พูดได้ ฯลฯ

มีการจัดกิจกรรมอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

มีวัตถุประสงค์อย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

.....

บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้หรือไม่ .....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะในการกิจกรรม.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ชุดที่ ๓ แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง)

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปุง

อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาผลสัมฤทธิ์การจัดกิจกรรมการใช้ในชีวิตตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปุง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนข้อมูลที่ได้จะนำไปประกอบการศึกษาในหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้ศึกษาขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ผู้ศึกษา

พระเทพัญ จันทวนโณ (ปัญญาแก้ว)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่ตรงกับความเป็นสถานภาพของผู้ตอบ

๑. เพศ

☐ เพศชาย☐ เพศหญิง

๒. อายุ

☐ ๒๐ - ๓๐ ปี☐ ๓๑ - ๔๙ ปี☐ ๖๐ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษา☐ มัธยมศึกษา☐ อาชีวศึกษา☐ ปริญญาตรี☐ สูงกว่าปริญญาตรี☐ อื่นๆ.....

๔. นับถือศาสนา

☐ พุทธ☐ คริสต์☐ อิสลาม☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง ให้ผู้ปกครองแสดงความรู้สึกหรือแสดงความคิดเห็นจากข้อความต่อไปนี้โดยอิสระ

๑. ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไร ในด้านกายภาพของนักเรียน เช่น การเลือกรับประทานอาหาร, การใช้เครื่องใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอย, การออกกำลังกายและการแต่งกาย มีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง.....

.....
.....
.....

แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม .....

.....
.....
.....
.....

๒. ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไร ในด้านศีล (สังคม) ของนักเรียน เช่น การช่วยเหลือพ่อแม่หลังจากเลิกเรียน, การรับผิดชอบต่อทรัพย์สินภายในบ้าน, การใจใส่ละเอียดรอบคอบในงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นต้น

มีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง.....

.....
.....
.....
.....
.....

แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม .....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๓. ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไร ในด้าน จิต (อารมณ์) ของนักเรียน เช่น มีความร่าเริงแจ่มใส, เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่, การรับผิดชอบหน้าที่จนสำเร็จ และการปฏิบัติตามความจริงและปฏิบัติตาม เป็นต้น

มีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง.....

.....

.....

.....

แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม .....

.....

.....

.....

๔. ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไร ในด้าน ปัญญา ของนักเรียน เช่น มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา, กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง, มีการวางแผนในการทำงาน เป็นต้น

มีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม .....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑ (๑๐)/ ว ๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๓๘๖๖๓, ๒๓๕๑๔๕, ๒๓๐๔๕๑,
๒๓๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๗๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๓๐๔๕๒

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเคราะหใ้ผลิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสะปึ่ง

ด้วย พระเทพวิญ จันทวณโณ (ปัญญาแก้ว) เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๐๖ เป็นนิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ชีวิตตาม
แนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน A STUDY OF THE
ACHIEVEMENT TO DAILY LIFE OF STUDENTS IN BUDDHIST WAY SCHOOL AT PRIMARY SCHOOL
OF SAPOONG SCHOOL LAMPHUN PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขออนุญาตเคราะหใ้ผลิตเก็บข้อมูลดังกล่าว ในโรงเรียนบ้านสะปึ่ง โดยเก็บข้อมูลกับครูใน
โรงเรียนจำนวน ๘ คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ จำนวน ๖๐ คน และนิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วย
ตนเอง

จึง เรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ .ศธ ๖๑๒๔.๑ (๑๐)/ ว ๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๓๘๖๖๓, ๒๓๕๑๔๕, ๒๓๐๔๕๑,
๒๓๐๓๓๕ มือถือ ๐๙๓-๑๘๕๓๓๓๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๓๐๔๕๒

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ปกครองโรงเรียนบ้านสะปึ่ง

ด้วย พระเทพญาณ จนทวนโณ (ปัญญาก้าว) เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๐๖ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ในชีวิตตาม
แนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบ้านสะปึ่ง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน A STUDY OF THE
ACHIEVEMENT TO DAILY LIFE OF STUDENTS IN BUDDHIST WAY SCHOOL AT PRIMARY SCHOOL
OF SAPOONG SCHOOL LAMPHUN PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขออนุมัติคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลดังกล่าว กับผู้ปกครองนักเรียนจำนวน ๑๐ คน โดยนิสิตจะ
เข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๓๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ภาคผนวก ง
นักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านสะป๋ง
ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

๑. กิจกรรมค่ายคุณธรรม

๒. กิจกรรมไหว้พระประจำสัปดาห์

๓. กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ถวายเทียนวันเข้าพรรษา

๔. กิจกรรมสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ

๕. กิจกรรมวันไหว้ครู

๖. กิจกรรมหนูน้อย จิตอาสา

๗. กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาทำความสะอาด

๘. ภาพกิจกรรมจิตอาสา ล้างห้องน้ำ

๙. กิจกรรมจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุ

๑๐. ภาพกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชนให้บริการและพัฒนาชุมชน

๑๑. กิจกรรมยินดีที่ มอบทุนการศึกษา

๑๒. ภาพกิจกรรมงานรักษ์ธรรมชาติ

๑๓. ภาพกิจกรรมบรรยายธรรม

๑๔. ภาพกิจกรรมเล่านิทานธรรมะ

๑๕ ภาพกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระเจริญสติ

๑๕. ภาพกิจกรรมพิธีกรรมบรรยาย

๑๖. ภาพกิจกรรมวันปิดภาคเรียน

๑๗. ภาพกิจกรรมชั่วโมงพระพุทธศาสนา

๑๘. ภาพกิจกรรมชั่วโมงพระพุทธศาสนา

๑๙. ภาพกิจกรรมสอบธรรมศึกษา

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	: พระเทพญาณ จันทวณฺโณ (ปัญญาแก้ว)
วัน/เดือน/ปี เกิด	: ๓๐ กันยายน ๒๕๑๘
การศึกษา	: น.ธ.เอก พธ.บ. (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
สังกัด	: วัดสันกำแพง ตำบลมะกอก อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน
ตำแหน่ง	: เจ้าอาวาสวัดสันกำแพง ตำบลมะกอก อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดสันกำแพง ตำบลมะกอก อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่
ปีที่เข้าศึกษา	: ปี พ.ศ. ๒๕๕๙
ที่อยู่ปัจจุบัน	: ๙๗ หมู่ ๕ ตำบลมะกอก อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน